

Misirdin chiqish

Israillarning Misirda tartqan azabliri

¹ We töwendikiler Israil bilen bille Misirgha barghan oghullirining isimliri (ular herqaysisi öz balachaqilirini élip, Yaqup bilen bille Misirgha barghanidi): — □ ■ ² Ruben, Shiméon, Lawiy, Yehuda, ³ Issakar, Zebulun, Binyamin, ⁴ Dan, Naftali, Gad we Ashir. ⁵ Emdi Yaqupning pushtidin bolghanlar jemiy bolup yetmish adem idi. Bu waqitta Yüsüp Misirda idi.■

⁶ Kéyin Yüsüp, uning barliq qérindashliri hemde barliq zamandaşhliri ölüp tügidi. ⁷ Shundaqtimu, Israillar köp tughulup, téz awup, intayin kúcheydi; ular zémin'gha bir keldi.■ ⁸ U waqitlarda Yüsüpnı bilmeydigan yéngi bir padishah Misirda texke chiqtı. □ ■ ⁹ U xelqige: Mana, Israillarning xelqi bizdin ziyade awup hemde bizdinmu kúchlinip ketti. ¹⁰ Emdi biz ulargha nisbeten aqilane ish tutayli; bolmisa, ular téximu awup kétidu, mubada urush partlap qalsa, shundaq boliduki,

---

□ **1:1** «We» — «we» dégen bu söz «Misirdin chiqish» dégen kitabning «yaritilish» dégen kitab bilen zich baghlinishliq ikenlikini körsitudu. «Yar.» 50:26ni körüng. «Israil» — oqurmenlerning éside barki, Xuda Yaqupning ismini «Israil»gha özertkenidi («Yar.» 32:28, 35:10ni körüng). ■ **1:1** Yar. 46:8; Mis. 6:14. ■ **1:5** Yar. 46:27; Qan. 10:22; Ros. 7:14. ■ **1:7** Qan. 26:5; Ros. 7:17 □ **1:8** «Yüsüpnı bilmeydigan yéngi bir padishah» — belkim «Hiksos Pirewnler» sulalisini aghdurghan kishi «Aqmos» (miladiyed inlgiri 1570-1546-yillar) bolushi mumkin. ■ **1:8** Ros. 7:18

ular düshmenlirimiz terepke ötüp, bizge hujum qilip, yurttin chiqip kétishi mumkin, – dédi. ■

11 Shuning bilen ular ularni qattiq emgekler bilen xarlash üchün ish bashlirini teyinlep nazaretcilikke qoydi. Shuning bilen Israillar Pirewn üçhün Pitom bilen Raamses dégen maddiy eshya saqlaydighan sheherlerni yasap berdi. □

12 Lékin ularni *qanche* ezgenséri, bular shunche köpiyip hemme yerni qaplidi; buning bilen misirliqlar Israillargha öch bolup ketti. □ ■

13 Shuning bilen misirliqlar Israillargha zulum qilip, ularni téximu qattiq ishlitip éghir ishlargha saldi. **14** Misirliqlar ularni laychiliq, xish-kések quyush we étizlarning herxil emgeklirige sélip, ishning qattiqqliqi bilen ularning turmushigha qattiq éghirchiliq saldi; ularni néme emgekke salmisun, intayin japaliq idi.

15 Misir padishahi ikki ibraniy tughut anisigha söz qilip (ularning birining ismi Shifrah, yene birining ismi Puah idi):□

16 — siler qachanlikı ibraniy xotunlarnı tughdursanglar, tughqanda obdan qaranglar; bowaq oghul bolsa, öltürüwétinglar; qız bolsa, tirik qoyunlar, – dédi. □

17 Lékin tughut anılıri Xudadın qorqup, Misirning padishahi ulargha éytqandek qılmay, belki oghul bowaqlarnı tirik qoydi.

■ **1:10** Ros. 7:19 □ **1:11** «Raamses» — bashqa yerlerde «Ramses» dep atılıdu. □ **1:12** «Israillargha öch bolup ketti»

— yaki «Israillar tüpeylidin azar yédi». ■ **1:12** Zeb. 105:24-25

□ **1:15** «İbraniylar» — yehudiyarlarnı, yeni Israillarnı körsitudu.

□ **1:16** «tughqanda obdan qaranglar» — İbraniy tilida «toghut orunduqida sepsélip qaranglar».

18 Shunga Misirning padishahi tughut anilirini chaqirtip ulardin: — Bu néme qilghininglar?! Oghul balilarni némishqa tirik qoydunglar? — dep soridi.

19 Tughut aniliri Pirewn'ge jawab bérip: — Ibraniy ayallar misirliq ayallargha oxshimaydu. Ular küchlük, saglam-timen bolghini üçün tughut aniliri ularning qéshigha yétip barghuche, özliri tughup bolidu, — dédi.

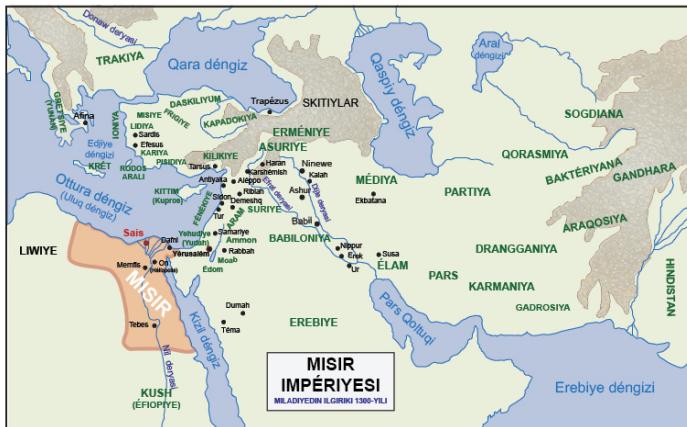
20 Netijide, Xuda tughut anilirigha iltipat körsetti; Israil xelqi dawamliq köpiyip, téximu kucheydi.

21 Shundaq boldiki, tughut aniliri Xudadin qorqidighan ixlasmen bolghanlıqi üçün Xuda ularni aililik bolushqa tuyesser qildi.

22 Buning bilen Pirewn barliq puxralirigha: — Israillardin yéngi tughulghan oghul balilarning hemmisini deryagha tashlanglar, lékin qiz balilarning hemmisini tirik qaldurunglar, dep emr qildi. □ ■

□ **1:22** «derya» — mezkur kitabta «derya» peqet Nil deryasini körsitudu. Misirda héchqandaq bashqa chong derya yoq. Bugün'ge qeder Misirliqlar «derya» dése, peqet Nil deryasinila körsitudu. Mushu weqeler yüz bergen zamanlarda Misirliqlar yene Nil deryasini «öz ilahlimizdin biri» dep hésablap uningha choqunatti. ■ **1:22** Ros. 7:19

Misir impériyesi

2

Musaning dunyagha kélishi

¹ Lawiyning jemetidin bolghan bir kishi bérip, Lawiyning neslidin bolghan bir qizni xotunluqqa aldi. ■ ² Bu ayal hamilidar bolup, bir oghul tughdi. Ana uning chirayliq ikenlikini körüp, uni üch ay yoshurup saqlidi. ■ ³ Uni yene yoshurushqa amalsiz qalghanda, qomushtin bir séwet yasap, uninggha yaryélim we mom suwap, balini ichige sélip, deryaning qirghiqidiki qomushluq

■ **2:1** Mis. 6:20; Chöl. 26:59 ■ **2:2** 1Tar. 23:13; Ros. 7:20; Ibr. 11:23

arisigha qoyup qoydi. □ 4 Andin balining hedisi uninggha néme bolarkin dep yiraqtin qarap turdi.

5 U waqitta Pirewnning qizi sugha chömölgili derya terepke keldi; uning chöriliri derya boyida aylinip yürdi. Pirewnning qizi qomushluqning arisida turghan séwetni körüp, xas chörisini uni élip chiqishqa ewetti. □ ■ 6 U séwetni échip qari-widi, mana, bir oghul balini kördi we u bala yighlap ketti. Melike uninggha ich aghritip: — Bu shübhiszki ibraniylarning baliliridin biri iken, dédi.

7 U chaghda balining hedisi Pirewnning qizidin: — Men béríp, sili üchün balini émitip baqidighan bir ibraniy inik ana tépip kéleymu? — dep soridi.

8 Pirewnning qizi uninggha: — Barghin, dédi. Qiz béríp bowaqning anisini chaqirip keldi.

9 Pirewnning qizi uninggha: — Bu balini élip kétip men üchün émitip békip ber; heqqinqni bérímen, dédi. Shuning bilen ayal balini élip kétip, uni émitip baqtı.

10 Bala chong bolghanda uni Pirewnning qizining qeshigha élip bardı; u uninggha oghul boldı. U: «Men uni sudin chiqiriwalghan» dep uninggha

□ 2:3 «séwet» — ibraniy tilida «sanduq» — bu söz «Yar.» 6:14de Nuh peyghember yasighan «kémé»nimu bildürudu. «deryaning qırghıqidiki qomushluq arisigha qoyup qoydi» — misirliqlar Nil deryasını ilah dep qarighachqa, misirliq ayallarning Nil deryasida daim yuyunush aditi bar idi. Shübhiszki, Musanıng anisining shundaq qılıshi misirliq bir ayalning uni tépiwélip, uninggha rehim qılıp békıwalsun, dégenni meqset qılghanidi. □ 2:5 «séwetni» — ibraniy tilida «sanduqni». 3-ayettiki izahatni körüng.

■ 2:5 Ros. 7:21; Ibr. 11:23

Musa dégen isimni qoydi. □

*Musaning Israilni qutquzmaqchi bolushi we
Midiyan dölitige qéchip kétishke mejbur bolushi*

11 Musa chong bolghandin kényinki künlerde shundaq boldiki, u öz qérindashlirining yénigha bardı we ularning éghir emgekke séliniwatqanlıqını öz közi bilen kördi. Arida, bir misirliqning ibraniy qérindashliridin birini uruwatqanlıqını kördi. ■ 12 U töt etrapığha qarap, adem yoqluqını körüp, héliqi misirliqni urup öltürüp, qumgha kömüp yoseturup qoydi. 13 Etisi u yene chiqip qariwidi, mana ikki ibraniy bir-biri bilen soqushuwatatti; u yolsızlıq qiliwatqan kishige: — Öz qérindishingni né mishqa urisen? — dédi.

14 Héliqi kishi jawab bérip: — Kim séni bizge hakim we soraqchi qilip qoydi? Héliqi misirliqni öltürginingdek ménimu öltürmekchimuse? — dédi.

Musa bu gepni anglap qorqup öz ichide: «Men qilghan ish jezmen ashkara bolup qaptu!» dep oylidi. ■

15 Pirewn hem bu ishtin xewer tépip, Musani öltürmekchi boldi; lékin Musa Pireewnning aldidin qéchip, Midiyan zéminigha bérip olturaqlashti. Bir küni, u quduqning yénigha kélép olturdi. ■

□ **2:10** «Musa» — ibraniy tilida «Musa» dégen söz «tartip chiqirish» dégen söz bilen ahangdashtur; qedimki Misir tilida «suning balısi» dégen menide bolushi mumkin. Axırıda Musanıg shereplik burchı Israilni «su (yeni, Qızıl Dénigiz) din yaki su arqılıq qutquzup chiqirishtın ibaret bolidu. Oqurmenler diqqet qilsa, Pireewnarning isimlirining köpinche «mos» yaki «mosis» dégen qoshumche bilen axırlashqını bayqiyalaydu. ■ **2:11** Ros. 7:23; Ibr. 11:24,25

■ **2:14** Ros. 7:27 ■ **2:15** Ros. 7:29

16 Midiyanning kahinining yette qizi bar idi; ular kélép, atisining qoylirini sughirishqa su tartip oqurlargha quyup toldurushqa bashlidi. **17** U waqitta *yerlik* padichilar kélép, ularni heydidi, Musa qopup qizlargha yardem béríp, qoylirini sughiriship berdi.

18 Ular atisi Réuelning qéshigha yénip kelgende, ulardin: — Némishqa bugün shunche téz yénip keldinglar? — dep soridi.

19 Ular jawab béríp: — Bir misirliq adem bizni padichilarning qolidin qutquzdi hemde biz üchün su tartip, qoy padimizni sughiripmu berdi! — dédi.

20 U qizlirigha: — Undaqta u kishi hazir nede?! Uni némisqa sirtta tashlap keldinglar? Uni tamaqqa chaqiringlar, — dédi.

21 Musa u kishi bilen bille turushqa maqul boldi. U qizi Zipporahni uninggha xotunluqqa berdi.

22 U ayal uninggha bir oghul tughup berdi; Musa «Men yaqa yurtta musapirdurmen» dep, uning ismini Gershom dep qoydi. □ ■

23 Nurghun künler ötüp, Misirning padishahi öldi. Israillar öz qulluq haliti tüpeylidin ah-zar urup, nale-peryad kötürdi; qulluqtin bolghan peryadi Xudanинг huzurigha béríp yetti. **24** Xuda ularning ah-zarlirini anglap, Özining Ibrahim bilen, Ishaq bilen we Yaqup bilen tüzgen ehdisini ésige aldi. ■

25 Shuning bilen Xuda Israillarning hal-ehwalini kördi we Xuda ulargha köngül böldi.

□ **2:22** «Gershom» — mushu isim «yaqa yurtluq» dégen söz bilen ahangdash. Musaning tunji balisigha bu isimni qoyushi belkim Xuda uningha tapshurmaqchi bolghan xizmet ornining shu yerde emeslikini bildürüş üchün bolushi mumkin. ■ **2:22**

3*Xudaning Musani chaqirishi*

1 Musa bolsa qéynatisi Midiyanning kahini Yetroning qoy padisini baqatti. U qoylarni bashlap chöлning eng chétige Xudaning téghi, yeni Horeb téghining baghrigha keldi. □ **2** Shu yerde bir azghanliqtin örlep chiqiwatqan ot yalquni ichidin Perwerdigarning Perishtisi uninggha köründi. Mana, azghanliq otta köyüwatqan bolsimu, lékin azghan özi köyüp ketmigenidi. □ **3** Musa: — Men bérip, bu ajayip menzirini körüp baqay; azghanliq néminishqa köyüp ketmeydighandu? — dep oyldi.

4 Perwerdigar uning buni körgili yoldin chet-neپ azghanliqqa kelginini kördi; Xuda azghanliq ichidin uni: — Musa! Musa! — dep chaqirdi. U: Mana men! — dep jawab berdi. □

5 U uninggha: — Bu yerge yéqin kelme; putliringdin keshingni salghin; chünki sen turghan bu yer muqeddes jaydur. □ ■ **6** Men atangning Xudasi, Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasidurmen, — dédi.

□ **3:1** «Yetro» — Réuelning yene bir ismi. Bezide «Yeter» depmu yézilidu. «U **qoylarni bashlap...**» — Ottura Sherqte padichilar adette qoylirini bashlap ularning aldida mangidu. «Horeb» — Sinay téghining yene bir nami. □ **3:2** «Perwerdigarning **Perishtisi**» — Tewrat dewride intayin alahide bir shexs idi. Bezi ishlarda u Xudaning ornida körünneti. «Tebirler» hem «Qoshumche söz»imiznimu körüng. □ **3:4** «Musa, **Musa**» — ademning ismini ikki qétim chaqirish — Xudaning uninggha bolghan chongqur méhir-muhebbitini we özige tolimu eziz ikenlikini körsitudu. □ **3:5**

«Muqeddes **jay**» — «Muqeddes Kitab»ta, «muqeddes» dégen söz «Xudagha mexsus atalghan», «Xudaning ishlitishige mexsus ayrılgan», «Xudaghila mensup» dégendek menide ishlitilidu. ■ **3:5** Ye. 5:15

Buni anglap Musa Xudagha qarashtin qorqup, yüzini étiwaldi.■

7 Perwerdigar uningha mundaq dédi: — Berheq, Men Misirda turuwatqan qowmimning tartiwatqan azab-oqubetlirini kördum, nazaretcilerning ularni *xarlawatqanliqidin* qilghan peryadini anglidim; chünki Men ularning derdlirini bilimen. ■ **8** Shunga Men ularni misirliqlarning qolidin qutquzup, shu zémindin chiqirip, yaxshi hem keng bir zémin'gha, süt bilen hessel éqip turidighan bir zémin'gha, yeni Qanaaniy, Hittiy, Amoriy, Perizziy, Hiwiy we Yebusiylarning yurtigha élip bérishqa chüshtüm. **9** Mana emdi Israillarning nale-peryadi Manga yetti, misirliqlarning ulargha qandaq zulum qilghanlıqinimu kördüm. **10** Emdi sen kel, Men séni xelqim Israillarni Misirdin élip chiqirish üchün Pirewnning aldigha ewetimen, — dédi.■

11 Lékin Musa Xudagha: — Men kim idim, Pirewnning aldigha béríp Israillarni Misirdin chiqiralighudek? — dédi.

12 U jawab béríp: — Berheq, Men sen bilen bille bolimen; sen qowmni Misirdin élip chiqqandin keyin bu taghda Xudagha ibadet qilisiler; bu ish mana özüngge Méning séni ewetkinimning ispat-

---

■ **3:6** Mat. 22:32; Mar. 12:26; Luqa 20:37; Ros. 7:32 ■ **3:7** Ros. 7:34 ■ **3:10** Zeb. 105:26; Hosh. 12:14; Mik. 6:4; Ros. 7:35

belgisi bolidu, — dédi. □ ■

¹³ Shuning bilen Musa Xudagha: — Men Israillarning qéshigha béríp ulargha: «Ata-bowiliringlarning Xudasi méni qéshinglarga ewetti» désem, ular menden: «Uning nami néme?» — dep sorisa, ulargha néme dep jawab bérímen? — dédi.

¹⁴ Xuda Musagha: — Men «Ezeldin bar Bolghuchi»durmen — dédi.

Andin U: — Béríp, Israillargha: ««Ezeldin bar Bolghuchi» méni qéshinglarga ewetti» dep éytqin, dédi. □

¹⁵ Xuda Musagha yene: — Israillargha: — «Atabowiliringlarning Xudasi, Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasi bolghan «Yahweh» méni qéshinglarga ewetti; U: *Yahweh dégen* bu nam ebedgiche Méning namim bolidu, dewrdin-dewrgiche Men shu nam bilen eske élinimen, deydu» — dégin. □

¹⁶ — Béríp, Israilning aqsaqallirini yighip

□ **3:12 «sen qowmni Misirdin élip chiqqandin kényin bu taghda Xudagha ibadet qilisiler; bu ish mana özüngge Méning séni ewetkinimning ispat-belgisi bolidu»** — qiziq ish shuki, Xuda Musagha körsetmekchi bolghan ispat-belge u Xudaning emrige itaet qilip, uzun waqit ötkendin kényin andin körülidu; démek, Musaning iman-étiqadi shuning bilen sinilidu. ■ **3:12** Ye.

1:5 □ **3:14 «Men «Ezeldin bar Bolghuchi»durmen»** — yaki «Men esli Özümdurmen» yaki «Hemishe barning Özi Mendurmen». Bu nam (ibraniy tilida «Yahweh»), shübhisiszki, Xudaning héch özgermeydighanliqi, uning herdaim «waqittin sirt»ta turuwatqanliqi, ötmüşh, hazır yaki kelgüsi waqitlar bilen cheklenmeydighanliqini körsitip tekitleydu. Adette terjimimizde bu nam «Perwerdigar» dep terjime qilinidu. □ **3:15 «Yahweh»** — daim terjimimizde «Perwerdigar» dégen nam bilen tilgha élinidu. U togruluq 3:14tiki izahatni körün.

ulargha: — «Ata-bowliringlarning Xudasi, yeni Ibrahim, Ishaq we Yaqupning Xudasi bolghan Perwerdigar manga körünüp: — Men silerni yoqlap keldim, Misirda silerge qandaq muamile qiliniwatqanlıqını kördüm; □ ¹⁷ shuning üçün sözüm shudurki, Men silerni Misirning zulumidin chiqirip, Qanaaniylar, Hittiylar, Amoriylar, Perizziyler, Hiwiylar we Yebusiylarning zémini, yeni süt bilen hesel éqip turidighan zémin'gha élip barimen, dédi, — dégin, dédi.

¹⁸ — Shuning bilen ular séning sözungge qulaq salidighan bolidu. U waqitta sen, özüng we Israilning aqsaqalliri bilen birge Misir padishahining aldigha béríp, uninggha: «Ibraniylarning Xudasi Perwerdigar biz bilen körüshti. Emđi sizdin ötünimizki, bizge üch künlük yolni bésip, chölgé béríp, Xudayimiz Perwerdigargha qurbanlıq qılıshqa ijazet bergeysiz» — denglar.

¹⁹ Lékin Misir padishahining hetta qudretlik bir qolning astida turupmu, silerni yenila qoyup bermeydighinini bilimen. ²⁰ Shunga qolumni uzitip, misirliqlarni Men öz zémini ichide körsetmekchi bolghan herxil karamet-möjizilirim bilen urimen; andin *Pirewn* silerni qoyup bérídu.

²¹ Bu qowmni misirliqlarning aldida iltipat tapturimen we shuning bilen shundaq boliduki, siler shu yerdin chiqqininglarda, quruq qol chiqmaysiler. ²² Belki herbir ayal kishi öz qoshnisidin we öz öyide olturushluq yat ayaldın kümüş zinnet buyumlari, altun zinnet buyumlari we

---

□ **3:16** «Yoqlash» — bu péil Xuda bilen munasiyetlik ishlitilgen bolsa, ghemxorluq qilish, insanning halidin xewer élishni öz ichige alidu.

kiyim-kécheklerni telep qilidu. Bu nersilerni oghul-qizliringlarga taqaysiler, kiydürisiler; shu teriqide misirliqlardin olja alghan bolisiler, — dédi. ■

4

Xudaning Musagha alahide iqtidar ata qilishi

¹ Musa jawab béríp: — Mana, ular manga ishenmey turup, sözümge qulaq salmaydu, belki: «Perwerdigar sanga körünmidi», déyishi mumkin, dédi.

² Perwerdigar uningha: — Qolungdiki bu néme? — dep soridi.

U: — Bu bir hasa, dep jawab berdi.

³ U: — Uni yerge tashla, dédi. Uni yerge tashliwidi, u bir yilan'gha aylandi; Musa uning aldidin qachti. ⁴ Andin Perwerdigar Musagha: — Qolungni uzitip, uni quyruqidin tut, déwidi, u qolini uzitip, uni tutti. U yene uning qolida hasigha aylandi.

⁵ Perwerdigar yene: — Buning bilen ular atabowilirining Xudasi, yeni Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasi bolghan Perwerdigarning sanga körün'ginige ishinidu, — dédi.

⁶ Perwerdigar uningha yene: — Qolungni qoynunggha salghin, déwidi, u qolini qoynigha sélip chiqiriwidi, mana, qoli pése-maxaw késilige giriptar bolup qardek aqirip ketti.

⁷ Andin uningha: — Qolungni yene qoynunggha salghin, déwidi, qolini qoynigha saldi. Uni yene

qoynidin chiqiriwidi, mana, öz eksige kélép etlirining bashqa yerliridek boldi.

8 Perwerdigar yene: — Shundaq boliduki, eger ular sanga ishenmey, aldinqi möjizilik alametke köngülshimise, ular ikkinchi möjizilik alametke ishinidu. □ **9** Halbuki, ular bu ikki möjizige yenila ishenmise we ya sözünge qulaq salmisa, undaqta sen *Nil* deryasining süyidin élip, quruq yerge tökkin. Shuning bilen sen deryadin alghan su quruq yer üstide qan'gha aylinidu, dédi. ■

10 Andin Musa Perwerdigargha: — Ey Igem, men eslidinla gepke usta emestim, sen qulunggha söz qilghandin kényinmu yenila shundaq; chünki men aghzim kalwa we tilim éghir ademmen, — dédi.

11 Perwerdigar uninggha: — Kim insan'gha éghiz bergen? Kim ademni gacha yaki gas, körgüchi yaki kor qilghan? Shundaq qilghuchi Men Perwerdigar emesmu? **12** Emdi sen barghin, Men Özüm séning aghzing bilen bille bolimen, néme sözleydighiningni sanga ögitip turimen, — dédi. ■

13 Lékin u: — Ey Igem! Sendin ötünüp qalay, Sen *bu ishqa* xalighan *bashqa* birsini ewetip, shuning qoli bilen qilghin! — dédi.

14 Buni anglap Perwerdigarning ghezipi Musagha tutiship: — Lawiylardin bolghan akang Harun bar emesmu? Uning gepni obdan qilalaydighinini bilimen. Mana, u emdi séning aldinggha chiqishqa alliqachan yolha chiqtı; u séni körse,

---

□ **4:8** «**Aldinqi möjizilik alametke köngülshimise, ular ikkinchi möjizilik alametke ishinidu**» —Ibraniy tilida «aldinqi möjizilik alametning gépige qulaq salmisa, ular ikkinchi möjizilik alametning gépige ishinidu». ■ **4:9** Mis. 7:19 ■ **4:12** Mat. 10:19; Mar. 13:11; Luqa 12:12

köngli tolimu xush bolidu. **15** Emdi deydighan geplerni uninggha éyt; Men Özüm séning aghzing bilen bille we uning aghzi bilen bille bolimen, néme qilish kérekliklarning silerge ögitimen. □ ■
16 Harun séning ornungda xelqqe sözleydu; shundaq boliduki, u sanga éghiz bolidu, sen uninggha Xudadek bolisen. **17** Bu hasini qolunggha élip, uning bilen shu möjizilik alametlerni körsitisen, — dédi.

Musaning Misirgha qaytishi

18 Shuning bilen Musa qéynatasi Yetroning qéshigha yénip béríp, uninggha: — Manga ijazet bergeyla, Misirdiki qérindashlirimning qéshigha baray, ular hayatmu, emesmu körüp kéley, dédi. Yetro Musagha: — Aman-ésen béríp kelgin, — dédi.

19 Musa téxi Midiyandiki waqtida, Perwerdigar uninggha yene: — Misirgha yénip barghin! Chünki séning jéningni istigen kishiler ölüp ketti, — dédi.

20 Shuning bilen Musa ayali we oghullirini élip, ularni bir éshekke mindürüp, Misir zéminigha bérishqa yolgha chiqtı. Mangghanda Musa Xudaning hasisini alghach ketti.

21 Perwerdigar Musagha: — Misirgha yénip barghiningda sen agah bol, Men qolunggha tapshurghan barlıq karametlerni Pirewnning aldida körsetkin. Lékin Men uning könglini xelqni qoyup bermigüdek qattıq qilimen.

□ **4:15** «Emdi deydighan geplerni uninggha éyt» — ibraniy tilida «uninggha gep qılıp aghzığha deydighan sözlerni salghın».

■ **4:15** Mis. 7:2

22 Sen Pirewn'ge: — «Perwerdigar mundaq deydu: — Israil Méning oghlum, Méning tunji oghlum bolidu.

23 Shuning üçün Men sanga: Oghlumni Özümge ibadet qilishqa qoyup ber, dédim. Uninggha yol qoyushni ret qilidighan bolsang, séning tunji oghlungni öltürimen» — dégin, — dédi. □

24 Emma Musa seper qilip bir qonalghugha kelgende, Perwerdigar uninggha uchrap, uni öltürüwetmekchi boldi. **25** Shuning bilen Zipporah bir chaqmaq téshini élip, oghlining xetnilikini késip, uni érining ayighigha tashlap: — Sen derweqe aldimda qan töker er ikensen! — dédi. □

26 Shuning bilen Perwerdigar uni qoyup berdi (bu chaghda Zipporah uninggha: «Sen derweqe aldimda qan töker bir er ikensen!» — dédi. Bu sözini u xetne tüpeylidin éytti). □

27 Perwerdigar Harun'gha: — Sen chölbayawan'gha béríp, Musa bilen körüşkin, déwidi, u béríp Xudanıng téghida uning bilen uchriship, uni söydi.

28 Musa özini ewetken Perwerdigarning hemme sözliri bilen qilishqa buyrughan barlıq möjizilik alametlerni Harun'gha dep berdi. **29** Andin Musa

---

□ **4:23** «Oghlumni Özümge **ibadet qilishqa qoyup ber, dédim. Uninggha yol qoyushni ret qilidighan bolsang, séning tunji oghlungni öltürimen» — yaki «Oghlumni Özümge ibadet qilishqa qoyup bergen dégen bolsammu, sen uni qoyup bermiding. Bu sewebtin Men emdi séning tunji oghlungni öltürimen». □ **4:25****

«xetnilikini... **ayighigha tashlap**» — yaki «xetnilikini... ayighigha tegküzüp». «**Sen derweqe aldimda qan töker er ikensen!**» — Zipporahning bu sözi we bu sırlıq weqe toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. □ **4:26** «**xetne tüpeylidin**» — mushu yerde ibraniy tilida «xetne» köplük sheklide — «xetniler».

bilen Harun béríp, Israillarning barliq aqsaqlarini yighthi. ³⁰ Harun Perwerdigarning Musagha éytqan hemme sözlirini bayan qildi we xelqning köz aldida shu möjizilik alametlerni körsetti. ³¹ Buni körüp, xelq ishendi; Perwerdigarning Israillarni yoqlap, ular uchrighan xarliqlarni körgenlikini anglichehan haman, bashlirini égip sejde qilishti.

5

Musa we Harunning Pirewn bilen körüshüshi

¹ Andin Musa bilen Harun Pireewnning aldigha béríp, uninggha: — Israilning Xudasi Perwerdigar sanga: — «Ularning béríp chölde Manga ibadet qilip, héyt ötküzüshige qowmimgha yol qoysun» deydu, — dédi.

² Lékin Pirewn jawab béríp: — Uning sözige qulaq sélip, méni Israilgha yol qoyghuzidighan qandaq Perwerdigar iken u? Men u Perwerdigarni tonumaymen hem Israilghimu yol qoymaymen, dédi. ■

³ Ular söz qilip: — Ibraniylarning Xudasi biz bilen körüshti. Shunga ötünimizki, bizge Perwerdigar Xidayimizgha qurbanlıq sunush üçhün bizge chölge bérishqa üch künlük yolgha ruxset bergesiz. Bolmisa, U bizni waba yaki qilich bilen urushi mumkin, — dédi. ■

⁴ Lékin Misirning padishahi ulargha jawab béríp: — Ey Musa we Harun, némishqa ikkinglar xelqni

ishliridin toxtitip qoymaqchi bolisiler? Bérip öz epkishinglarni kötürlüngler! – dédi.

⁵ Pirewn yene: – Mana, xelq yurtta ziyade awup ketti. Siler bolsanglar, ularni epkeshliridin xalas qilmaqchisiler, dédi.

⁶ Shu küni Pirewn nazaretcilerge we nazaretcilerning qol astidiki ish bashlirigha buyruq chüshürüp: –

⁷ Hazirdin bashlap xelqqe ilgirikidek kések quyushqa saman bermenglар! Ular samanni özliri yighsun. ⁸ Lékin ilgiri qanchilik kések quyup kelgen bolsa, hélihem kem qilmay shunchilik kések quydurunglar; chünki ular hurunliship: «Xudayimizgha qurbanlıq ötküzüşke bizni barghili qoy» dep ghelwe qilishiwatidu. ⁹ Emdi ularni öz ishığha toluq bend bolup, yalghan-yawidaq geplerge qulaq salmaslıqı üçhün, bu ademlerning üstige téximu éghir emgeklerni yükenglар, – dédi.

¹⁰ Shuning bilen xelqning üstidiki nazaretciler bilen ish bashliri chiqip xelqqe: Pirewn shundaq dédiki, men emdi silerge saman bermeydihan boldum. ¹¹ Özünglar béringlar, özünglar üçhün qeyerdin saman tapalisanglar, shu yerdin élip kéklinglar; lékin qılıdighan ishliringlar bolsa qilchilikmu kémeytilmeydu, – dédi.

¹² Buning bilen xelq pütkül Misir zéminigha tarilip, samanning ornigha paxal yighthqa bashlidi.

¹³ Nazaretciler bolsa ularni qistap: Silerge saman bérilgen chaghdíkidek hazirmu her künlük ishni shu küni qilinglar, dédi.

¹⁴ Israillarning üstige Pirewnning nazaretciliri teripidin qoyulghan Israilliq ish bashliri tayaq

yédi we: — Tünügün we bugün némishqa kések quyush wezipsini burunqidek toshquzup orun-limidinglar?! — dep til ishitti.

¹⁵ Andin Israilliq ish bashliri Pirewnning aldigha béríp: Némishqa öz qullirigha mundaq muamile qilidila? ¹⁶ Öz qullirigha héch saman bérilmidi. Lékin nazaretciler yenila «kések quydurunglar» dep bizni buyruydu. Mana, öz qulliri tayaq yewatidu, emma eyib bolsa özlirining ademliride, dep peryad qildi.

¹⁷ Lékin u yene: — Siler hurun ikensiler! Hurun ikensiler! Shunga siler: «Bérip Perwerdigargha qurbanliq ötküzüshimizge ijazet ber dewatisiler.

¹⁸ Qaytip béríp ishingni qilish! Silerge saman bérilmeydu, biraq késekerni belgilen'gen san boyiche *awwalqidek* toluq tapshurushisen, dédi. ¹⁹ Israilliq ish bashliri *Pirewnning*: «Siler herkünlük wezipenglarni, yeni telep qilghan késekerni belgilen'gen sandin kémeytsenglar qet'iý bolmaydu» déginige qarap, beshigha balaqazaning chüshidighanlıqını bilishti. ²⁰ Ular Pirewnning aldidin chiqip kéliwatqinida, ular bilen körüşhüşke kéliip shu yerde saqlap turghan Musa we Harun bilen uchriship qaldı. ²¹ Ular Musa bilen Harun'gha: — Bizni Pirewnning neziride we uning emeldarlirining neziride sésitip, bizni öltürüşke ularning qoligha qılıch tutquzghininglar üçhün, Perwerdigar silerning üstünglарha höküm qilsun! — dédi. □

□ **5:21 «Emeldarliri»** — ibraniy tilida «xizmetkarliri» yaki «qulliri». Gerche mushu kishiler Pirewnning ordisida emeldarlıq orunda turghan bolsimu, lékin ular yenila Pirewnning «qulliri» dep hésablan'ghan bolsa kérek.

Xudaning Israillarni azad qilishqa wede qilishi

²² Shuning bilen Musa Perwerdigarning aldigha yénip béríp uninggħha: – Ey Igem, némeshqa bu xelqni balagħa tiqting? Sen néme üchün méni ewetting? ²³ Chünki men Pirewnning aldigha kirip Séning naming bilen söz qilghinimdin tartip, u bu xelqning üstige téximu ziyade azab qilghili turdi. Emma Sen téxiche qowmingni héch qutquzmiding, – dédi.

6

¹ Lékin Perwerdigar Musagħha: – Emdi sen Méning Pirewn'ge qilidighanlirimni körisen; chünki u quđretlik bir qoldin mejburlinip, ularni qoyup bérudu, quđretlik bir qolning sewebidin özining zéminidin ularni qogħlap chiqiriwétidu, – dédi.

² Andin Xuda Musagħa yene söz qilip mundaq dédi: – Men Perwerdigardurmen. ³ Men Ibrahimħha, Ishaqqa we Yaqupqa Qadir-mutleq Tengri süpitide köründüm; lékin «Yahweh» dégen namim bilen ulargha ashkara tonulmidim. □ ⁴ Men ular bilen: – «Siler musapir bolup olturghan zéminni, yeni Qanaan zéminini silerge bérímen» dep, ular bilen ehde bagħlıship wede qilghanmen. ⁵ Emdi Men misirliqlar qul qilip zulum salghan Israillarning ah-zarlirini anglap, qilghan shu ehdemni ésimge aldim.

□ **6:3 «Yahweh» — mushu namni adette «Perwerdigar» dep terjime qilimiz. «Yahweh» dégen namim bilen ulargha ashkara tonulmidim» dégen sözler toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng.**

6 Shunga Israillargha mundaq dégin: — «Men Perwerdigardurmen; Men Özüm silerni misirliqlarning éghir yükliri astidin chiqirip, ularning qulluqidin azad qilip, qolumni uzitip ulargha chong balayi'apetlerni chüshürüp, silerge hemjemet bolup hörlükke érishtürimen.

□ **7** Silerni Öz qowmim bolushqa qobul qilimen we Özüm Xudayinglar bolimen; shuning bilen siler özünglarni misirliqlarning yüklinining astidin qutquzup chiqarghuchining Men Xudayinglar Perwerdigar ikenlikini bilisiler. **8** Men shuning bilen silerni qol kötürüp Ibrahimgha, Ishaqqa we Yaqupqa bérishke qesem qilghan zémin'gha élip barimen; Men u yerni silerge miras qilip zéminliqqa bérimen; Men Perwerdigardurmen».

9 Bularning hemmisini Musa Israillargha dep berdi; lékin ular éghir qulluq azabidin pighan'gha chüshken bolup, uningha qulaq salmidi. □

10 Andin Perwerdigar Musagha yene: — **11** Bérip Misirning padishahi Pirewn'ge: «Israillarning zéminingdin kétishige yol qoy», dep éytqin, dédi.

12 Lékin Musa Perwerdigarning aldida: Mana, Israillar manga qulaq salmighan yerde, Pirewn qandaqmu mendek kalpuki xetne qilnmighan

---

□ **6:6** «silerge **hemjemet bolup hörlükke érishtürimen**» —ibraniy tilida «gaal» dégen bir péil bilenla ipadilinidu. Bu péil toghruluq «Tebirler» we «Ayup» 19:25 we izahatinimu körüng.
 □ **6:9** «**pighan'gha chüshken bolup,...**» — yaki «sewsizliktin chidimay,...»

bir ademge qulaq salsun? — dédi. □

13 Emma Perwerdigar Musa we Harun'gha sözlep, ularning Israillargha we Misirning padishahi Pirewn'ge Israillar togruluq: — «Ular Misir zéminidin élip chiqirilsun» dégen emr yetküzüshini buyrudi.

Musa bilen Harunning ejdadliri, nesebnamisi

14 Töwendikiler jemet bashliqliri: — Israilning tunji oghli bolghan Rubenning oghulliri Hanuq, Pallu, Hezron we Karmi. Bular bolsa Rubenning nesil-liri idi. ■

15 Shiméonning oghulliri: — Yemuel, Yamin, Ohad, Yaqin, Zohar we qanaanliq ayaldin bolghan Saullar idi; bular Shiméonning nesilliri idi. ■

16 Lawiynning oghullirining isimliri, nesebnamilirige asasen: Gershon, Kohat we Merari; Lawiynning ömrining yilliri bir yüz ottuz yette yil boldi. ■

17 Gershonning oghulliri aililiri boyiche: — Libni we Shimey. ■

18 Kohatning oghulliri: — Amram, Yizhar, Hébron bilen Uzziel. Kohat bir yüz ottuz üch yil ömür körди. ■

□ **6:12** «kalpuki xetne qilinmighan» — bu sözler bilen Musa özining aghzi kalwa bolupla qalmay, yene (özining 4:10-17de hatirilen'gen Xudagha bolghan qaqshashlirini eslep) yene özining Xudaning aldida héli nalayıq qilghanlıqını, gep-sözde gunahı bar adem ikenlikini körsetmekchi. ■ **6:14** Yar. 46:9; Chöl. 26:5; 1Tar. 5:3 ■ **6:15** Yar. 46:10; Chöl. 26:12; 1Tar. 4:24 ■ **6:16** Yar. 46:11; Chöl. 3:17; 26:57; 1Tar. 6:1-30 ■ **6:17** 1Tar. 6:2; 23:7 ■ **6:18** 1Tar. 6:3; 23:12

19 Merarining oghulliri: — Mahli we Mushi. Bular nesebnamiliri boyiche Lawiyning nesilliri idi. ■

20 Amram öz hammisi Yokebedni xotunluqqa aldi, Yokebed uninggha Harun we Musani tughup berdi. Amram bir yüz ottuz yette yil ömür kordi. □ ■

21 Yizharning oghulliri: — Korah, Nefeg we Zikri idi.

22 Uzzielning oghulliri: — Mishael, Elzafan we Siti idı.

23 Harun bolsa Nahshonning singlisini, yeni Amminadabning qizi Élishébani xotunluqqa aldi. U uninggha Nadab bilen Abihuni, we Eliazar bilen Itamarni tughup berdi. ■

24 Korahning oghulliri: — Assir, Elkanah we Abi'asaf; bular Korahlarning nesilliri idi.

25 Harunning oghli Eliazar Putielning qizliring birini xotunluqqa aldi; u uninggha Finihasni tughup berdi; bular bolsa öz nesibi boyiche hemmisi Lawiylarning jemet bashlqliri idi.

26 Perwerdigarning: — Israillarni qoshunlardek top-topi bilen Misir zéminidin élip chiqinglar, dégen emrini tapshuriwalghuchilar del mushu Harun bilen Musa idi. **27** Israillar Misirdin chiqirilsun, dep Misirning padishahi Pirewn'ge söz qilghanlar del bu kishiler, yeni mushu Musa bilen Harun idi.

■ **6:19** 1Tar. 6:4; 23:21   □ **6:20** «Amram öz hammisi Yokebedni xotunluqqa aldi» — shu chaghda öz hammisini xotunluqqa élish men'i qilinmighan emr («Law.» 18:12-13) Israelgħa texi bérilmigenidi. ■ **6:20** Mis. 2:1; Chöl. 26:59   ■ **6:23** Chöl. 3:2; 26:60; 1Tar. 5:29; 24:1

Harunning Musagha wakaliten sözlishi

28 Perwerdigar Misirning zéminida Musagha söz qilghan waqtida ²⁹ Musagha: «Men Perwerdigar-durmen. Sanga éytqinimning hemmisini Misirning padishahi Pirewn’ge dégin», dep emr qildi.

³⁰ Lékin Musa Perwerdigarning aldida: — Mendek kalpuki xetne qilinmighan bir kishige Pirewn qandaqmu qulaq salsun?» — dep jawap bergenidi.■

7

¹ Shuning bilen Perwerdigar Musagha: — Mana, Men Pirewnning aldida séni Xudaning ornida qildim. Akang Harun bolsa séning peyghembiring bolidu. ² Men sanga buyrughinimning hemmisini *uninggha* deysen; andin akang Harun Pirewn’ge uning öz zéminidin Israillarni qoyup bérishi kérekliki toghrisida söz qilidu. □ ■ ³ Lékin Men Pirewnning könglini qattiq qilimen; buning bilen Men Misir zéminida möjizilik alametler we karametlirimni köplep körsitimen. ⁴ Shundaqtimu, Pirewn silerge qulaq salmaydu. Emma Men Misirning üstige höküm chiqirip qolumni uzitip, chong balayı’apetlerni chüshürüp, qoshunlirim bolghan Öz qowmim Israillarni Misir zéminidin chiqirimen. ⁵ Öz qolumni Misirning üstige sozghinimda, Israillarni ularning arisidin chiqarghinch-

---

■ **6:30** Mis. 6:12; Mis. 4:10   □ **7:2** «Harun **bolsa** séning **peyghembiring** **bolidu**» — démek, Harun özi Musaning sözlirini Pirewn’ge yaki xelqqe yetküzidu. ■ **7:2** Mis. 4:14

imda misirliqlar Méning Perwerdigar ikenlikimni tonup yétidu, — dédi.

⁶ Musa bilen Harun shundaq qildi; Perwerdigar ulargha qandaq tapilighan bolsa, ularmu shundaq qildi.

⁷ Ular Pirewn'ge söz qilghan waqitta Musa seksen yashqa, Harun seksen üch yashqa kirgenidi.

Harunning hasisi

⁸ Perwerdigar Musa bilen Harun'gha söz qilip: —

⁹ Emdi Pirewn silerge: — Özünglarni testiqlap bir möjize körsitinglar, dése, sen Harun'gha: — Hasangni élip Pirewnning aldigha tashlighin, dep éytqin. Shundaq qilishi bilenla hasa yilan'gha aylinidu, dédi.

¹⁰ Shuning bilen, Musa bilen Harun Pirewnning aldigha béríp, Perwerdigarning buyrughinidek qildi; Harun hasisini Pirewn bilen uning emeldarlirining aldigha tashliwidi, u yilan'gha aylandi. □

¹¹ U waqitta Pirewn danishmenliri we séhrigerlirini chaqirtip keldi; Misirning jadugerlirimu öz jadusi bilen oxshash ishni qildi. ¹² Ularning herbiri öz hasisini tashlidi; ularmu yilan'gha aylandi. Lékin Harunning hasisi ularning hasilirini yutup ketti. ¹³ Biraq Perwerdigar éytqandek Pirewnning köngli qattıqliq bilen Perwerdigar éytqandek ulargha qulaq salmidi.

□ **7:10 «Pirewnning emeldarliri»** — mezkur kitabta «Pirewnning emeldarliri» ibraniy tilida «xizmetkarliri» dégen söz bilen ipadilinidu.

Birinchи apet – qan apiti

¹⁴ Andin Perwerdigar Musagha mundaq dédi:
 — Pirewnning köngli qattiq; u qowmni qoyup
 bérishni ret qilidu. ¹⁵ Emdi sen ete seherde
 Pirewnning qéshigha barghin (shu waqitta u su
 boyigha chiqidu) — Sen uning bilen körüşhüshke
 deryaning boyida saqlap turghin; yilan'gha ay-
 lan'ghan hasini qolunggha éliwal. ¹⁶ Sen uning-
 gha mundaq dégin: — «Ibraniylarning Xudasi Per-
 werdigar méni aldinggha: «Chölde Manga ibadet
 qilishi üchün qowmimni qoyup ber» déyishke
 ewetkenidi; lékin mana, bu waqitqiche héch an-
 glimiding. ¹⁷ Shunga Perwerdigar sanga: — «Sen
 shu *alamet* bilen Méning Perwerdigar ikenlikimni
 bilisen», deydu — Mana, men qolumdiki hasa
 bilen deryaning süyini ursam, su qan'gha aylin-
 idu, ¹⁸ deryaning béliqliri ölüp, deryaning süyi sésip
 kétidu; misirliqlar sudin seskinip, ichelmeydigan
 bolup qalidu».

¹⁹ Perwerdigar Musagha yene: — Sen Harun'gha:
 — Hasangni élip misirliqlarning suliri qan'gha
 aylansun dep ularning üstige, yeni éqinliri,
 östengliri, kölliri we su ambarliri üstige qolungni
 uzatqin. Shuning bilen pütkül Misir zéminida,
 hetta yaghach we tash qachillardiki sularmu
 qan'gha aylinidu, dégin, dédi.

²⁰ Musa bilen Harun Perwerdigarning buyrugh-
 inidek qildi; Harun Pirewn we emeldarlirin-
 ing köz aldida hasini kötürüp, deryaning süyini
 uruwidi, pütün deryaning süyi qan'gha aylinip
 ketti. ■ ²¹ Deryadiki béliqlar ölüp, deryan-

ing süyi sésip ketti. Misirliqlar deryaning süyini ichelmeydighan bolup qaldi, pütkül Misir zémini qan'gha toldi. ²² Lékin Misirning jadugerlirimu öz jaduliri bilen hem shundaq qildi. Bu sewebtin Perwerdigar éytqandek Pirewnning köngli qat-tiq bolup, ulargha qulaq salmidi; ²³ eksiche Pirewn öyige qaytip kétip, bu ishqa héch pisent qilmidi. ²⁴ Deryaning süyini ichelmigini üchün barliq misirliqlar ichküdek su tépish üchün deryan-ing etraplirini kolidi.

²⁵ Perwerdigar deryani urup, yene yette kün ötti.

8

Ikkinchı apet – paqa apiti

¹ Andin Perwerdigar Musagha: — Pirewnning aldigha béríp uninggha: — Perwerdigar mundaq deydu: — «Manga ibadet qilishqa Öz qowmimni qoyup ber. ² Lékin ularni qoyup bérishni ret qilsang, mana, Men dölitining hemme yérini paqilar bilen basturup urimen. ³ Deryada top-top paqilar peyda bolup, *deryadin* chiqip ordangha, hujranggha, orunkörpengge, emeldarliringning öylirige kiriwalidu, shuningdek xelqingning uchisigha, tonur we tengniliringge yamiship chiqiwalidu. □ ⁴ Paqilar özüngning üstibéshigha, xelqingning üstibéshigha we hemme emeldarliringning üstibéshigha yamiship chiqiwalidu» — dégin, — dédi. ⁵ Perwerdigar Musagha: — Sen Harun'gha: Paqilarning Misir

---

□ ^{8:3} «ordangha» — yaki «özüngge».

zéminining üstige chiqishi üçün qolungni uzitip, hasangni éqinlar, östengler we köllerning üstige shiltighin, dégin – dédi. ⁶ Shuning bilen Harun qolini Misirning suliri üstige uzatti; shundaq qiliwidi, paqilar chiqip Misir zéminini qaplidi. ⁷ Lékin jadugerlermu öz jaduliri bilen oxshash ishni qilip, Misir zémini üstige paqilarni peyda qildi. ⁸ Pirewn Musa bilen Harunni chaqirtip: – Paqilarni mendin we xelqimdin néri qilish üçün Perwerdigardin ötününglar. Shundaq bolsa, men xelqingni Perwerdigargha qurbanlıq qilsun dep qoyup bérimesen, dédi.

⁹ Musa Pirewn'ge: – Boptu, men izzitingni qilay, peqet deryadiki paqilarla qélip, bashqiliri özüngdin we öyliringdin ayrilsun dep, sen, emeldarliring we xelqing üçün méning dua qilidigan waqtimni békitsen, dédi. □

¹⁰ U jawab béríp: – Ete bolsun, dédi.

Musa uninggha: – Xudayimiz Perwerdigargha oxshash héchbirining yoqluqini bilishing üçün séning déginingdek bolsun. ¹¹ Paqilar sendin, öyliringdin, emeldarliring we xelqingdin chiqip kétidu; peqet deryadila qalidu, dédi.

¹² Shuning bilen Musa we Harun Pirewnning al-didin chiqip ketti. Andin Musa Pirewnning üstige ewetilgen paqilar toghrisida Perwerdigargha nida qildi.

¹³ Perwerdigar Musaning tiliginidek qildi. Buning bilen öylerdiki, hoylillardiki we étizlardiki paqilar öldi.

□ **8:9 «men izzitingni qilay»** — ibraniy tilida «mendin izzetke tuyesser bolghin».

14 Xelq ularni yighip döwe-döwe qildi, *pütkül* yurt-zémin sésiçchiliqqa toldi. **15** Lékin Pirewn apettin xalas bolghinini körgende, könglini qattiq qilip, Perwerdigar éytqinidek ulargha qulaq salmidi. ■

Üchinchi apet – pasha apiti

16 Andin Perwerdigar Musagha: — Sen Harun'gha: — Hasangni uzitip, yerning topisini urghin. Buning bilen u pashigha aylinip, *pütkül* Misir zéminini qaplaydu, dégin, — dédi. □

17 Ular shundaq qildi; Harun qolini uzitip hasisi bilen yerning topisini uruwidi, ademler we haywanlarning üstibéshini pasha basti; *pütkül* Misir zéminidiki topa-changlar pashigha aylandi. ■

18 Jadugerlermu öz jaduliri bilen shundaq qilip pasha peyda qilishqa urun'ghan bolsimu, peyda qilalmidi. Pashilar bolsa hem ademlerning hem haywanlarning üstibéshini qaplap ketti.

19 Andin jadugerler Pirewn'ge: — Bu ish Xudanining barmiqining qilghini! — déyishti. Lékin Pirewn könglini qattiq qilip, Perwerdigar éytqinidek ulargha qulaq salmidi.

Tötinchi apet – köküyünlər apiti

20 Perwerdigar Musagha: — Ete seher qopup Pirewnning aldigha bérüp turghin — (shu waqitta u su boyigha chiqidu) uningga: «Perwerdigar mundaq deydu: — Manga ibadet qilishi üçün Öz qowmimni qoyup ber!

■ **8:15** Mis. 7:14 □ **8:16** «*pashigha*» — bashqa xil terjimisi: «pit-larqha». Bashqa xil hasharetlernimu körsitishi mumkin. ■ **8:17**
Zeb. 105:31

21 Chünki eger qowmimni qoyup bermiseng, mana Men séning we emeldarliring, xelqing üstige, öyliringge kökүүнлerni ewetimen; shuning bilen misirliqlarning öyliri we hetta ular turuwatqan tupraqmu kökүүнler bilen tolidu. □

22 Lékin shu künide Öz qowmim turuwatqan Goshen yurtini bashqiche qilimen; shundaq boliduki, u yerde kökүүнler tépilmaydu. Shuning bilen sen Men Perwerdigarning bu zéminda bolghanlıqimni bilisen. □

23 Shundaq qilip Men Öz qowmimni séning xelqingdin perqlendürimen; bu möjizilik alamet ete yüz bérifu», dep éytqin, dédi.

24 Perwerdigar déginini qildi. Pirewnning öylirige, emeldarlirining öylirige kökүүnler top-top bolup kirdi; pütkül Misir zéminining hemme yéri kökүүnler teripidin xarab bolushqa bashlidi. ■ **25** Pirewn Musa bilen Harunni chaqirtip kélip ulargha: Bérip mushu zéminda Xudayinglargha qurbanlıq ötküzüngler, — dédi.

26 Lékin Musa jawab béríp: — Bundaq qilish bizge taza muwapiq bolmaydu; chünki biz Perwerdigar Xidayimizgha sunmaqchi bolghan qurbanlıq mal misirliqlargha nisbeten yirginchiktur. Emdi eger biz misirliqlarning köz aldida yaman körün'gen

---

□ **8:21 «köküүnler»** — bularning qaysi hasharet ikenlikli hazır bizge namelum. «Zeb.» 78:45de bu hasharetlər ademlerni chaqidighanlıqı étilidu, shunga bu hasharet kökүүn yaki shunningha oxşap kétidighan bir xil chiwin bolsa kérek. □ **8:22 «...sen Men Perwerdigarning bu zéminda bolghanlıqimni bilisen»** — Yaki «...sen Men Perwerdigarning yer yüzide mewjut ikenlikimni bilisen». ■ **8:24** Zeb. 78:45; 105:31

nersini qurbanliq qilsaq ular bizni chalma-kések qiliwetmemdu? □ ■ 27 Biz üch künlük yolni bésip, chölde Perwerdigar Xudayimiz bizge buyrughinidek uningha qurbanliq sunushimiz kerek, dédi.

28 Pirewn: — Silerni Perwerdigar Xudayinglarga chölde qurbanliq ötküzüşke barghili qoyimen; pe-quet bek yiraq kétip qalmanglar, méning üchün dua qilinglar, dédi. 29 Musa jawab bérip: — Mana, men séning aldingdin chiqip Perwerdigargha iltija qilimen we köküyüňler sen Pirewndin, emeldarliringdin we xelqingdin ete chiqip kétidu; lékin Pirewn yene hiyle ishlitip, xelqni Perwerdigargha qurbanliq qilishqa bérishtin tosquchi bolmisun, dédi.

30 Musa Pirewnning aldidin chiqip, Perwerdi-gargha shundaq iltija qildi. 31 Perwerdigar Musa tiliginidek qildi; u köküyünlerni Pirewn, emel-darliri we xelqidin chiqiriwetti; hetta bir tal köküyünmü qalmidi.

32 Lékin Pirewn bu qétimmu könglini qattiq qılıp, qowmni qoyup bermidi. ■

□ 8:26 «Xudayimizgha **sunmaqchi bolghan qurbanliq mal misirliqlargha nisbeten yirginchlikturn**» — misirliqlargha nis-beten «yirginchlik bolghini» qoylardın ibaret idi. Ular qoylarnı, shundaqla qoychilarnimu yirginchliq dep qarighan; lékin pay-dini közlep Misirdiki bezi yererde qoy bégilatti («Yar.» 46:34ni körüng). Mushu ayetning bashqa birxil chüşhendürülüshi boyiche, misirliqlar bezi mallargha (mesilen, kalilarining bezi xilliriga) choqunatti. Eger Israillar ular choqun'ghan birxil malni qurbanliq qilsa, ular ghezeplinetti, elwette. ■ 8:26 Yar. 43:32; 46:34

■ 8:32 Mis. 8:11

9*Beshinchı apet – waba apiti*

¹ Andin Perwerdigar Musagha: — Pirewnning aldigha bérip uninggha: — «ibraniylarning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Manga ibadet qilishigha Öz qowmimni qoyup ber. ² Eger ularni qoyup bérishni ret qilip, yenila tutup turuwalidighan bolsang, ³ mana, Perwerdigarning qoli étizliqtiki charpayliringning üstige, at-éshekler, tögiler, we qoy-kaliliringning üstige chüshüp intayin éghir bir waba keltüridi. ⁴ Lékin Perwerdigar Israilning charpaylirini misirliqlarning charpayliridin perqlendüridü. Netijide, Israilning charpayliridin héchbiri ölmeydu» — dégin, dédi. ⁵ Perwerdigar waqitni békítip: — Ete Perwerdigar zéminda bu ishni qılıdu, dédi. ⁶ Etisi Perwerdigar shundaq qildi; misirliqlarning barlıq charpayliri öldi; lékin Israillarning charpayliridin birimu ölmidi. ⁷ Pirewn adem ewetip tekshüriwidi, mana, Israillarning charpayliridin birimu ölmigenidi. Lékin Pirewnning köngli qattiq qılınip, u qowmni qoyup bermidi.

Altinchı apet – chaqa apiti

⁸ Andin Perwerdigar Musa we Harun'gha: — Xumdanning külüdin changgilinglarni toshquzup élinglar, andin Musa uni Pirewnning köz aldida asman'gha qaritip chachsun. ⁹ Shundaq qilishi bilen kül pütkül Misir zéminini qaplaydighan chang-tozan bolidu we Misir zéminidiki hemme yerde ademler we haywanlarning bedinige

chüshüshi bilen hürrek-hürrek chaqa chiqiridu, — dédi. ¹⁰ Shuning bilen ular xumdandin kül élip, Pirewnning aldigha béríp turdi we Musa uni asman'gha qaritip chachti; u ademler we haywanlarning bedinige chüshüshi bilen hürrek-hürrek chaqa chiqardi. ¹¹ Jadugerler chaqilar destidin Musaning aldida turalmay qalди; chünki jadugerlarning bedininimu, bashqa barliq misirliqlarnimu oxshash chaqa bésip ketkenidi. ¹² Lékin Perwerdigar Pirewnning könglini qattiq qildi; shunga Perwerdigar del Musagha éytqinidek u ulargha qulaq salmidi.

Yettinchı apet – möldür apiti

13 Andin Perwerdigar Musagha: — Ete tang seher qopup, Pirewnning aldida turup uning-gha: «Ibraniylarning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Qowmimni Manga ibadet qilishqa qoyup ber; ¹⁴ chünki Men bu qétim hemme balayi'apetlirimni yürükingge, emeldarliring we puqrالirlingning üstige ewetimen. Buning bilen sen pütkül yer yüzide Mendek bashqa birining yoq ikenlikini bilisen. ¹⁵ Chünki Men qolumni uzitip, özüng we qowmingni waba bilen urghan bolsam'idi, bu waqitqiche sen yer yüzidin yoqilip kétetting. ¹⁶ Halbuki, Méning séni ornunggha ticklishimdiki meqsitim shu idiki, del Öz qudritimni sanga körsitish, shundaqla namimning pütkül yer yüzide jakarlinishi üchün idi.■

¹⁷ Sen yene qowmimgha chongchiliq qilip, ularni qoyup bérishni ret qiliwéremsen? ¹⁸ Mana, ete

mushu waqitlarda Misir döliti bina bolghandin buyan héch körülüp baqmighan qattiq möldürni yaghdurimen. ¹⁹ Shuning üchün adem ewetip, haywan we étizda bar-yoqungni yighip ichkiri solighin; chünki öyge qayturulmay sirtta qalghan adem we haywanlarning hemmisi möldürning astida qélip ölüp kétidu! – dégin, dédi.

²⁰ Buni anglap Pirewnning emeldarlirining arisidin Perwerdigarning sözidin qorqqan herbir adem öz qulliri we charpaylirini yükürtüp öylirige élip keldi. ²¹ Lékin Perwerdigarning sözini étibargha almighanlar öz qul we mallirini tashqirida qaldrup qoydi.

²² Perwerdigar Musagha: — Misir zéminidiki her yerde, ademler üstige, mallarning üstige, shundaqla Misir zéminidiki dalalarning hemme ot-chöplirining üstige möldür yaghsun dep, asman'gha qarap qolungni kötürgin, dédi. ²³ Musa shuning bilen hasisini asman'gha qaritip kötürüwidi, Perwerdigar güldürmamini güldürlütip, möldür yaghdurdi, yer yüzide chaqmaq chéqindiliri chépip yüretti. Shundaq qilip Perwerdigar Misir zémini üstige möldür yaghdurdi. □

²⁴ Möldür yéghip, möldür bilen ot arilash chüshti; möldür shunche éghir boldiki, Misir döliti bina bolghandin tartip undaq qattiq möldür yéghip baqmighanidi. ²⁵ Möldür pütkül Misir zéminining her ýeride chüshüp, insan bolsun, haywan bolsun, hemmisini urdi; möldür étizdiki hemme ot-chöpni urup, yerdiki hemme del-derexlernimu

---

□ **9:23 «yer yüzide chaqmaq chéqindiliri chépip yüretti»** — yaki «ot yer yüzige toxtawisiz chüshti».

sunduruwetti. ²⁶ Peqet Israillar olturushluq Goshen zéminidila möldür yaghmidi.

²⁷ Pirewn adem ewetip Musa bilen Harunni chaqirtip ulargha: — Men bu qétim gunah qildim! Perwerdigar heqqaniydur; Sewenlik bolsa men we xelqimdin ötti. □ ²⁸ Yene bérip Perwerdigardin ötünüp iltija qilinglar! Xudadin chiqqan bu qattiq güldürmamilar we möldür yétip ashti! Silerni qoyup bérey; siler emdi mushu yerde turuwarsenglar bolmaydu, — dédi.

²⁹ Musa uningha jawab bérip: — Men sheherdin chiqqanda, Perwerdigar terepke qarap qollir-imni yéyp kötürimen; güldürmamilar shu haman bésiqip möldür yene yaghmaydu. Yer yüzü Perwerdigarningkidur, dep bilishing üchün shundaq bolidu. ³⁰ Lékin sen we séning emeldarliring, silerning Perwerdigar Xudadin téxiche qorqmaywatqininglarni bilimen, dédi.

³¹ Shu chaghda arpa bash chiqirip, zighir ghunchiligan bolghachqa, zighir we arpa möldürdin weyran qilindi. ³² Lékin bughday bilen qara bughday kényinrek bix chiqarghachqa, weyran qilin-midi.

³³ Musa Pirewnning aldidin kétip, sheherdin chiqip Perwerdigar terepke qarap qollirini yéyp kötürdi. Shuning bilen güldürmama we möldür toxtap, yamghur yerge yene tökülmidi. ³⁴ Emma Pirewn yamghur, möldür we güldürmamilar ning toxtighinini körgende, yene gunah sadir qildi; umu, emeldarlirimu könglini qattiq qilishti. ³⁵ Bu teriqide Pirewnning köngli qattiq turuwérip,

---

□ **9:27 «Sewenlik bolsa men we xelqimdin ötti»** — yaki «men özüm we xelqim rezildur».

Perwerdigar Musaning wasitisi bilen éytqandek,
Israillarni qoyup bérishni ret qildi.■

10

Sekkizinchı apet – chéketke apiti

¹ Andin Perwerdigar Musagha: — Pirewnning aldigha barghin; chünki ularning arisida bu möjizilik alametlerni körsitishim üchün Pirewnning könгlini we emeldarlirining könгlini qattiq qilip qoydum. ■ ² Bu ish bilen Méning misirliqlarni qandaq reswa qilghanlıqım we ularning arisida körsetken möjizilik alametlirimni sen oglungning andin newrengning quliqığha yetküzisen. Buning bilen Méning Perwerdigar ikenlikimni bilisiler, dédi.□ ³ Shuning bilen Musa bilen Harun Pirewnning aldigha bérip, uningħħa: — Ibraniylarning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: «Özungni aldimda töwen tutushni qachan'għiche ret qilisen? Manga ibadet qilish üchün qowmimni qoyup ber.

⁴ Chünki eger sen qowmimni qoyup bérishni ret qilsang, mana, Men ete séning yurtungħha chéketke ewetimen. ⁵ Ular siler zémin yüzini körmigüdek qilip yépiwétidu, silerning möldürdin aman qalghan nersiliringlarnimu, dalalarda ösken hemme del-derexliringlarnimu yep kétidu.

⁶ Ular orda-sarayliringħha, emeldarliringħning sarayliri, shundaqla barliq misirliqlarning

---

■ 9:35 Mis. 4:21; 7:3 ■ 10:1 Mis. 4:21; 9:34 □ 10:2 «qandaq reswa jazalighanlıqım» — yaki «qattiq jazalighanlıqım».

öylirige tolup kétidu; bundaq apetni atabowangliring we ata-bowliringning atabowlirimu yer yüzide apiride bolghandin tartip körüp baqmighan» — dédi-de, burulup Pirewnning aldidin chiqip ketti. ⁷ Pirewnning emeldarliri uninggha: — Bu adem bizge qachan'ghiche tuzaq bolar? Öz Xudasi Perwerdigargha ibadet qilishqa bu ademlerni qoyup bergeyla! Misirning xarab bolghinini téiche körmeywatamdila? — dédi.

⁸ Shuning bilen Musa bilen Harun Pirewnning aldigha yene chaqiritip kélindi. U ulargha: — Perwerdigargha ibadet qilish üchün béringlar; lékin baridighanlar zadi kimler? — dédi. ⁹ Musa jawab bérip: — Yashlirimiz we qéri-chüriler bilen, oghullirimiz we qizlirimiz bilen, qoy we kala padilirimizni élip hemmimiz barımız; chünki biz Perwerdigar üchün héyt ötküzüşhimiz kérek, dédi.

¹⁰ U ulargha: — Silerni bala-chaqanglar bilen qoshup qoyup bergenimde, Perwerdigar siler bilen bille bolghay! Mana, aldinglarda balayı'apet turuptu! □ ¹¹ Yoqsu, bundaq qilishinglarga bolmaydu! Perwerdigargha ibadet qilishqa peqet

---

□ **10:10 «Perwerdigar siler bilen bille bolghay!»** — bu tehdit salidigan, nahayiti kinayilik, hejwiy gep, elwette. Bashqa birxil terjimisi «Perwerdigarni siler bilen bolsun dep, silerni bala-chaqanglar bilen qoshup qoyup bérémdim?». **«Mana, aldinglarda balayı'apet turuptu!»** — ibraniy tilida «yamanlıq», «apet» yaki «balayı'apet» «ra» dégen söz bilen ipadilinidu. Lékin misirliqlarning muhim ilahi — «quyash ilahi»ning namimu «Ra» bolghachqa, Pirewnning sözi ikki bisliq bolushimu mumkin; undaq bolghanda ikkinchi menisi: «Méning ilahim «Ra» silerni jazalaydu!» dégenlik bolidu («aldinglarda «ra» turuptu!». Mushu ibare bashqa terjimelerde «Mana, silerde yaman niyet bar!» depmu terjime qilinidu.

aranglardin er kishilerla barsun! Chünki silerning telipinglar del shu emesmidi! — dédi-de, ular Pirewnning aldidin qoghlap chiqirildi.

12 Andin Perwerdigar Musagha: — Misir zéminining üstige qolungni uzatqin. Shundaq qilsang, chéketkiler Misir zéminini bésip, zémindiki herxil otyashlarni, yeni möldürdin aman qalghanning hemmisini yep kétidu, dédi.

13 Musa hasisini Misir zéminining üstige uzatti; Perwerdigar shu küni we kéchisi zémin üstige sherq shamili chiqardi. Seherde, sherq shamili chéketkilerni uchurup keldi. ■ **14** Chéketkiler Misirning pütkül zéminigha yéyilip, Misirning pütün chégrisinimu basti. Apet intayin éghir boldi; ilgiri bundaq chéketke apiti bolup baqmighan, mundin kényinmu uningdek bolmaydu.

15 Ular pütkül zéminning yüzini qaplidi, yer qarang-ghuliship ketti; ular möldürdin aman qalghan zémindiki hemme otyashlarni we del-dereklerning barliq méwilirini yep ketti. Shuning bilen pütkül Misir zémini tewesidiki del-dereklerde yaki dal-adiki gül-giyahlarda héch yéshilliq qalmidi.

16 Andin Pirewn aldirap-téneb Musa bilen Harunni chaqirtip ulargha: — Men hem Xudayinglar Perwerdigar aldida hem silerning aldinglarda gunah qildim. **17** Emdi mushu bir qétim gunahimdin ötüp Perwerdigar Xudayinglardin bu ölümni mendin élip kétishini iltija qilishinglarni ötünimen, — dédi.

18 Shuning bilen Musa Pirewnning aldidin chiqip Perwerdigargha iltija qildi. **19** Shuning bilen

Perwerdigar shamalni burap gherb tereptin intayin küchlük boran chiqirip, chéketkilerni uchurup, Qizil Déngizgha gherq qıldı; Misirning pütkül teweside bir talmu chéketke qalmidi. ²⁰ Lékin Perwerdigar Pirewnning könglini qattiq qilip qoygħini üchün u Israillarni qoyup bermidi.

Toqquzinchi apet – qarangghuluq apiti

²¹ Andin Perwerdigar Musagħa: — Qolungni asman'gha qaritip uzatqin; shuning bilen qattiq bir qarangghuluq bolidu, hetta adem silisa qoligha tuyulghudek qoyuq qarangghuluq Misir zéminini qaplaydu, — dédi.

²² Andin Musa qolini asman'gha qaritip uzitiwidi, qoyuq bir qarangghuluq Misir zéminini üch kün'giche qaplap turdi. ■ ²³ Üch kün'giche biri yene birini körelmes we ya héchkim öz jayidin qozghilalmas boldi; lékin barliq Israillar olturghan jaylarda yoruqluq bar idi. ²⁴ Pirewn Musani chaqirtip uningħha: — Bérip, Perwerdigargħha ibadet qilingħlar. Peqet qoy we kala padiliringħar qalsun; balachaqiliringħarnimu élip barsangħar bolidu, dédi. ²⁵ Musa jawaben: — Undaqta Xudayimiz Perwerdigargħa qurbanliq qilishqa *inaqliq* qurbanliqi we köydürme qurbanliqigha lazimliq charpaylarni sen bizge bérémsen? □

²⁶ Özimizning charpaylirimiz biz bilen birge kétishi kerek, bir tuyiqimu keynide qalsa bolmaydu;

■ **10:22** Zeb. 105:27,28 □ **10:25** «*bizge*» — ibraniy tilida «qolimizħa». «*bizge bérémsen?*» — yaki «*bizge bérishing kerek!*».

chünki Xudayimiz Perwerdigargha ibadet qilishqa qurbanliq qilidighinimizni bulardin tallishimiz lazim. U yerge yétip barmighuche, Perwerdigargha qaysi qurbanliqlar bilen ibadet qilidighinimizni bilmeymiz, — dédi.

²⁷ Lékin Perwerdigar Pirewnning könglini qattiq qildi; u ularni yenila qoyup bermidi. ²⁸ Pirewn Musagha: — Aldimdin yoqal! Hézi bol, ikkinchi manga körün'güchi bolma! Chünki yüzümni yene körgen kününg jéningdin ayrılisen, — dédi.

²⁹ Musa uninggha: — Rast éytting! Men séning yüzüngni ikkinchi körgüchi bolmaymen, — dédi. ■

11

Oninchi apet – pütün Misirdiki tunji balilar ning ölüshi. Musaning Pirewn'ge éytqan axirqi sözliri

¹ Shuning bilen Perwerdigar Musagha: — Yene bir apetni Pirewnning üstige we Misirning üstige chüshürimen. Andin u silerni bu yerdin kétishke yol qoyidu we u silerni hemme nersiliringlar bilen qoshup qoyup bérip, bu yerdin mutleq qoghlap chiqiridu. □ ² Emdi sen xelqqe tapilap: — Her biringlar, er kishilerning herbiri öz qoshnisidin, ayal kishilerning herbiri öz qoshnisidin kümüşh buyumlarni, altun

---

■ **10:29** Ibr. 11:27 □ **11:1** «Yene bir apetni Pirewnning üstige we Misirning üstige chüshürimen...» — bu sözlerni Musa téxi Pirewnning aliddin chiqmay turup Perwerdigar uninggha éytqan bolsa kérek (8-ayetni körüng).

buyumlarni sorap alsun, dégin, — dédi □ ■

³ (Perwerdigar xelqini misirliqlarning aldida iltipat tapquzdi. Shuningdek Musa dégen bu adem Misir zéminida Pirewnning emeldarlirining neziride bolsun, puqlalarning neziride bolsun, nahayiti ulugh zat boldi).■ ⁴ Andin Musa yene: — Perwerdigar mundaq deydu: — «Men yérim kéchide chiqip Misirni kézip chiqimen. ■

⁵ Shu waqitta textte olturuwatqan Pirewnning tunji oghlidin tartip yarghunchaq tartidighan dédekning tunji oghlighiche, shundaqla barliq charpaylarning tunjiliri, yeni Misirdiki barliq tunji jan igiliri ölidu. ■ ⁶ Bu sewebtin pütkül Misir zéminida qattiq bir peryad kötürülidu; uningdin ilgiri shundaq peryad bolup baqmaghanidi, mundin kényinmu bundaq peryad anglanmaydu.

⁷ Lékin Israillargha, meyli ademliri, meyli haywanatlirigha bolsun, hetta bir tal itmu qawap qoymaydu. Buningdin Perwerdigarning misirliqlar bilen Israilni perqlendürigidighanliqini bilisiler».

⁸ — Shuning bilen bu emeldarliringning hemmisi aldimgha kélip, manga tezim qilip: «Sili özliri we silige egeshken barliq qowmliri chiqip kétishkeyla!» dep éytidu, andin chiqip kétimen» — dédi-de, qattiq ghezep bilen Pirewnning aldidin

---

□ **11:2** «xelqqe **tapilap...**» — ibraniy tilida «xelqning qulaqlirigha söz qilip...». ■ **11:2** Mis. 3:22; 12:35 ■ **11:3** Mis. 12:36 ■ **11:4** Mis. 12:29 ■ **11:5** Mis. 12:12

chiqip ketti. □ ■

⁹ Perwerdigar Musagha: — Misir zéminida Méning karamet möjizilirimning köplep körsitilishi üchün Pirewn silerge qulaq salmaydu, — dégenidi.

¹⁰ Musa bilen Harun bu karamet möjizilerning hemmisini Pirewnning aldida körsitip boldi; lékin Perwerdigar Pirewnning könгlini qattiq qilip qoyghini üchün u Israillarni uning zéminidin ketkili qoymidi. ■

12

Ötüп Kétish héyti

¹ Perwerdigar Misir yurtida Musa we Harun'gha mundaq dédi: —

² Bu ay silerge aylarning ichide bésyi, yilning tunji éyi bolidu. □ ³ Siler pütün Israil jamaitige söz qilip: — Bu ayning oninchi küni hemminglar atiliringlarning ailisi boyiche bir qozini élinglar; herbir ailige birdin qoza élinglar. □ ⁴ Eger melum bir aile bir qozini yep bolalmighudek bolsa,

---

□ **11:8** «Shuning bilen bu emeldarliringning hemmisi aldimha kélip, manga tezim qilip: .. andin chiqip kétimen» — dédi-de, **qattiq ghezep bilen Pirewnning aldidin chiqip ketti** — 1-8 ayette xatirilen'genler Musa bilen Pirewnning otturisida bolghan jédel (10-babta xatirilgen)ning dawami bolsa kérek.

■ **11:8** Mis. 12:30 ■ **11:10** Mis. 9:16; Rim. 9:17 □ **12:2** «**Bu ay silerge ... yilning tunji éyi bolidu**» — bu waqittin ilgiri Xudaning xelqi üchün yilning bésyi küzde (Séntebrede) bashlinatti (muqeddes kitabta buningdin ilgiriki barlıq waqitlar shundaq hésablinatti). Ottura sherqtiki ellerner hemmisining shundaq kaléndari bar idi. □ **12:3** «**qoza**» — Ibraniy tilida «**qoza**» dégen söz oghlaqnimu körsitudu.

undaqta öy igisi yénidiki qoshnisi bilen birliship adem sanigha qarap bir qoza élinglar; herbir kishining ishtihasigha qarap hésablap muwapiq bir qoza hazirlanglar.⁵ Herbiringlar tallaydighan qozanglar béjirim, bir yashliq erkek bolsun; qoy yaki öchke padiliridin tallansimu bolidu. ■
⁶ Qozini bu ayning on tötinchi künigiche yéninglarda turghuzunglar, – dégin.

— Shu kuni Israilning pütkül jamaiti tallighan mélini gugumda soysun. □ ⁷ Andin ular uning qénidin élip gösh yéyilgen öyning ishikning bash teripige hem ikki yan keshikige sürkep qoysun. ⁸ Ular shu kéchisi göshini otta kawap qilip yésun; uni pétir nan we achchiq-chüchük köktat bilen qoshup yésun. ■ ⁹ qet'iy xam yaki suda pishurup yémenglar, belki uni bash, put we ichqarinliri bilen otta kawap qilip yenglar. ¹⁰ Uning héchnémisini etige qaldurmanglar. Eger etige éship qalghanliri bolsa, uni otqa sélip köydürüwétinglar.

¹¹ Siler uni mundaq halette yenglar: — Uni yégende belliringlarni ching baglap, ayaghiringlarga kesh kiyip, qolliringlarda hasa tutqan halda téz yenglar. U bolsa Perwerdigarning «ötüp kétish»

■ **12:5** Law. 1:3; 22:21; Mal. 1:8; 1Pét. 1:19 □ **12:6** «gugum» — ibraniy tilida «ikki kech ariliqida» dégen söz bilen ipadilinidu — démek, kün pétiwatqan chaghdin qarangghu chüshküche bolghan ariliqtiki waqit. «Birinchi kech» kechqurun yaki kün pétish, «ikkinci kech» kéchini körsetse kérek. Israilda ishlitilgen kaléndar boyiche yéngi kün kech kirishi bilen bashlinidu. Shunga shu kéche bilen birinchi ayning on beshinchi kuni bashlinidu. ■ **12:8** Chöl. 9:11; 1Kor. 5:8

qozisidur. □ 12 Chünki Men u kéchisi Misir zéminini kézip ötimen; Men Misir zéminida meyli insan bolsun, meyli haywan bolsun ularning tunji tughulghan erkikining hemmisini öltürimen; shuning bilen Men Misirning barliq but-ilahlirining üstidin höküm chiqirimen; Men Perwerdigardurmen. □ 13 Shu qurbanliqning qéni siler olturghan öylerde silerge *nijat* belgisi bolidu; bu qanlarni körginimde silerge ötüp turimen. Shuning bilen Misir zéminini urghinimda halaket élip kélidighan waba-apet silerge tegmeydu. □

Pétir nan héyi

14 Bu kün silerge xatire kün bolsun; uni Perwerdigarning héyi süpitide ötküzüp tebrikenglardar; ebediy belgilime süpitide nesildin-nesilge menggü ötküzünglar. ■ 15 Yette kün pétir nan yenglar;

-
- **12:11 «U bolsa Perwerdigarning «ötüp kétish» qozisidur»** — ibraniy tilida «Bu Perwerdigarning «pasxa»sidur». Ibraniy tilida «pasxa» yaki «pésax» «ötüp kétish» dégen uqumni bildürudu. «Ötüp kétish» dégenning mushu yerde némini körsetkini toghrisida 13-ayet we izahatinini körüst. □ **12:12 «Misirning barliq ilahlirining üstidin höküm qilimen»** — bu muhim ish togruluq «qoshumche söz»imizni körüst. Misirliqlarning 80din köp ilahliri bar idi.
  - **12:13 «silerge ötüp turimen»** — yaki «silerdin ötüp kétimen» dégen sözler togruluq ikki xil pikir bar: — (1) Perwerdigarning «ötüp kétish»i uning Israillarni jazalimay öyige kirmey «ötüp kétishi», (2) Perwerdigar ewetken «halak perishtisi» (23-ayet we «Zeb.» 78:49ni körüst) Israillarning öylirige ýetip kelgende Perwerdigar Özi ularning öylirining ishikining aldigha «ötüp turush»i bilen halak perishtisining yolini tosup, muhapizet qilip saq qaldurushini körsitishi mumkin. Biz ikkinchi pikirge qayil bolduq («Yesh.» 31:5ni we izahatinimu körüst). ■ **12:14** Mis. 5:1

birinchi küni öyünglardin *barlıq* xémirturuchlarni yoq qilinglar; chünki kimki birinchi kündin tartip yettinchi kün'giche boldurulghan nan yése, shu kishi Israil qataridin üzüp tashlinidu. ¹⁶ Birinchi küni siler muqeddes ibadet soruni tüzunglar; yettinchi künimü hem shundaq bir muqeddes ibadet soruni ötküzülsün. Bu ikki kün ichide héchqandaq ish-emgek qilinmisun; peqet her kishining yeydighinini teyyarlashqa munasiwetlik ishlarnila qilsanglar bolidu. □ ¹⁷ Men del shu küni silerni qoshun-qoshun boyiche Misir zéminidin chiqargh-inim üçün siler pétir nan héytini ötküzünglar; shu künni nesildin-nesilge ebediy belgilime süpitide héyt küni qilip békitinglar. ¹⁸ Birinchi ayning on tötinchi küni, kechqurundin tartip shu ayning yigirme birinchi küni kechqurun'ghiche, pétir nan yenglar. ■ ¹⁹ Yette kün ichide öyliringlarda héch xémirturuch bolmisun; chünki musapir bolsun, zéminda tughulghan bolsun, kimki boldurulghan nersilerni yése shu kishi Israil jamaitidin üzüp

---

□ **12:16** «ibadet soruni» — mushu yerdiki «sorun» dégen söz «sorun'gha chaqirilish» dégenni bildüridu. Nege chaqirilidu? Muqeddes kitabta adette tekitlinidighan ish xelqning jem bolushi emes, belki «**Xudanıng** yénigha yighilishqa chaqirilish»tin ibaret bolidu. Lékin mushu yerde, bolupmu chöl-bayawandın ötüp seper qilghan waqtida, pütkül jamaet «muqeddes chédir»ning aldigha yighilishi mumkin, we keyin Pelestin zéminida turghanda, erkekler bu emr boyiche her yili «muqeddes chédir»gha, andin muqeddes ibadetxanığa yighilidighan bolidu («Qan.» 16:16). ■ **12:18** Law. 23:5; Chöl. 28:16

tashlinidu. □ 20 Siler héchqandaq boldurulghan nersini yémey, qeyerdila tursanglar, pétir nan yenglar. ■

Tunji «ötüp kétish héyti», yeni «pasxa héyti»

21 Musa Israilning barliq aqsaqallirini chaqirip ulargha: — Bérip herbiringlarning ailisi boyiche özünglarga bir qozini tartip chiqirip pasxa qozisini soyunglar. □ ■ 22 Andin bir tutam zupa élip uni qachidiki qan'gha chilap, qachidiki qanni ishikning bésyi we ikki késhikige sürkenglar. Silerdin etigen'giche héchkim öyining ishikidin qet'iy chiqmisun. □ 23 Chünki Perwerdigar misirliqlarni urup halak qilish üchün, zéminni kézip ötidu; U ishikning bésyi we ikki késhikidiki qanni körgende, Perwerdigar halak qilghuchining öyliringlarga kirip silerni urushidin tosush üchün *muhapizet qilip* ishikning aldigha ötüp turidu. □ ■

□ 12:19 «**Israil jamaitidin üzüp tashlinidu**» — «öz xelqidin üzüp tashlinidu» yaki «jamaettin üzüp tashlinidu» dégenning mundaq birnechche chüshenchisi bolushi mumkin: (1) Perwerdigar Özi uni öltüridu; (2) jamaet uni öltürüshi kérek; (3) jamaet uni ibadet sorunlidirin heydiwétishi yaki pütük jemiyet uni paliwétishi kérek; (4) uningdin héch nesil qaldurulmaydu. Bizningche bashqa ayette éniq buyruq körsitilmigechke, birinchi chüshenche (Xuda Özi shu ademni dunyadin ketküzidu) toghra bolushi mumkin, dep qaraymiz. ■ 12:20 Qan. 16:3 □ 12:21 «**pasxa**» — yeni «ötüp kétish héyti». ■ 12:21 Ibr. 11:28 □ 12:22 «**zupa**» — zupa birxil ösümlük; bashqa bir ismi «lépekgül». □ 12:23 «**halak qilghuchi**» — belkim birxil perishtini körsetse kérek («Zeb.» 78:49ni körüng). «**ötüp turush**» — «ötüp turush» yaki «ötüp kétish» dégenning menisi togruluq 12:13tiki izahatni körüng. ■ 12:23 Ibr. 11:28

24 Bu resim-qaidini özünglar we baliliringlar üçhün ebediy bir belgilime süpitide tutunglar.

□ **25** Siler Perwerdigar Öz wedisi boyiche silerge bérídighan zémin'gha kirgininglarda bu héytliq ibadetni tutunglar. **26** Baliliringlar silerdin: «bu ibaditinglarning menisi néme?» — dep sorisa, ■ **27** siler: «Bu misirliqlarni urghinida, Misirda Israillarning öylirining aldigha ötüp turup, bizning öydikilirimizni qutquzghan Perwerdigargha bolghan «ötüp kétish» qurbanliqi bolidu» — denglar. Shuni anglighanda, xelq éngiship *Xudagha* sejde qildi.

28 Andin Israillar qaytip bérip, Perwerdigar del Musa bilen Harun'gha emr qilghandek ish kördi. ■

Tunji tughulghan erkeklerning Öltürülüshi

29 We shundaq boldiki, yérim kéche bolghanda, Perwerdigar Pirewnning textile olturuwatqan tunjisidin tartip zindanda yétiwatqan mehbusning tunjisighiche, Misir zéminidiki tunji oghullarning hemmisini urup öltürdi, shundaqla u haywanatlarning tunji tughulghanliriningmu hemmisini öltürdi. ■ **30** Adem ölmigen birmu öy qalmighachqa, shu kéchisi Pirewnning özi, uning barlıq emeldarliri we barlıq misirliqlar kéchide ornidin qopti; Misir zéminida intayin qattiq

□ **12:24** «bu resim-qайде» — Xudaning kényinki emrliri boyiche, «ötüp kétish héyti»da (1) herbir ailining bir qozini qurbanlıq qılışı; (2) uning göshini kéchide yéyishi; (3) bu göshni pétir nan we achchiq köktatlar bilen bille yéyishi qatarlıqlar telep qilinidi («Chöl.» 9:1-14, «Qan.» 16:1-8ni körünگ). ■ **12:26** Ye. 4:6 ■ **12:28** Ibr. 11:28

■ **12:29** Zeb. 78:51; 105:36; 135:8; 136:10

peryad kötüürüldi. ■ 31 Pirewn kéchide Musa bilen Harunni chaqirtip: – Turunglar, siler we Israillar bilen bille méning xelqimning arisidin chiqip ketinglar; éytqininglardek bérip, Perwerdigargha ibadet qilinglar! 32 Silerning dégininglar boyiche qoy, öchke, kala padilirinimu élip ketinglar; men üchünmu bext-beriket tilenglar, – dédi. 33 Misirlıq puqlaralmu «hemmimiz ölüp ketküdekmiz» déyiship, xelqni zémindin téz chiqiriwétish üçün ularni kétishke aldiratti. 34 Xelq téxi bolmighan xémirlirini élip, uni tengnilerge sélip, kiyim-kéchekliri bilen yögep, mürilirige élip kötürüp méngishti. 35 Israillar Musaning tapilighini boyiche qılıp, misirliqlardin kümüşh buyumlar, altun buyumlar we kiyim-kécheklerni sorap élishti. ■ 36 Perwerdigar xelqni misirliqlarning köz aldida iltipat tapquzghini üçün misirliqlar ularning özliridin sorighanlirini berdi; shundaq qılıp Israillar misirliqlardin gheniyemetlerni élip ketti.

Israillarning Misirdin chiqip kétishi

37 Shuning bilen Israillar balilarni hésabqa almighanda alte yüz mingche erkek bolup, Ramsestin chiqip, Sukkot shehirigiche piyade mangdi. 38 Ular bilen bille chong bir top shalghut xelqmu ulargha qoshulup mangdi, yene nurghun charwilar, köpligen kala-qoy padiliri bilen bille

chiqtı. □

39 Misirdin alghach chiqqan xémirdin ular pétir nan-toqachlarni etti; chünki ular Misirda birdem-yérim dem turghuzulmay heydelgini üçhün xémir bolmaghanidi; ular özliri üçhün yémeklik teyyarliwélishqimu ülgürelmigenidi.

40 Israillarning Misirda turghan waqtı jemiy töt yüz ottuz yil boldi. ■ **41** Shundaq boldiki, shu töt yüz ottuz yil toshqanda, del shu künide Perwerdigarning barlıq qoshunliri Misir zéminidin chiqip ketti. **42** Shu künü kéchide ular Misir zéminidin chiqirilghini üçhün, shu kéchini ular Perwerdigarning kéchisi dep tutushi kérek; shu kéchini barlıq Israillar ewladtin ewladqiche Perwerdigargha atap tutup, tünishi kérek.

Ötüp kétish héytining qaide-tüzümliri

43 Perwerdigar Musa bilen Harun'gha mundaq dégenidi: — Pasxa qozisi toghrisidiki belgilime shu bolsunki: — Héchqandaq yat ellik adem uningdin yémisun. **44** Lékin herkimning pulgha sétiwalghan quli bolsa, u xetne qilinsun, andin uningdin yésun. **45** Emma öyünglarda waqitliq turuwatqan musapir yaki medikar buningdin yése bolmaydu.

46 Göshni bashqa bir öye élip chiqmighin; birla öyde yéylsun; qozining héchbir söngiki sundurulmisun. ■

47 Pütkül Israil jamaiti bu héytni ötküzsun.

□ **12:38** «*shalghut xelq*» — kényki weqelerdin (mesilen, «Chöl.» 11:4 qatarlıqlar) qarighanda, Israillardin bashqa bir nechche milletlerdin bolghan bir türküm kishilerni körsetse kérek. ■ **12:40**

Yar. 15:13; Ros. 7:6; Gal. 3:17 ■ **12:46** Chöl. 9:12; Yuh. 19:36

48 Eger séning bilen birge turghan musapir bolsa, Perwerdigargha atap pasxa héytini ötküzmekchi bolsa, undaqta aldi bilen barlıq erkeklerini xetne qilinsun; andin kélép héyt ötküzsün. U zéminda tughulghan kishidek sanalsun. Lékin héchbir xetnisiz adem uningdin yémisun. **49** Zéminda tughulghan kishi hem aranglarda turghan musapir üçün oxshash qanun-belgilime bolsun.

50 Shuning bilen Israillarning hemmisi del Perwerdigar Musa bilen Harun'gha buyrughandek shu ishlarni ada qildi. **51** Shu künning özide Perwerdigar Israillarni qoshun-qoshun boyiche Misir zéminidin chiqardi.

13

Tunji tughulghanni Xudagha atash

1 Perwerdigar Musagha: **2** — Israillar arisida baliyatquning barlıq tunji erkek méwisi, meyli u insanning yaki haywanning bolsun, Manga atap muqeddes qilghin; u Manga mensuptur, dégenidi.■

3 Musa xelqke mundaq dédi: — Siler Misirdin ibaret «qulluq makani»din chiqqan bu künni yad étinglar; chünki Perwerdigar silerni bu yerdin qudretlik qoli bilen chiqardi. Buning üçün héch boldurulghan nerse yéyilmisun.

■ **13:2** Mis. 22:29; 34:19; Law. 27:26; Chöl. 3:13; 8:17; Luqa 2:23

4 Abib éyining bügünki küni yolgha chiqqan kün.
 ■ **5** Emdi Perwerdigar sanga bérishke ata-bowiliringgha qesem qilghan, süt bilen hesel éqip turidighan zémin'gha, yeni Qanaaniy, Hittiy, Amoriy, Hiwiy we Yebusiylarning zéminigha séni élip barghinida mushu *Abib* éyida shu ibadetni tutqin. **6** Yette kün'giche pétir nan yenglar; yettinchi künide Perwerdigargha alahide atighan héyt ötküzülsun. **7** Yette kün ichide pétir nan yéyilsun; silerning aranglarda héchqandaq boldurulghan nan tépilmisun we ya chégriliring ichide héch xémirturuchmu körümisun. **8** Shu küni sen öz oglunggha: «Misirdin chiqqinimda Perwerdigarning manga körsetken iltipatini yad qilip teshekkur bildürüş üchün, bu *héytni* ötküzimen», dep chüshendürgin.

9 Perwerdigarning qanun-telimining hemishe aghzingdin chüshmesliki üchün, bu belgilimini qolunggha belge qilip séliwal, péshanengge qashqidek esletme qilip ornitiwal; chünki Perwerdigar séni qudretlik qoli bilen Misirdin chiqardi. **10** Emdi bu belgilimini yilmu-yil békitilgen waqtida tutqin.

11 Perwerdigar sen bilen ata-bowiliringgha qilghan qesimi boyiche séni Qanaaniylarning zéminigha élip bérip, uni sanga teqdim qilghandin kényin, shundaq qilishing kérek: — **12** barlıq baliyatquning tunji méwisini Perwerdigargha

---

13:4 «*Abib éyi*» — Israilning kaléndari boyiche yilning birinchi éyidur,ibraniylar ishletken kaléndar boyiche, bezi yillirida Mart éyida, bezi yillirida Aprilda bashlinidu (12:2ni körüng). «*Abib*» dégenning menisi: «*bix urush*», «*ösüp chiqish*»tur. ■ **13:4** Mis. 23:15

atap sunisen; shundaqla charpay mélingning hemme tunji erkeklerimu Perwerdigargha mensup bolsun. □ ■ 13 Emma ésheklerning hemme tunjilirining ornigha birdin qoza bergin. Eger uning ornigha birnerse bermiseng, uning boynini sunduruwetkin. Oghulliringlar arisida barliq tunjilirining ornigha hörlük bedili tölüşhung kerek. □

14 Kéyinki künlerde oglung sendin: «buning menisi némidur», dep sorisa, sen uningga jawab bérip: «Perwerdigar qudretlik qoli bilen bizni Misirdin chiqirip, «qulluq makani»din azad qildi.

15 Shundaq boldiki, Pirewn boy ni qattiqliq qilip bizni qoyup bérishni ret qilghinida, Perwerdigar Misir zéminidiki barliq tunji tughulghanlarni, insanning bolsun, malning bolsun, hemmisini urup öltürdi; buning üchün men malning baliyatqusining tunji méwisi ni, yeni hemme tunji tughulghan erkeklerini Perwerdigargha atap qurbanlıq qilip sunimen we oghullirimning herbir tunjiliri üchün hörlük bedili tölep bérímen», dep éytqin. 16 Bu belgilimini qolunggha *esletme-*

□ 13:12 «... Hemme tunji erkeklerimu Perwerdigargha mensup bolsun» — Perwerdigar Misirda barliq tunjilarni ölümdin qutquzghan bolup, ularning hemmisi «ölümdin tirlgendek» uningga mensup idi. Emma (insan bolsun, mal bolsun) tunji tughulghanlar bolsa pütkül ailige wekillik qilatti. ■ 13:12 Mis. 22:30; 34:19; Law. 27:26; Chöl. 8:17; Ez. 44:30 □ 13:13 «ésheklerning hemme tunjilirining ornigha birdin qoza bergin...» — omumen éytqanda, ulaghlarni qurbanlıq qilishqa bolmaytti; peqet qoy, kala, oghlaq we kepter qatarliqlarla bolatti. Yene kélip, ulaghlarning ornigha qoylarni qurbanlıq qilishqa ruxset bérilishide ulagh-larning iqtisadiy qimmitining yuqiriliqi nezerge élin'ghan.

belge qilip séliwal, péshanengge qashqidek esletme qilip ornitiwal, chünki Perwerdigar qudretlik qoli bilen bizni Misirdin chiqardi» — dégin. ■

Bulut tüwrüki we ot tüwrüki

17 Emma Pirewn xelqni kétishke qoyghandin kéyin, Filistiylerning zéminidiki yol yéqin bolsimu, Xuda ularni shu yol bilen bashlimidi; chünki u: «xelqim jengge uchrap qalsa, qorqup pushayman qilip, Misirgha yénip kétishi mumkin» dep oylighanidi.

18 Shu sewebtin Xuda xelqni aylandurup, Qizil Dégiz tereptiki chölning yoli bilen bashlap mangdi. Shundaq qilip Israillar Misirdin chiqqinida, qorallinip jengge teyyar bolup tertip bilen mangdi.

19 Musa Yüsüpning söngeklirimu bille éliwaldi; chünki Yüsüp eslidi Israilning oghulliri bolghan qérindashlirini: «Xuda choqum silerni yoqlap halinglardin xewer alidu; shu chaghda siler méning söngeklirimni mushu yerdin bille élip ketinglar» dep qesem qildurghanidi. □ ■

20 Andin ular Sukkottin chiqip, chölning chétidiki Étam dégen yerde chédirlirini tiki. **21** Emdi Perwerdigar ulargha yol körsitishke kündüzi bir bulut tüwrükide, kéchisi yoruqluq bérishke ot tüwrükide bolup ularning aldida yüretti. Shuning bilen ular kéche-kündüz yol yüreleytti. **22** Bulut tüwrüki kündüzi, ot tüwrüki kéchisi xelqtin ayrılmay, aldida yüretti.

■ **13:16** Mis. 13:9; Qan. 6:8; Pend. 3:3   □ **13:19** «...yoqlap halinglardin xewer alidu» — bu ibraniy tilida peqet «yoqlap» dégen birla söz bilen ipadilinidu. ■ **13:19** Yar. 50:25; Ye. 24:32

14

Israillarning Qizil Déngizdin Ötüshi

¹ Perwerdigar Musagha: ² — Sen Israillargha: «Siler burulup Migdol bilen déngizning ariliqidiki Pi-Hahirotning aldigha bérif chédir tikinglar; Baal-Zéfonning udulidiki déngizning boyida chédir tikinglar», dégin. □ ■ ³ Shuning bilen Pirewn: «Israillar zéminda ézip qaldi, chölning ichide qamilib qaldi» dep oylaydu; ⁴ Israillarni qoghlisun dep Men Pirewnning könglini qattiq qilimen; shundaq qilib, Men Pirewn we uning pütkül qoshunliri arqiliq Öz ulughluqumni ayan qilimen; we misirliqlar Méning Perwerdigar ikenlikimni bilidu, — dédi.

Israillar Xudanining sözi boyiche qildi.■

⁵ «U xelq qéchip ketti» dep Misirning padishahigha xewer bériliwidi, Pirewn bilen emeldarliri xelq toghrisidiki qararidin yénip: «Israillarni qulluqtin qoyuwetkinimiz, bu zadi néme qilghinimiz?!» — déyishti.

⁶ *Pirewn* derhal jeng harwisi qoshturup, öz xelqini bashlap yolgha chiqtı. ⁷ U yene alte yüz xillan'ghan jeng harwisi, shundaqla Misirdiki barliq jeng harwilirini yighthurup, ularning herbirige leshker bashliqlirini olturghuzup élip mangdi.

⁸ Perwerdigar Misirning padishahi Pirewnning könglini qattiq qilghini üchün, u Israillarni qoghlidi. Bu chaghda Israillar qollirini égiz kötürüşken halda Misirdin chiqip bolghanidi.□

□ **14:2** «déngiz» — «Qizil Déngiz»ni körsitudu. Xeritini körüng.

■ **14:2** Chöl. 33:7 ■ **14:4** Mis. 4:21; 10:20 □ **14:8** «qollirini

égiz kötürüşken **halda**» — xushalliq, merdanilik bilen, démek.

9 Misirliqlarning *hemmisi* yeni Pirewnning barliq atliri bilen jeng harwiliri, atliq leshkerliri bilen pütkül qoshuni ularni qoghlap, Israillar déngiz boyigha chédir tikken jayda, yeni Pi-Hahirotning yénida, Baal-Zéfonning udulida ulargha yétishti. ■

10 Pirewn yéqinlashqanda, Israillar beshini kötüüp qariwidi, mana, misirliqlar ularning arqisidin yürüsh qilip qoghlap kéliwatatti! Shuni körgende Israillar tolimu qorqushup, Perwerdigargha nida-peryad kötürdi. **11** Ular Musagha: — Misirda göristan tépilmasmidi, sen bizni chölde ölsun dep mushu yerge élip keldingghu?! Bizni Misirdin élip chiqip, bizge mundaq qilghining némi?!

12 Misirda turghan waqtimizda biz sangá: «Bizni misirliqlarning qulluqida bolushimizgha qoyghin, biz bilen karing bolmisun» dep éytmighanmiduq? Misirliqlarning qulluqida bolghinimiz chölge kélép olginimizdin ewzel bolatti! — dédi. ■

13 Buning bilen Musa xelqqe: — Qorqmay, tik turunglar, Perwerdigarning bugün silerge yürgüzdighan nijatini körisiler; chünki siler bugün körgen misirliqlarni ikkinchi körmeysiler.

14 Perwerdigar siler üçün jeng qilidu, lékin siler bolsanglar jim tursanglarla boldi, dédi.

15 Andin Perwerdigar Musagha: — Némishqa sen Manga peryad kötürisen? Israillargha: «Aldigha méginglar» dep buyrughin. **16** Lékin sen hasangni kötüüp qolungni déngizgha uzitip, uni ikkige bölgün; shundaqta, Israillar déngizning otturisidin

quruq yer bilen ötüp kétidu. □

17 Mana, Men ularni qoghlisun dep misirliqlarning köngüllirini qattiq qilimen, shuning bilen Men Pirewn we uning pütkül qoshuni, jeng harwiliri we atliqliri arqiliq Öz ulughluqimni ayan qilimen. **18** Shundaq qilip, Men Pirewn we uning jeng harwiliri we atliqliri arqiliq Öz ulughluqimni ayan qilghinimda, misirliqlar Méning Perwerdigar ikenlikimni biliđu, dédi.

19 Israilning qoshunining aldida yürüwatqan Xudanıng Perishtisi emdi ularning keynige ötti; shuningdek ularning aldida mangghan bulut tüwrükimu ularning keynige ýötkilip, □

20 misirliqlarning chédirgahи bilen Israilning chédirgahining arılıqida toxtdi; bu bulut bir terepte qarangghuluq chüshürüp, yene bir terepte kéchini yorutti. Buning bilen pütün bir kéche bir qoshun yene bir qoshun'gha yéqin kélelmidi. □

21 Musa qolini déngizning üstige uzatti; Perwerdigar pütün kéche sherqtin küchlük bir shamal chiqirip, déngizning süyini keynige yandurdi; U suni yandurup déngizni quruq yer qildi, sular ikkige bölündi. ■ **22** Shu teriqide Israillar déngizning otturisidiki quruq yerdin méngip, ötüp ketti; sular bolsa ularning ong

□ **14:16** «ötüp kétidu» — bu ikkinchi «ötüp kétish»tur. «ötüp kétish héти»da aldingi we bu «ötüp kétish» eslinidu (12:13, 23nimu körüng). □ **14:19** «Xudanıng Perishtisi» — bu zat toghruluq 3:2 we uning izahatini körüng. □ **14:20** «bu bulut bir terepte qarangghuluq chüshürüp...» — shu waqit ayning otturisi bolghachqa, adette ayding bolatti. ■ **14:21** Ye. 4:23; Zeb. 78:13; 106:9; 114:1-7

we sol yénida kötürlüüp tamdeк turatti. □ ■

²³ Emma misirliqlar ularni qoghlap kéliwatatti — Pirewnning barlıq atliri, jeng harwiliri we atlıq leshkerliri ularning keynidin déngizning otturisighiche keldi. ²⁴ Tang atqanda shundaq boldiki, Perwerdigar ot bilen bulut tüwrükide turup misirliqlarning qoshunigha qaridi we misirliqlarning qoshunigha parakendichilik chüshürdi. ²⁵ U ularning harwilirining chaqlirini patquzup, heydep méngishini müşhkül qildi. Misirliqlar: — Yürüngler, Israilning aldidin qachaylı, chünki Perwerdigar ular üchün misirliqlargha qarshi jeng qiliwatidu, — déyishti. □

²⁶ Perwerdigar Musagha: — Sular yénip misirliqlarning üstige, ularning jeng harwilirining üstige we atliqlirining üstige éqip béríp, ularni chöktürüwetsun dep qolungni déngizning üstige uzatqin, — dédi.

²⁷ Musa qolini déngizning üstige uzitiwidi, tang atqanda déngizning süyi yene esliy halitige yénip keldi. Qéchiwatqan misirliqlar éqin'gha qarshi yükürüshti, Perwerdigar ularni déngizning otturisida mollaq atquzdi. ²⁸ Su eslige yénip kélip, jeng harwiliri bilen atliqlarni, yeni Israillarning arqidin qoghlap déngizha kirgen Pirewnning pütkül qoshunini gherq qiliwetti; ulardin birimu saq qalmidi. ■ ²⁹ Lékin Israillar déngizning

□ **14:22 «ötüp ketti»** — Yehudiylar «ötüp kétish» héytini tebrikli-gende, mushu Qizil Déngizdin «ötüp kétish»nimu eslep tebrikleydu.

■ **14:22 1Kor. 10:1; Ibr. 11:29 □ 14:25 «u ularning harwilirining chaqlirini patquzup,...»** — bashqa birnechche xil terjimilirim uchrishi mumkin. ■ **14:28 Zeb. 78:53; 106:11**

otturisidiki quruq yer bilen méngip ötüp ketti; sular ularning ong we sol yénida kötürlülp tamdek turatti. ■ ³⁰ Shu teriqide Perwerdigar u küni Israillarni misirliqlarning qolidin qutquzdi; Israillar misirliqlarning déngizning boyida ölük yatqinini kördi. ³¹ Israel xelqi Perwerdigarning misirliqlargha ishletken zor qudritini körüp, Perwerdigardin qorqtı; ular Perwerdigargha we uning quli Musagha ishendi.

15

Musaning Xudagha medhiye oqushi

¹ Shu chaghda Musa bilen Israillar Perwerdigarga medhiye oqup munu küyni éytti: —

«Men Perwerdigarni medhiyilep kүy éytay,
Chünki U karamet ulughluqini körsetti;

U at we min'gүchini déngizgha tashliwetti.□ ■

² Méning kүchüm hem méning kүyüm Yah Özidur;
U manga nijat boldi;

U méning Tengrimdur, men Uni ulughlaymen;

U méning atamning Xudasidur, men Uni aliy dep
medhiyileymen.□ ■

³ Perwerdigar jengchidur,

■ **14:29** Zeb. 77:19 □ **15:1** «U karamet ulughluqini körsetti»

— yaki «U shanlıq ghelibe quchti». ■ **15:1** Zeb. 106:12 □ **15:2**

«Yah» —Mushu terjimide biz Xudaning «Yahweh» yaki «Yehowah» dégen namini «Perwerdigar» dep terjime qilduq. «Yah» bolsa «Yahweh» dégen bu ismining qisqartılghan sheklidur. ■ **15:2** Zeb.

18:2; Zeb. 118:14; Yesh. 12:2

Yahweh Uning namidur.□

4 Pirewnning jeng harwilirini hem qoshunlirini déngizgha tashliwetti;
Uning aliy leshker bashliqliri Qizil Déngizda gherq qilindi.

5 Chongqur sular ularni kömüwetti,
Ular xuddi tashtek déngiz tégige chöküp ketti.■

6 Séning ong qolung, ey Perwerdigar,
Qudriti bilen shan-sherepapti;
Séning ong qolung, ey Perwerdigar,
Düshmenni kukum-talqan qiliwetti.■

7 Öz ulughluqungning heywisi bilen özüngge
qarshi chiqqanlarni nabut qilding,
Sen otluq ghezipingni ewetting,
U samanni köydürgen ottek ularni yutuwetti.

8 Dimighingning nepisi bilen sular döng bolup
örlidi,
Jushqunlighan dolqunlar döng kebi tik turdi,
Déngizning otturisidiki chongqur sular qaturup
qoyuldi.□ ■

9 Düşmen dédi: «Men ularni qoghlaymen,
yétishimen, olja élip üleshtürimen,
Ulardin derdimni chiqirimen,
Qilichimni sughurup, öz qolum bilen ularni nabut
qilimen».

10 Lékin Sen nepising bilen püwliding,
Déngiz ularni kömüwetti;

□ **15:3** «Yahweh» —Mushu terjimide biz Xudaning «Yahweh» yaki «jehowah» dégen namini adette «Perwerdigar» dep terjiime qilduq. Menisi «Ezeldin Bolghuchi». 3:13-14 we izahatni körüng. ■ **15:5**
Neh. 9:11 ■ **15:6** Zeb. 118:15,16 □ **15:8** «Dimighingning nepisi
bilen» — yaki «qehringning rohi bilen». ■ **15:8** Yesh. 63:12,13;
Hab. 3:10

Ular jushqunluq sularda qoghushundek chöküp ketti.■

11 Ilahlarning arisida, ey Perwerdigar,
Kim Séning tengdishing bolsun?

Pak-muqeddeslik ichide Öz heywitingni körsitidighan,
Hemd-medhiyiler arisida dehshetlik turidighan,
Möjize-karamet yaritidighan,
Sendek kim bolsun?

12 Sen ong qolungni uzitishing bilen,
Yer-zémin ularni yutuwetti.

13 Lékin Özüngge hemjemet qilip qutquzghan qowmni rehimdilliqing bilen bashlap chiqting;
Sen ularni Öz muqeddes makaningha qudriting bilen hidayet qilip yétekliding.□

14 Yat xelqler buni anglap, titrishop ketti;
Filistiyede turuwatqanlarni tolghaqtek azab tutti.

15 Andin Édomning emirliri dekke-dükkige chüshti;
Moabning palwanlirini bolsa, rasa titrek basti;
Qanaan zéminidikilerning yüriki su bolup aqtı;■

16 Qorqunch we dehshet ularni basti;
Bilikining heywiti bilen ular xuddi tashtek midirliyalmay qaldı;
Xelqing ötüp ketküche, i Perwerdigar,
Özung rene tölep hör qilghan xelqing ötüp bol-

■ **15:10** Zeb. 74:13; 106:11 □ **15:13** «hemjemet **qilip qutquzghan**» — mushu ibare ibraniy tilida «daal» dégen bir péil bilenla ipadilinidu. Bu péil togruluq «Tebirler» we «Ayup» 19:25 we izahatinimu körüng. «**Öz muqeddes makaningha**» — ibraniy tilida «Öz muqeddeslikning makanigha». ■ **15:15** Qan. 2:4

ghuche. □ ■

17 Ularni bashlap kirip,

Öz mirasing bolghan taghda köchettek tikisen,

Öz makaning qilghan jaygha, i Perwerdigar,

Öz qolliring teyyarlighan muqeddes jaygha, i Reb,
ularni élip barisen.

18 Perwerdigar ebedil'ebedgiche padishah bolup
höküm süridu!

19 Chünki Pirewnning atliri,

Jeng harwiliri atliqliri bilen bille déngizgha kirip
boldi;

Perwerdigar déngizning sulirini ularning üstige
yandurdi,

Lékin Israillar bolsa déngizning otturisidin quruq
yerdin méngip ötüp ketti». □

20 Andin Harunning hedisi peyghember Meryem
qoligha dapni aldi, barliq qiz-ayallarmu qoligha
dap élip, ussul oyniship uninggha egeshti. ■

21 Meryem ulargha jawaben mundaq küyni oqudi:

— «Perwerdigarni medhiyilep kүy éytinglar,
Chünki U zor ulughluqini körsetti;

□ **15:16** «Özung rene tölep hör qilghan xelqing» — bu uqum yuqiriqi 13-ayettiki «Sen hemjemet qilip qutquzghan... xelqing» dégen uqumgha yéqindur. «... Özung rene tölep hör qilghan xelqing ötüp bolghuche» — bu ayet béssharet bolup: (1) Qanaandiki xelq we Moabtiki ahaliler Xudaning xelqining Misirdin chiqqinini anglap ulardin intayin qorqidu («Ye.» 2:8-11ni körüng); (2) kényki künlerde Israil Qanaan zéminini igileshke Iordan deryasidin «ötidu». Bu ish bolghuche héchqandaq bashqa el-millet ularning yolini tosuwalalmaydu (17-ayetni körüng). ■ **15:16**
Qan. 2:25; 11:25; Ye. 2:9 □ **15:19** «...quruq yerdin méngip ötüp ketti» — bezi terjimilerde Musaning bu shéiri 18-ayet bilen toxtaydu. ■ **15:20** 1Sam. 18:6

U at we min'güchini déngizgha tashliwetti!». □

Xuda xelqni sinaydu – Marahiki achchiq su

²² Andin Musa Israillarni Qizil Déngizdin bashlap, Shur chölige élip bardi. Ular uda üch kün chölde yürüp, su tapalmidi. ²³ Andin ular Marahqa yétip keldi; lékin u yerning süyi achchiq bolup, süyini ichkili bolmaytti; shunga u jayning nami «Marah» dep qoyulghan. □ ■ ²⁴ U waqitta xalayiq: — Biz néme ichimiz? — dep Musadin aghrinip ghotul-dashqili turdi.

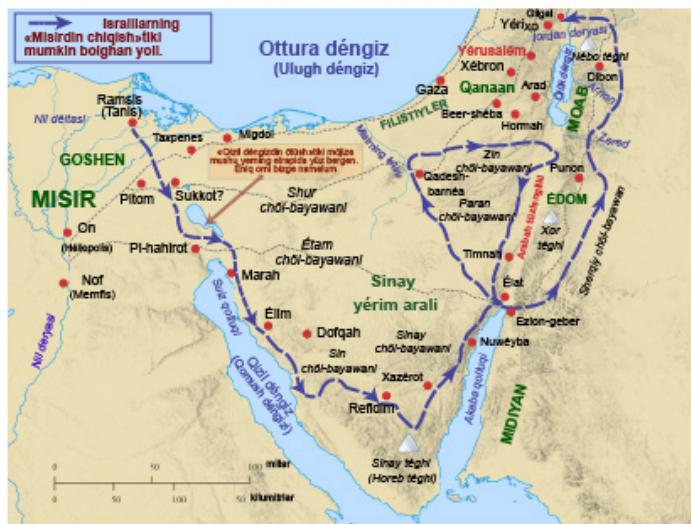
²⁵ U Perwerdigargha peryad kötürdi; Perwerdigar uninggha bir derexni körsetti; u derex yaghichini élip, sugha tashliwidi, su tatlıq sugha aylandı. U yerde Perwerdigar ulargha höküm-belgilime békitip, ularni sinap, mundaq dédi: — ²⁶ «Eger siler köngül qoyup Xudayinglar Perwerdigarning sözini anglap, Uning neziride durus bolghanni qılıp, emrlirige qulaq sélip, barlıq hökümlirini tutsanglar, undaqta, Men misirlıqlarning üstige salghan késellerdin héchbirini üstüngge salmaymen; chünki Menki silerge shipaliq bergüchi Perwerdigardurmen». □

²⁷ Andin ular Élimgha yétip keldi. Shu yerde on ikki bulaq bilen yetmish xorma derixi bar idi; ular shu yerde sularning boyida chédir tiki.

□ **15:21** «U zor ulughluqini körsetti» — yaki «U shanlıq ghelibe quchti». □ **15:23** «Marah» — «achchiq» dégen menide. ■ **15:23** Chöl. 33:8 □ **15:26** «Perwerdigarning sözini» — ibraniy tilida «Perwerdigarning awazini».

Israillarning «Misirdin chiqish»tiki sepi — Misirdin Qanaanghiche bolghan seper

«Misirdin chiqish»tiki seper

16

Manna bilen bödüne

- 1 Andin Israillarning pütkül jamaiti Élimdin yolgha atlandi; Misir zéminidin chiqip, ikkinchi éyining on beshinchı künide Élim bilen Sinayning otturisidiki Sin chölige yétip keldi. ■ ² Emma Israillarning pütkül jamaiti chölde Musa bilen Harunning yaman gépini qilip ghotuldashqili turdi.
- 3 Israillar ulargha: — Perwerdigarning qoli bizni Misir yurtidila öltürüwetken bolsa bolmasmidi!

■ 16:1 Chöl. 33:5-49

Shu yerde biz gösh qaynawatqan qazanlarni chöridep olturup, toyghudek nan yémigenmiduq? Lékin siler bu jamaetning hemmisini achliq bilen öltürmekchi bolup bizni bu chölge élip keldinglar! — déyishti. □ ■

4 Buning bilen Perwerdigar Musagha: — Mana, Men asmandin silerge nan yaghdurimen; shuning bilen xelq her küni chiqip, bir künlük lazimliqini yighiwalsun. Bu teriqide Men ularning Méning qanun-emrlirimde mangidighan-mangmaydighanliqini sinaymen.

■ **5** Her heptining altinchı küni shundaq boliduki, ular yighiwalghanlirini teyyarlisun; u bashqa künlerde érishidighinidin bir hesse köp bolidu, — dédi. □ **6** Andin Musa bilen Harun barliq Israillargha: — Bugün axsham silerni Misir zéminidin élip chiqquchining Perwerdigar ikenlikini bilisiler we **7** ete siler Perwerdigarning shan-sheripini körisiler; chünki U silerning Uning yaman gépini qilip ghotuldashqininglarni anglidi; bizge kelsek, siler yaman gépimizni qilip ghotuldighudek biz kim iduq? — dédi.

8 Musa yene: Perwerdigar bugün axsham si-

□ **16:3** «Perwerdigarning **qoli bizni Misir yurtidila öltürüwetken bolsa bolmasmidi!**...» — ularning qaqshashliri tolimu orunsız idi, elwette. Chünki birinchidin, Israillarning Misirdin élip kelgen charwa malliri az emes idi (12:38ni körüng). Ikkinchidin, ular Misirda qulluqta bolghan chaghlidimur ular érishidighan yémeklikler anche köp bolghan emes idi («Qan.» 3:7, 8:1-3ni körüng).

■ **16:3** Chöl. 11:4; 1Kor. 10:10 ■ **16:4** Zeb. 78:24; 105:40

□ **16:5** «**altinchı kün**» — bu jüme künidur. Shu küni Yehudiylar yighqan «manna»din ikki künlük tamaqni teyyarliwélishi kérek idi. Chünki etisi, yeni yettinchi küni shabat küni («dem élish küni») idi.

lerge yégili gösh béríp, ete etigende toyghudek nan bergende *buni bilisiler*; chünki Perwerdigar siler Uning yaman gépini qilip ghotuldighininglarni anglidi. Emdi biz néme iduq? Silerning ghotuldashqininglar bizlerge qaritilghan emes, belki Perwerdigargha qaritilghandur, — dédi.

9 Andin Musa Harun'gha: — Sen Israillarning pütkül jamaitige: «Perwerdigarning aldigha kélinglar; chünki U yaman gep bilen ghotuldashqininglarni anglidi», dep éytqin, — dédi.

10 Shundaq boldiki, Harun Israillarning pütkül jamaitige sözlep turghinida, ular chöl terepke qariwidi, mana, Perwerdigarning julasi bulutta ayan boldi. ■ **11** Shuning bilen Perwerdigar Musagha mundaq dédi: —

12 — Men Israillarning yaman gep qilip ghotuldashqinini anglidim; emdi ulargha: «Gugumda siler gösh yeysiler we etigende nandin toyunisiler, shuning bilen siler Méning Perwerdigar Xudayinglar ikenlikimni bilip yétisiler» — dep éytqin, dédi. □ ■

13 Kechqurunda shundaq boldiki, bödüniler uchup kélip, chédirgahni qaplap ketti; etisi etigende, chédirgahning etrapidiki yerlerge shebnem chüshkenidi. ■ **14** Etrapta yatqan shebnem kötürülüp ketkendin kényin, mana, chöllükning yer yüzide qirawdek népiz, kichik-kichik yumilaq nersiler turatti. ■ **15** Israillar uni körgende, uning néme ikenlikini bilmigini üchün: — Bu némidu? —

■ **16:10** Mis. 13:21 □ **16:12** «gugum» — ibraniy tilida «ikki kech ariliqida» dégen söz bilen ipadilinidu. 12:6 we izahatni körüng.

■ **16:12** Yuh. 6:49,58 ■ **16:13** Chöl. 11:31; Zeb. 105:40 ■ **16:14** Chöl. 11:7; Neh. 9:15; Zeb. 78:24; 105:40

dep sorashti.

Musa ulargha jawaben: — Bu Perwerdigar silerge ata qilghan ozuq-tülüktur. ■ 16 Perwerdigar shu ishni emr qilip dédiki, «Herbiringlar yeydighininglarga qarap uningdin yighiwélinglar; herbiringlar ailidiki adem sanigha qarap, herbir ademge bir omer miqdarda yighinglar; her adem öz chédiridiki kishiler üçün yighinglar» — dédi. □

17 Israillar shundaq qilip, bezisi köprek, bezisi azraq yighiwaldi. 18 Ular uni omer miqdari bilen ölcchiwidi, köp yighqanlarningkidin éship ketmidi, az yighqanlarningmu kemlik qilmidi; herbir kishi öz yeydighinigha qarap yighqanidi. □ ■ 19 Musa ulargha: — Héchqandaq adem bulardin héchnémini etige qaldurmisun, dédi.

■ 16:15 Yuh. 6:31; 1Kor. 10:3 □ 16:16 «**bir omer**» — «efah»ning ondin bir qismi, yeni ikki litrche idi. □ 16:18 «**herbir kishi öz yeydighinigha qarap yighqanidi**» —yene bir terjimişi: «hemmeylenning yighiwalghini öz éhtiyajigha delmudel idi». Bu ayetni ikki xil chüshinish mumkin: — (1) Xudaning belgilimisi boyiche bir kishi üçün del bir omer miqdarda yémeklik teqdim qilinatti. Shuning bilen hemmeylen yighqandin kéyin, omer miqdari bilen ölcchinide, ozuq-tülüük («manna»)ni artuq yighiwalghan kishi az yighqan kishige kem bolghanni toldurup béretti. Axir hemme kishige kérek bolghan yémeklik teng temin étiletti. Bu möjize emes, tebiyy ish idi. (2) xelq meyli köp manna yighqan bolsun, yaki azraq yighqan bolsun, Xudaning karamiti bilen yighiwalghini del öz ailsining éhtiyajigha mas boldi. Bu ishning özi möjize idi, elwette. «manna»ning her küni asmandin chüshüshi möjize bolupla qalmay, mannaning miqdarimu del hemmeylen'ge kérek bolghan'ga barawer idi. Bizningche, «2Kor.» 8:15 boyiche, birinchi chüshenche toghra bolsa kérek; chünki shu ayette rosul Pawlus «manna yighish» dégen ishni misal qilip, Xudaning bendilirini bir-birige bérishke righbetlendürudu. ■ 16:18 2Kor. 8:15

20 Shundaq bolsimu, ular Musaning sözige qulaq salmidi; beziler uningdin bir qismini etige saqlap qoydi. Emma saqlap qoyghini qurtlap sésip ketti. Bu ish üchün Musa ulargha xapa bolup achchiq-landi. **21** Shu sewebtin ularning herbiri her etigini chiqip öz yeydighinigha qarap yighiwalatti; qalghanliri bolsa aptap chiqqanda érip kétetti.

22 Lékin altınchi küni shundaq boldiki, ular künlük ozuqning ikki hessisini yighdi; démek, herbir kishi üchün ikki omer miqdarda yighiwaldi; andin ja-maet emirliri hemmisi kélép buni Musagha éytti.

23 Musa ulargha: — Mana Perwerdigarning dégini: — Ete aram küni, Perwerdigargha atalghan muqeddes shabat küni bolidu; pishuridigh-inglarni pishurup, qaynitidighininglarni qayinitip, éship qalghanning hemmisini etige saqlap qoyunglar, — dédi.

24 Ular Musa buyrughandek, éship qalghanni etisige saqlap qoyuwidi, ular sésip qalmidi, qurutlapmu ketmidi. **25** Musa ulargha: — Buni bugün yenglar; chünki bugün Perwerdigargha atalghan shabat küni bolghini üchün bugün daladin tapalmaysiler. **26** Alte kün siler yiggsanglar bolidu; lékin yettinchi küni shabat bolghini üchün u künide héchnéme tépilmaydu, — dédi.

27 Halbuki, yettinchi küni xelqtin birnechchisi ozuq-tülükk yighqili chiqiwidi, héchnéme tapalmidi. **28** Perwerdigar Musagha: «Siler qachan'ghiche Méning emrlirim we qanunbelgilimilirimni tutushni ret qilisiler? **29** Mana, Perwerdigar silerge shabat künini békitip berdi; shunga yettinchi küni herbiringlarni öz ornida

turup, sirtlargha chiqmisun dep, altinchi küni ikki künlük ozuq bérifu», — dédi. ³⁰ Shuning bilen xelq yettinchi küni aram aldi.

³¹ Israillar bu ozuqni «manna» dep atidi; uning *shekli* yumghaqsüt urugidek, renggi aq bolup, temi heselge milen'gen qoturmachqa oxshaytti. □ ■

³² Musa ulargha: — Perwerdigarning emri shuki, — Kéyinki ewladliringlargha Men silerni Misirdin élip chiqqanda, Men silerge chölde yéyishke ata qilghan nanni körsitish üchün, uningdin komzekke bir omer toshquzup, ular üchün saqlap qoyunglar, — dédi.

³³ Musa Harun'gha: — Kelgüsi ewladliringlargha körsitishke saqlash üchün bir komzekni élip, uning-gha bir omer miqdarda manna sélip, Perwerdigarning huzurida qoyup qoyghin, — dédi. ■

³⁴ Kéyin, Harun Perwerdigar Musagha buyrughan-dek komzekni saqlash üchün uni höküm-guwahliq sanduqining aldida qoyup qoydi. □

³⁵ Shu teriqide Israillar adem olturaqlashqan

□ **16:31** «manna» — «néme bu?» dégen menide (15-ayetni köรung). ■ **16:31** Chöl. 11:7 ■ **16:33** Ibr. 9:4 □ **16:34** «höküm-guwahliq» — mushu yerde «höküm-guwahliq» Xudaning Israilgha bermekchi bolghan tüp emrlirini, shundaqla uning Israil bilen bolidigan ehdisini körsitudu (20-babni köرung). Xudaning muqeddes mahiyiti we Xaraktéri shu emrlerde ayan qilin'ghachqa, «höküm-guwahliq» depmu atlidu. Shu emrlер «ehde sanduqi» ichide saqlaqliq tash taxtaylor üstünige pütülgен (40:20ni köرung). «... **Uni höküm-guwahliq sanduqining aldida qoyup qoydi**» — ehde sanduqining teswirini bilish üchün 25-bab, 10-22-ayetlerge qaralsun. «Ibr.» 9:4tin qarighanda, «manna» komzikи kéyinki waqitta ehde sanduqi **ichige**, muqeddes qanun tashliri aldiga qoyulghan.

bir zémin'gha yétip kelgüche qiriq yil «manna» yédi; ular Qanaan zéminining chégralirigha yetküche manna yédi. ■

36 Eyni chaghda bir «omer» «efah»ning ondin birige barawer idi.

17

Qoram tashtin chiqqan su

1 Andin pütkül Israil jamaiti qopup, Sin chölidin chiqip, Perwerdigarning emri boyiche seper qilip, Refidim dégen yerge kélip chédirlirini tiktî. Emma u yerde xelqqe ichkili su yoq idi. **2** Shuning bilen xelq Musa bilen jédelliship: — Bizge ichkili su bergen! — dédi. Lékin Musa ulargha: — Némishqa méning bilen jédellishisiler? Némishqa Perwerdigarni sinaysiler? — dédi. ■

3 Lékin xelq changqap, su telep qilip, Musadin aghrinip ghotuldiship: — Sen némishqa bizni, balilirimizni we mélimizni ussuzluq bilen öltürüşke Misirdin élip kelding? — dédi. **4** Shuning bilen Musa Perwerdigargha peryad kötürüp: — Bu xelqni qandaq qilsam bolar?! Ular hélila méni chalma-kések qilishi mumkin! — dédi.

5 Perwerdigar Musagha jawaben: — Sen Israilning aqsaqalliridin birnechchisini özüng bilen bille élip chiqip, *Nil* deryasining süyini urghiningda ishletken hasangni qolunggha élip xelqning aldigha barghin; ■ **6** Mana, Men shu yerde, Horeb téghidiki qoram tashning üstide séning aldingda turimen;

sen qoram tashni urghin. Buning bilen uningdin xelqqe ichkili su chiqidu, — dédi.

Musa Israilning aqsaqallirining köz aldida shundaq qildi. □ ■ 7 Musa Israillarning jédelleshkini we ularning «Perwerdigar arimizda zadi barmu-yoqmu?» déyiship Perwerdigarni sinighini üchün, u yerni «Massah» we «Meribah» dep atidi. □

Amalekler bilen jeng qilish

8 Shu chaghda Amalekler kélip Refidimde Israil-
ha hujum qildi. ■ 9 Musa Yeshuagha: Sen
özimizdin Amalek bilen jeng qilishqa adem tal-
lighin. Men ete Xudaning hasisini qolumgha
élip döngning choqqisida turup turimen, dédi. □

10 Yeshua Musa buyrughinidek qilip, Amalekler
bilen jeng qildi. Musa, Harun we Xur döngning
choqqisigha chiqti. 11 Shundaq boldiki, Musa
qolini kötürüp tursa, Israil ghalib kéletti, lékin u
qollirini peske chüshürüp tursa, Amalek ghalib
kéletti. 12 Musaning qolliri éghirliship ketti; ular bir
tashni élip kélip uning astigha qoydi; u uning üstide
olturdi; andin Harun bilen Xur biri bir teripide,
biri yene bir teripide uning qollirini yölep turdi;
bu teriqide uning qolliri taki kün patquche mez-
mut turdi. 13 Shundaq qilip, Yeshua Amalek we

-
- 17:6 «Horeb téghi» — Sinay téghining bashqa bir ismi. ■ 17:6
Chöl. 20:9; Zeb. 78:15-16; 114:8; 1Kor. 10:4 □ 17:7 «Massah»
— «sinash» dégen menide, «Meribah» — «jédel-majra» dégen menide.
■ 17:8 Qan. 25:17,18 □ 17:9 «Sen özimizdin **Amalek bilen jeng**
qilishqa adem tallighin» — yaki «Sen özimizge ademlerni tallap,
Amalek bilen soqushqili chiqqin».

uning xelqini qilichlap nabut qildi. □

14 Perwerdigar Musagha: — Bir eslime bolsun dep bu ishlarni bir kitabqa yézip qaldurghin, shundaqla shularni Yeshuaning qulaqlirigha oqup ber; chünki Men Amalekning namini asmanlarning astidin, hetta ademlerning ésidinmu mutleq öchürüwétimen, dédi. ■

15 Andin Musa bir qurban'gahni yasap, namini «Perwerdigar tughumdur» dep atidi □ **16** we Musa: — Yahning texti aldida bir qol kötürlülüp: — «Perwerdigar ewladtin ewladqiche Amalekke qarshijeng qilidu» déyilgenidi, — dédi. □ ■

18

Yetroning Musani Ziyaret qilishi we uningga nesihet qilishi

1 Musaning qéynatisi, yeni Midiyanning kahini Yetro Xudanинг Musa üçün hemde Öz xelqi Israil üçün barliq qilghanliri toghruluq angldi, yeni Perwerdigarning Israilni Misirdin

---

□ **17:13** «qilichlap,...» — ibraniy tilida «qilich bisi bilen urup,...». ■ **17:14** Chöl. 24:20; Qan. 25:17, 18, 19; 1Sam. 15:2, 3 □ **17:15** «Perwerdigar tughumdur» — ibraniy tilida «Yahweh-nissi». □ **17:16** «Yah» — «Yahweh» (Perwerdigar)ning qisqartılma sheklidur. «Yahning texti aldida bir qol kötürlülüp: ....» — kimning qolining Xudanинг texti aldida kötürlügenlikti éniq éytilmaydu; bizningche bu sirliq ish ershte Xudan Ning aldida yüz bergen bolup, qesem qilip «kötürülgen qol» bolsa «Perwerdigarning qoli» («Yesh.» 25:10, 41:20, 53:1, 66:14, «Yh.» 12:38), yeni «Perwerdigarning **Quli** » bolghan Mesih («Yesh.» 42:1, 19, 49:6, 52:13)ni körsetse kérek. ■ **17:16** 1Sam. 15:2

chinqarghanliqidin xewerapti. ■ 2-3 Shuning bilen Musaning qéynatasi Yetro Musaning eslide öz yénigha ewetiwetken ayali Zipporah we uning ikki oghlini élip yolha chiqti (birinchi oghlining ismi Gershom dep qoyulghanidi; chünki Musa: «men yaqa yurtta musapir bolup turuwatimen» dégenidi. □ ■ 4 Yene birining ismi Eliézer dep qoyulghanidi; chünki Musa: «Atamning Xudasi manga yardeninde bolup, méni Pirewnning qilichidin qutquzdi», dégenidi). □ 5 Shundaq qilip Musaning qéynatasi Yetro Musaning oghulliri bilen ayalini élip, Musaning chölde, Xudanining téghining yénida chédir tikgen yérige yétip keldi.

6 U eslide Musagħha: — «Mana, menki qéynatang Yetro séning ayalinġni we uning ikki oghlini élip yéningha kétiatimen» dep xewer ewetkenidi.

7 Shuning bilen Musa öz qéynatisining aldigha chiqip, tezim qilip, uni söydi. Ular bir-biridin hal-ehwal soriship chédirgha kirdi; 8 Andin Musa qiyānatisigha Israilning wejedin Perwerdigarning Pirewn we misirliqlargħa qilghan hemme emel-lirini sözlep, ularning yol boyi beshigha chūshken jebir-japalarni bayan qilip, Perwerdigarning qandaq qilip ularni qutquzghinini éytip berdi.

9 Buni anglap Yetro Perwerdigarning Israilgha körsetken barliq yaxshiliqidin, ularni misirliqlarning qolidin qutquzghanliqidin shadlandi. 10 Yetro *shadlinip*: — Silerni misirliqlarning we Pirewnning qolidin

---

■ 18:1 Mis. 2:16; 3:1 □ 18:2-3 «Gershom» — «yaqa yurtluq» dégen söz bilen ahangdash. ■ 18:2-3 Mis. 2:22 □ 18:4 «Eliézer» — «Xudayim yardenmdur» dégen menide.

qutquzghan Perwerdigargha teshekkurler bolghay! U bu qowmni misirliqlarning qolidin qutquzdi! **11** Men Perwerdigarning barliq ilahlardin üstün turidighanlıqini emdi bildim; chünki U del ular yoghanchılıq qilghan ishta Özining ulardin üstün turidighanlıqini namayan qildi – dédi. □ ■

12 Andin Musaning qéynatisi Yetro Xudagha atap bir köydürme qurbanlıq we birnechche *teshekkur* qurbanlıqlırını élip keldi; Harun bilen Israilning herbir aqsaqılı Musaning qéynatisi bilen bille Xudanıng huzurida taam yéyishke keldi. □

Yetroning aqilane meslihiti

13 Etisi Musa xelqning ish-dewaliri üstidin höküm chiqirishqa olturdi; xelq etigendin tartip kechkiche Musaning chöriside turushti.

14 Musaning qéynatisi uning xelqi üçün qilghan ishlirini körgende uningdin: — Séning xelqqe qiliwatqan bu ishing zadi néme ish? Némishqa sen *bu ishta* yalghuz olturisen, barliq xelq néme üçün etigendin kechkiche séning chörengde turidu? — dédi.

15 Musa qéynatisigha jawab bérip: — Xelq Xudadın yol izdeshke méning qéshimha kéliodu. **16** Qachanki

---

□ **18:11** «ular yoghanchılıq qilghan ishta» — mushu yerde «ular» saxta ilahlar, butlarni körsitudu (12:12, 15:11ni körüng). Bezi alimlar bu söz misirliqlarnı körsitudu, dep qaraydu. ■ **18:11**

Mis. 1:10,16,22; 5:7; 14:18 □ **18:12** «teshekkur qurbanlıqları» — ibraniy tilida «zebaq» déyilidu. Harun we aqsaqallarning Yetro bilen bille shu qurbanlıqlardin yégenlikli ularning teshekkur qurbanlıqi ikenlikini ispatlaydu. Chünki «teshekkur qurbanlıqları» din sun'ghuchi kishimu yése bolatti.

ularning bir ish-dewasi chiqsa ular yénimgha kélidu; shuning bilen men ularning otturisida höküm chiqirimen we shundaqla Xudaning qanun-belgilimilirini ulargha bildürimen, — dédi.

¹⁷ Musaning qéynatasi uningha: — Bu qilghining yaxshi bolmaptu. ¹⁸ Sen jezmen özüngni hemde chörengde turghan xelqnimu charchitip qoyisen; chünki bu ish sanga bek éghir kélidu. Sen uni yalghuz qilip yétishelmeysen. ¹⁹ Emdi méning sözümge qulaq salghin, men sanga bir meslihet béréy we *shundaq qilsang*, Xuda séning bilen bille bolidu: — Sen özüng Xudaning aldida xelqning wekili bolup, ularning ishlirini Xudagha melum qilghin; ²⁰ sen xelqqe qanun-belgilimilerni ögitip, mangidighan yolni körsitip, ularning qandaq burchi barliqini uqturghin. ²¹ Shuning bilen bir waqitta sen pütkül xelqning arisidin Xudadin qorqidighan, nepsaniyetçilikni yaman körnidighan hem qabiliyetlik hem diyanetlik ademlerni tépip, ularni xelqning üstige bash qilip, bezisini mingbéshi, bezisini yüzbéshi, bezisini ellikbéshi, bezisini onbéshi qilip teyinligin.

□ ²² Shuning bilen bular herqandaq waqitta xelqning ish-dewalirini soraydu. Eger chong bir ish-dewa chiqip qalsa, buni sanga tapshursun; lékin hemme kichik ish-dewalarni ular özliri béjirisun. Shundaq qilip, ular séning wezipengni yéniklitip, yüküngni kötürüşüp bériodu. ²³ Eger shundaq qilsang we Xuda sanga shundaq buyrusa, özüng *wezipengde* put tirep turalaysen we xelqingmu xatirjemlik bilen öz jayigha qaytip

---

□ **18:21 «diyanetlik ademler»** — ibraniy tilida «heqiqetke tewe ademler».

kétidu, dédi.

24 Musa qéynatisining sözige qulaq sélip déginining hemmisini qildi. ■ **25** Musa pütkül Israil arisidin qabiliyetlik ademlerni tallap, ularni xelqning üstige bash qilip, bezisini mingbéshi, bezisini yüzbéshi, bezisini ellikbéshi, bezisini onbéshi qilip qoydi. **26** Bular herqandaq waqitta xelqning ish-dewalirini sorap turdi; tesrek ish-dewalarni bolsa, Musagha yollaytti, kichik ish-dewalarni bolsa özliri soraytti.

27 Andin Musa qéynatisini yolgha sélip qoydi, u öz yurtigha qaytip ketti.

19

Israillar Sinay téghida

1 Israillar Misir zéminidin chiqip, del üchinchi éyining bashlan'ghan küni Sinay chölige yétip keldi. □ **2** Ular Refidimdin chiqip, Sinay chölige yétip kélép, chölde chédir tiki; Israil shu yerde, taghning udulida toxtap chédir tiki. **3** Musa Xudaning aldigha chiqiwidi, Perwerdigar taghdin uningga xitab qilip mundaq dédi: — Sen Yaqupning jemetige söz qilip, Israillargha munu xewerni yetküzgin: — ■ **4** «Méning misirliqlargha néme qilghinimni, shundaqla Men silerni xuddi bürküt balilirini qanatlirigha mindürüp élip yürgendek, Öz

---

■ **18:24** Qan. 1:9   □ **19:1** «üchinchi éyining bashlan'ghan küni» — bashqa birxil terjimisi boyiche «üchinchi ay» yilning (kaléndarning) üchinchi éyini körsitudu. ■ **19:3** Ros. 7:38

qéshimgha élip kelginimni özünglar kördünglar. □ ■

5 Emdi siler derheqiqet Méning sözümni anglap, ehdemni tutsanglar, undaqta barlıq ellerning arisida Manga xas bir göher bolisiler – chünki pütkül yer Méningkidur – ■ **6** we siler Manga kahinlardin terkib tapqan xas bir padishahliq we muqeddes bir qowm bolisiler». Mana bu sen Israillargha déyishing kérek bolghan sözlerdur, – dédi. □ ■

7 Shuning bilen Musa yénip kélép, xelqning aqsaqallirini chaqirtip, Perwerdigar uninggha buyrughan shu sözlerning hemmisini ulargha yetküzdi.

8 Xelqning hemmisi bir éghizdin: – Perwerdigar buyrughanning hemmisige choqum emel qilimiz! – dep jawab berdi. Andin Musa xelqning jawab sözlirini Perwerdigarning qéshigha béríp yetküzdi. ■

9 Perwerdigar Musagha: – Mana, Men sanga söz qilghinimda xelq awazimni anglisun, hemishe sanga ishensun dep, yéninggha qara bulutning qarangghuluqi ichide kélimen, dep éytti. Musamu xelqning dégenlirini Perwerdigargha anglatti.

10 Perwerdigar Musagha yene: – Sen xelqning qéshigha béríp, bugün we ete ularni pak-muqeddes qılıp, kiyim-kécheklirini yudurghin. **11** Ular

□ **19:4** «xuddi bürküt balilirini qanatirigha mindürüp élip yürgendek,...» — bezide ana bürküt balilirigha uchushni ögetkende ularni dümbisige mindürüp uchidu. ■ **19:4** Qan. 29:1; 32:11

■ **19:5** Qan. 7:6; 10:14,15; 14:2; 26:18; Zeb. 135:4; Yesh. 41:8; Tit.

2:14 □ **19:6** «siler manga kahinlardin terkib tapqan xas bir padishahliq ... bolisiler» — bashqa birxil terjimisi: «siler manga padishahlar we kahinlar ...bolisiler». ■ **19:6** 1Pét. 2:9 ■ **19:8**

Mis. 24:3

üchinchi künige teyyar tursun; chünki üchinchi küni barliq xelqning köz aldida Perwerdigar Sinay téghigha chüshidu. **12** Sen xelq üchün **taghning etrapigha** bir pasil qilip, ulargha: «Siler éhtiyat qilinglar, taghqa chiqmanglar yaki uning étikige tégiq ketmenglar. Kimki taghqa tegse öltürümey qalmaydu; □ ■ **13** Uninggha hetta birer qoli tégiq ketsimu, chalma-kések qilip öltürülsun yaki oq étip öltürülsun. Meyli haywan yaki insan bolsun, shundaq qilsa, tirik qaldurulmisun» — dep éytqin. Lékin Kanay uzun chélinsa, ular taghning tüwige chiqsun, dédi.□

14 Musa taghdin chüshüp xelqning qéshigha bérip, xelqni Xudagha atap muqeddes qildi; ular kiyim-kécheklirini yudi. **15** Andin Musa xelqqe: — Üchinchi künige teyyar turunglar; héchkim ayali bilen yéqinchiliq qilmisun, dédi.■

16 Üchinchi küni bolghanda, tang yorushi bilen shundaq boldiki, güldürmamilar güldürlep, chaq-maq chéqip, tagh üstide qoyuq bir parche bulut peyda boldi, zor qattiq chélin'ghan kanayning awazi anglandi. Buni körüp chédirgahdiki pütkül

---

□ **19:12** «**xelq üchün taghning etrapigha**» — yaki «**xelq etrapigha**». ■ **19:12** Ibr. 12:18 □ **19:13** «**Uninggha... tégiq ketsimu**» — démek, taghqa téghish. Bashqa birxil terjimisi «uningha (taghqa tegken kishige) ademning qoli tegmisun...». «**chalma-kések qilinsun yaki oq étip öltürülsun**» — démek, taghqa tegken kishini öltürüshi kérek; biraq xilaplıq qilghan undaq bir kishini tagh étikide (qet'iy cheklen'gen jaygha kirgenlikи seweblik) öltürüş üchün herqandaq kishi uninggha tegse yaki uninggha yéqin barsa bolmaytti; shunga uni chalma-kések qilish yaki oq bilen öltürüşh kérek idi. Bashqa birxil terjimisi «(Xuda teripidin) öltürülidu». ■ **19:15**

1Sam. 21:4; 1Kor. 7:5

xelq qorqunchidin titrep ketti. □ ■ 17 Musa xelqni Xudaning aldida hazir bolushqa chédirgahdin élip chiqtı. Ular kélip taghning tüwide öre turdi. ■

18 Perwerdigar Sinay téghigha otta chüshüp kelgini üchün is-tütek pütkül taghni qaplidi; is-tütek xum-dandin örligen is-tütektek üstige örlep chiqtı. Pütkül tagh qattıq tewrinishke bashlidi. ■ 19 Kanay awazi barghanséri küchiyip intayın qattıq chiqtı. Musa söz qiliwidi, Xuda anlap ünlük awaz bilen jawab berdi. □ 20 Perwerdigar Özi Sinay téghigha, taghning choqqisigha chüshti; andin Perwerdigar Musani taghning choqqisigha chaqiriwidi, Musa taghqa chiqtı.

21 Perwerdigar Musagha: — Sen chüshüp xalayiqni agahlandurup: Ular «Perwerdigarni körimiz» dep pasildin bösüp ötmisun; undaq qilsa, ulardin köp adem halak bolidu, dep éytqin. 22 Perwerdigargha yéqin kéleleydighan kahinlarmu özlirini manga atap muqeddes qilsun; bolmisa, Perwerdigar sépilni böskendek ulargha halaket yetküzidu, — dédi.

23 Musa Perwerdigargha: — Xalayiqning Sinay téghigha chiqishi mumkin emes; chünki Sen Özüng bizge qattıq agahlandurdung: taghni «muqeddes» dep qarap, uning etrapigha pasillarni békitinglar, dep emr qılding, — dédi.

24 Perwerdigar Musagha: — Mang, sen chüshüp

□ 19:16 «güldürmamilar» — ibraniy tilida «awazlar», «kanayning awazi» — yaki «burgha awazi». ■ 19:16 Ibr. 12:18 ■ 19:17 Qan. 4:10,11 ■ 19:18 Hak. 5:4; Zeb. 68:8; 77:18; 114:4; 144:5; Hab. 3:10 □ 19:19 «Musa söz qiliwidi, Xuda anlap ünlük awaz bilen jawab berdi» — bashqa birxil terjimisi: «Musa söz qiliwatatti, Xuda anlap ünlük awaz bilen jawab bériwatatti».

ketkin. Andin sen Harunni élip, bille chiqqin; lékin kahinlar we xelq bolsa Perwerdigarning qéshigha barayli dep pasildin böşüp ötmisun; bolmisa, *Perwerdigar sépilni* böskendek ularning üstige chüshidu, — dédi.

²⁵ Shuning bilen Musa xelqning qéshigha chüshüp, ulargha bu sözni yetküzdi.

20

On perz

¹ Xuda munu barliq sözlerni bayan qilip mundaq dédi: —

² Men séni «qulluq makani» bolghan Misir zéminidin chiqirip kelgen Perwerdigar Xudayingdurmen.■

³ Séning Mentin bashqa héchqandaq ilahing bolmaydu.

⁴ Sen özüng üchün meyli yuqiridiki asmanda bolsun, meyli töwendiki zéminda bolsun, yaki yer astidiki sularda bolsun, herqandaq nersining qiyapitidiki héchqandaq oyma shekilni yasima.□ ■

■ **20:2** Mis. 13:3; Qan. 5:6; Zeb. 81:10 □ **20:4** «**Sen özüng üchün ... herqandaq nersining qiyapitidiki héchqandaq oyma shekilni yasima**» — 5-ayettin éniq körnidiki, 4-ayette xatirilen'gen: «özüng üchün ... sheklide.. yasima» dégen bu emrning közde tutqini ademler choqunush meqsitide yasigan herqandaq shekilledur. Démek, bu yazmilarda sen'etning özi yaki bediiy ijadiyet, mesilen ressamliq yaki heykeltirashliq men'i qilin'ghan emes. Mesilen, «muqeddes chédir» we keyinki «muqeddes ibadetxana»da birnechche süretler (xérublar, güller, xorma derex qatarliqlarning süretliri) köründü. Bular butlar emes, peget bézesh meqsitide ishlen'gen. ■ **20:4** Law. 26:1; Zeb. 97:7

⁵ Sen bundaq nersilerge bash urma yaki ularning qulluqigha kirme. Chünki Menki Perwerdigar Xudaying wapasizliqqa heset qilghuchi Tengridurmen. Mentin nepretlen'genlerning qebihliklirini özlirige, oghullirigha, hetta newre-chewrilirigiche chüshürimen, □ ⁶ Emma Méni söyidighan we emrlirimni tutidighanlargha ming ewladighiche özgermes méhribanlıq körsitimen. □

⁷ Perwerdigar Xudayingning namini qalaymiqan tilgha alma; chünki kimdekim namini qalaymiqan tilgha alsa, Perwerdigar uni gunahkar hésablimay qalmaydu. ■

⁸ Shabat künini muqeddes dep bilip tutqili yad-
ingda saqlighin. ■ ⁹ Alte kün ishlep barlıq ish-
liringni tügetkin; ■ ¹⁰ lékin yettinchi künü Per-
werdigar Xudayinggha atalghan shabat künidur; sen

□ **20:5 «wapasizliqqa heset qilghuchi Tengri»** — bu ibare toghruluq «tebirler» we «qanun sherhi»diki «qoshumche söz»imizni körüng. «Mentin nepretlen'genlerning qebihliklirini özlirige, oghullirigha, hetta newre-chewrilirigiche chüshürimen» — bu muhim söz toghruluq «qoshumche söz»imizni, shundaqla «Ezakiyal»diki «qoshumche söz»imizni (18-, 33-bablar toghruluq) körüng. □ **20:6 «emrlirimni tutidighanlargha minglichan ewladighiche»** — bashqa birxil terjimişi: «emrlirimni tutidighan minglichanlirigha...». Biraq «Qan.» 7:9 terjimimizge mas kéliodu. **«Özgermes méhribanlıq»** — mushu yerde «özgermes méhribanlıq» ibraniy tilida «xesed» dégen söz bilen ipadilinidu. Bu sözning menisi bek chongqur bolup, köp yerlerde «özgermes muhebbet» yaki «özgermes méhribanlıq» dep terjime qilinidu. Köp yerlerde bir xil ehde bilen baghlıq bolidu; shunga sözning uzunraq birxil terjimişi: «méhir-muhebbet tüpeylidin ehdide daim turidighanlıqi» dégili bolidu. Mesilen, bu söz «Yar.» 21:23, 24:12, 32:10, «Mis.» 15:13, 34:6, 7lerde ishlitilgen. ■ **20:7** Law. 9:12; Mat. 5:33 ■ **20:8** Ez. 20:12 ■ **20:9** Mis. 23:12; 34:21; Luqa 13:14

shu künü héchqandaq ish qilmaysen; meyli sen yaki oghlung bolsun, meyli qizing, meyli qulung, meyli dédiking, meyli buqang yaki sen bilen bir yerde turuwatqan musapir bolsun, héchqandaq ish qilmisun. □ 11 Chünki alte kün ichide Perwerdigar asman bilen zéminni, déngiz bilen uning ichidiki barini yaratti andin yettinchi künide aram aldi. Buning üchün Perwerdigar shabat künini bext-beriketlik kün qilip, uni muqeddes kün dep bekitti.■

12 Ata-anangni hörmət qil. Shundaq qilsang Perwerdigar Xudaying sanga ata qilmaqchi bolghan zéminda uzun ömür körisen.■

13 Qatilliq qilma.■

14 Zina qilma.■

15 Oghrılıq qilma.

16 Qoshnang toghruluq yalghan guwahliq berme.□

17 Sen qoshnangning öy-imaritige köz qiringni salma, ne qoshnangning ayali, ne uning quligha, ne uning dédiki, ne uning kalisi, ne uning ishiki yaki qoshnangning herqandaq bashqa nersisige köz qiringni salma.□ ■

□ 20:10 «yettinchi kün....shabat künidur» —ibraniy tilida «shabat» we «yettinchi» dégenler ahangdash söz. «sen bilen bir yerde turuwatqan» —ibraniy tilida «derwaziliring ichide turuwatqan» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ 20:11 Yar. 2:2; Ibr.4 ■ 20:12 Mat. 15:4; Ef. 6:2 ■ 20:13 Mat. 5:21 ■ 20:14 Mat. 5:27 □ 20:16 «Qoshnang toghruluq yalghan guwahliq berme» — Tewrat-injil boyiche «qoshnang» Xuda bizning yénimizgha yéqin qilghan herbir ademni körsitudu, elwette. □ 20:17 «qoshnang» — bu söz toghruluq yuqırıqi izahatni körüng. ■ 20:17 Rim. 7:7

Xelqning wehimisi

18 Pütkül xelq güldürmamilarni, chéqin-yalqunlarni, kanayning awazi we taghdin örlep chiqqan istüteklerni kördi we anglidi; ular bularni körüp, titrishiň yiraq turushti ¹⁹ we Musagha: — Bizge senla söz qilghaysen, biz anglaymiz; lékin Xuda bizge Özi söz qilmisun; chünki undaq qilsa ölüp kétimiz, dédi.■

20 Musa xalayıqqa jawaben: — Qorqmanglar; chünki Xudanıň bu yerge kéléshi silerni sinash üçhün, yeni silerning Uning dehshetlikini köz aldinglargha keltürüp, gunah qilmaslıqinglar üçhündür, — dédi.□ 21 Shuning bilen xalayıq nérıda turdi; lékin Musa Xuda ichide turghan qoyuq bulutning qéshiga yéqin bardi.■

Qurban'gah toghrisidiki nizam

22 Perwerdigar Musagha: — Sen bérip Israillargha munu sözlerni yetküzgin: «Silerge ershtin söz qilghinimni kördüngler. ²³ Siler Méning ornumda ilah dep kümüshtin butlar yasimanglar, yaki özüngler üçhün altundın butlarnı yasimanglar.

24 — Sen Men üçün tupraqtin bir qurban'gah yasap, shu yerde köydürme qurbanlıq we in-aqliq qurbanlıqliringni, qoy-öchke bilen kalılırıngni sun'ghin. Omumen Men xelqqe namimni

---

■ **20:19** Qan. 5:25; Ibr. 12:19 □ **20:20** «silerning Uning dehshetlikini köz aldinglargha keltürüp, gunah qilmaslıqinglar üçhündür» — yaki «Uningdin bolghan qorqunch séning köz aldida bolup, bu gunah qilmaslıqinglar üçhündür».

■ **20:21** Mis. 19:17; Ibr. 12:18

hörmət bilen eslitidighan barlıq jaylarda, yéninggha kélép sanga bext-beriket ata qılımen. ■

25 — Eger Manga atap tashlardin qurban'gah yasimaqchi bolsang, yonulghan tashlardin yasimighin; chünki tashlargha eswabingni tegküzseng, ular napak bolup qalidu. □ ■

26 Qurban'gahimgha chiqidighan pelempey bolmisun; undaq bolghanda, pelempeydin chiqquche ewriting körünüp qélishi mumkin», — dédi.

21

Qullargha muamile qilishtiki höküm-belgilimiler

1 — Sen ularning aldigha qoyidighan höküm-belgilimiler munulardur: —

2 Eger sen bir ibraniy qulni sétiwalghan bolsang, u alte yilghiche xizmitingde bolup, yettinchi yili tölemsiz hör qilinsun. ■ **3** U qul qilinishqa tenha halette élip kelin'gen bolsa, tenha halette ketsun. Ayali bilen birge élip kelin'gen bolsa, ayalimu uning bilen bille ketsun.

4 Eger xojisi uninggha xotun élip bergen bolsa, shundaqla ayali uninggha oghul-qizlarni tughup bergen bolsa, ayal baliliri bilen xojisigha qélip,

---

■ **20:24** Mis. 27:1; 38:1   □ **20:25** «**tashlargha eswabingni tegküzseng, ular napak bolup qalidu**» — 4-ayettiki emr boyiche, Xudani bildüridighan héchqandaq süret yaki shekil bolmaydu. Bu ayettiki emr qurban'gah tashlirining üstide héchqandaq shekil-süretlerning bolmaslıqi («napak» bolmisun dep), butpereslik gulnerining aldini élish üchün bérilgen. ■ **20:25** Qan. 27:5; Ye. 8:30, 31   ■ **21:2** Qan. 15:12; Yer. 34:14

er yalghuz ketsun. ⁵ Lékin eger qul élan qilip: «Men xojam, ayalim we balilirimgha muhebbitim bolghini üchün hör bolup ketmeymen» dése, ■ ⁶ undaqta uning xojisi uni Xudanining *ibadet sorunining* aldigha élip béríp, uni ishikning al-dida yaki ishikning késhikining al-dida turghuzsun; andin xojisi bigiz bilen uning quliqini teshsun. Shundaq qilip, u menggüge xojisining quli bolup qalidu. □

⁷ Eger birkim qizini dédeklikke sétiwetken bolsa, u er qullar hör qilin'ghandek hör qilinmisun. ⁸ Eger özige xas sétiwalghan qiz xojisigha yaqmisa, undaqta u qiz terepning heq tölep uni hör qilishigha yol qoyushi kérek. Lékin xojisining uni yat xelqqe sétish hoquqi bolmaydu; chünki xojisi uningga wapasizliq qilghandur. □ ⁹ Eger u qizni oghligha xas békitken bolsa, undaqta u belgilimiler boyiche uningga öz qizidek muamile qilsun.

¹⁰ Eger xojisi yene xotun alsa, eslide emrige alghan dédikining yémek-ichmikini, kiyim-kéchikini we er-xotunchiliq burchini kémeytmisun. ¹¹ Eger u shu üch ishni ada qilmisa, undaqta u bedel tölimey hör bolsun.

■ **21:5** Qan. 15:16 □ **21:6** «Xudanining *ibadet sorunining aldigha*» — yaki «Xudanining aldigha» yaki «hakimlarning aldigha». «**andin xojisi bigiz bilen uning quliqini teshsun**» — démek, qulining quliqini ishil qanitigha yaki ishilik késhikige yéqip turup, quliqining yumshiqini ishikke yaki ishikning késhikige mixlaydu. □ **21:8** «**xojisi uningga wapasizliq qilghandur**» — adette er kishi dédek sétiwalghan bolsa, uni öz kéniziki yaki toqili qilip emrige alghan hésablinatti. Shunga dédekning kem dégendimu toqalliq hoquqi bar idi.

Urush-talash heqqide

12 Kimki bir ademni urup öltürüp qoysa, umu choqum öltürülsün. ■ 13 Lékin eger u kishi ölgüchining jénini paylap turup qesten öltürmigen, belki men Xuda uning qoli arqliq shu kishining ölüshige yol qoyghan bolsam, undaq ehwalda Men uninggha qachidighan bir jayni orunlashturimen. 14 Lékin eger birsi öz qoshnisini hiyle bilen öltürimen dep, uninggha qesten hujum qilsa, u gerche *panah izdep* qurban'gahimgha qéchip kelsimu, u shu yerde tutulsun we ölümge mehkum qilinsun.

15 Kimki öz atisi yaki anisigha qol tegküzse, choqum öltürülsün. ■

16 Kimki bir ademni bulap satqan bolsa yaki uning qolida barliqi melum bolsa, jezmen öltürülüshi kérek.

17 Kimki öz atisi yaki anisigha lenet qılıp qarghigan bolsa, jezmen öltürülüshi kérek. ■

Bashqilarни zeximlendürüş heqqide

18 Eger ikki kishi urushup qélip, biri yene birini tash ya moshti bilen ursa, urulghan kishi ölmey, orun tutup yétip qalghan bolsa, 19 u kishi qopup hasigha tayinip tashqirigha chiqqudek bolsa, undaqta uni urghan kishi jazadin xalas qilinsun; peget zeximlen'güchining yétip ishtin qalghan waqtı üchün tölem béríp, uni dawalitip sellimaza saqaysun.

20 Eger birsi quli yaki dédikini tayaqta ursa, shundaqla qul yaki dédek neq meydanda ölüp ketse,

■ 21:12 Law. 24:17 ■ 21:15 Mat. 15:4 ■ 21:17 Law. 20:9;
Pend. 20:20; Mat. 15:4; Mar. 7:10

uning üchün *igisi* choqum jazagha tartilsun. □

21 Lékin eger tayaq yégüchi bir-ikki kün tirik tursa, undaqta qul xojayinin shexsi mal-mülki bolghini üchün, qulning jazasigha tartilmisun.

22 Eger kishiler bir-biri bilen urushup qélip, hamilidar bir ayalni urup salsa, hamilidar ayalda balisi baldur tughulushidin bashqa zeximlinish bolmisa, ayalning érining tölem telipi boyiche hakimlarning testiqidin ötküzülüp jerimane tölisun. □ **23** Eger *ayal yaki bala ziyan-zexetke uchrighan bolsa*, undaqta jénigha jan, □ **24** közige köz, chishigha chish, qoligha qol, putigha put, ■ **25** köyükke köyük, zeximge zexim, kökke kök tölensun. **26** Eger birsi öz qul ya dédikining közini urup nakar qilip qoysa, közi wejidin uni azad qilsun. **27** Shuningdek birsi öz quli ya dédikining chishini urup chiqiriwetken bolsa, chishi wejidin uni azad qilsun».

Mal-ulaghlar toghruluq belgilimiler

28 Eger bir kala bir er yaki ayal kishini üsüp öltürüp qoysa, shu kala choqum chalma-kések qilinishi kérek, uning göshi yéyilmisun. Lékin kalining igisige gunah kelmisun. ■ **29** Lékin bu uyning ilgiridin

---

□ **21:20** «uning üchün *igisi* choqum jazagha tartilsun» —ibraniy tilida «uning intiqami choqum élinidu». □ **21:22** «balisi baldur tughulushidin bashqa» — yaki «balisi chüshüp kétishtin bashqa». Aldi-keyni sözlerge qarighanda, mushu yerde peqet «baldur tughulsa» dégen terjimisi toghra bolsa kérek. □ **21:23** «Eger *ayal yaki bala ziyan-zexetke uchrighan bolsa,...*» —ibraniy tilida peqet «Eger zerer-zexmet bolup chiqsa,...» déyildi. ■ **21:24**

Law. 24:20; Qan. 19:21; Mat. 5:38 ■ **21:28** Yar. 9:5

üsüşh aditi bolup, igisige bu heqte agah bérilgen bolsa, lékin yenila uni baghlimighini üçhün erayal kishilerni üsüp öltürüp qoyghan bolsa, undaqta kala chalma-kések qilinsun, igisimu ölümge mehkum qilinsun. ³⁰ Lékin uningdin xun heqqi telep qilinsa, öz jénining ornida uninggha qanchilik tölem qoyulghan bolsa shuni bersun. ³¹ Kalidin üsülgüchi oghul yaki qiz bala bolsa, kalining igisi oxshashla yuqiriqi hökümdikidek bir terep qilinsun. ³² Kala qul yaki dédekni üsken bolsa, kalining igisi üsülgüchining xojisigha ottuz shekel kümüşh bersun; andin kala chalma-kések qilinsun.

³³ Eger birsi bir orining aghzini ochuq qoyup yaki kolawatqan orining aghzini yapmay, kala yaki éshek uninggha chüshüp ketse, □ ³⁴ Undaqta orining igisi mal igisining ziyinini toluq tölep bersun; ölgen mal uningki bolidu.

³⁵ Eger birsining kalisi yene birsining kalisini üsüp öltürüp qoyghan bolsa, undaqta ular tirik qalghan kalini sétip, pulni barawer bölüşhsun hem ölük kalinimu shundaq bölüşhsun. ³⁶ Lékin kalining ilgiridin üsidighan aditi barliqi éniq turup, igisi uni baghlimay qoyuwetken bolsa, undaqta üsküchi kalining igisi kaligha kala tölep bersun, ölük kala uning bolsun.

22

Tölem tölesh heqqidiki nizam

□ **21:33 «bir orining aghzini»** — yaki «bir quduqning aghzini».

1 Eger birsi bir kala yaki qoyni oghrilap, uni soysa ya sétiwetse, u bir kalining ornigha besh kala, bir qoyning ornigha töt qoy tölisun. □ ■

2 Oghri tam teshkende tutulup qélip, tayaq yep ölüp qalsa, öltürgüchige xun jazasi kelmisun.

3 Lékin shu weqe bolghan peytte kün chiqip qalghan bolsa, undaqta öltürgüchi xun jazasigha tartilsun.

Oghri oghrilighinini tölep ziyanni toluqlap bérishi kérek; uningda bir néme bolmisa, qulluqqa sétilip, oghrilighan nersini tölishi kérek.

4 Oghri tutulghanda oghrilighan nerse, kala bolsun, éshek bolsun, qoy bolsun uning qolida tirik halette tépilsa, u ikki hesse qimmette tölep bersun. □

5 Eger birsi öz mal-charwilarini étizliqqa yaki üzümzarliqqa otlashqa qoyuwétip, bashqilarining bagh-étizliqida otlashqa yol qoysa, undaqta u özining eng ésil mehsulatliridin yaki üzümzarliqining eng ésil méwisidin ziyanni tölep bersun.

□ **22:1 «... u bir kalining ornigha besh kala, bir qoyning ornigha töt qoy tölisun»** — némisqha kalini besh hesse, qoyni töt hessilep toluqlash kérek? Kala-qoy her ikkisi gösh, yung tére we süt béréleydu, kala yene emgek qilaydu; shunga kalining kemliki köprek ziyanni keltürüdu. ■ **22:1** 2Sam. 12:6 □ **22:4**

«Oghri tutulghanda oghrilighan nerse, ... uning qolida tirik halette tépilsa, u ikki hesse qimmette tölep bersun» — némisqha bu ayette körsitilgen jaza 1-ayettiki jazigha oxshimaydu? Bezi alimlarining pikriche: (a) oghrilan'ghan mal téxi oghrining qolida bolghachqa, igisining ziyini 1-ayettikidin az bolushi mumkin; (e) bu oghri téxi 1-ayettiki oghriderk yamanliqni ögen'gen emes; (p) 4-ayettiki oghrining kala-qoyni oghrilash gunahini özlükidin iqrar qilghan bolushimu mumkin. Biz bu üch pikrige qayilmiz.

6 Eger ot kétip, tikenlikke tutiship kétip, andin öñchilerni, bash tartip pishqan ziraetni köydürüp, pütkül étizliqni kül qiliwetse, undaqta ot qoyghuchi barliq ziyanni tölep bersun. □

7 Eger birsi qoshnisigha pul yaki mal-dunyasinı amanet qilghan bolsa, bular öyidin oghrilinip ketse, shundaqla oghri kéyin tutulsa, u oghrilih-inini ikki hesse qimmette tölep bersun. **8** Lékin oghri tépilmisa, öy igisining qoshnisining méligha qol tegküzgen ya tegküzmigenlik melum bolsun dep, hakimlarning aldigha keltürülsün. **9** Herxil xiyanet, u meyli kala, éshek, qoy, kiyim-kéchek bolsun, yittürüp qoyghan nerse bolsun, ular toghruluq bir qoshnisi: «emeliyette mundaq idi» dep talashqan bolsa, her ikkisining dewasi hakimlarning aldigha keltürülsün; hakimlar qaysigha gunah békite, shu qoshnisigha ikki hesse qimmette tölep bersun. □

10 Eger birsi qoshnisigha éshek, kala, qoy yaki bashqa bir charpayni amanet qilsa, bu amanet méli kishi körmey ölüp ketse, yaki zeximlense, yaki heydep ekitilse, □ **11** undaqta qoshnisining méligha qol tegküzgen ya tegküzmigenlik melum bolsun dep, Perwerdigarning aldida ularning otturisida bir qesem ichürülsün. Mal igisi bu qesemni qobul qilsun; qoshnisi uninggha tölem tölep bermisun.

□ **22:6** «tikenlik» — étizlar arisidiki chitlar yaki qashalar adette tikenlerdin qilnidu. □ **22:9** «hakimlarning **aldigha...**» — yaki «Xudaning aldigha...». «hakimlar **qaysigha...**» — yaki «Xuda qaysigha...». □ **22:10** «heydep **ekitilse**» — ibraniy tilida bu söz adette «bulinish» dégen söz bilen ipadilinidu; lékin mushu yerde belkim tasadiipy bir ishni, mesilen chöchüp kétip, chéchilip kétishini körsitishi mumkin; oghrilinish mesilisi 12-ayette körsitilidu.

□ 12 Lékin mal oghrilan'ghan bolsa, u igisige tölep bersun. 13 Eger uni wehshiy haywan boghup qoyghan bolsa, u malning qalduguqini guwahliq üchün körsitip, uni tölep bermisimu bolidu.

14 Eger birsi qoshnisidin bir ulaghni ötne élip, ulagh igisi yoq yerde zeximlense yaki ölüp qalsa, ötne alghuchi toluq tölep bersun. 15 Lékin igisi neq meydanda bolsa, ötne alghuchi tölep bermisun; ulagh ijarige élin'ghan bolsa, alghuchi tölem tölimisun; chünki uni ijare tölep ekelgen.

Ijtimaiy mes'uliyet

16 Eger bir adem téxi yatlıq bolmighan bir qizni azdurup, uning bilen bille yatsa, undaqta u uning toyluqini bérishi kérek, andin uni xotunluqqa alsun. 17 Lékin qizning atisi uni uningga bergili unimisa, zina qilghuchi pak qizlarning toyluqiga barawer kélidighan kümüş pulni tarazida Ölchep bersun.

18 Jaduger xotunni tirik qoymighin.■

19 Haywan bilen jinsiy munasiwet ötküzgen her-biri jezmen ölümge mehkum qilinsun.■

20 Kimdekim birdinbir Perwerdigardin bashqa herqandaq ilahgha qurbanlıq sunsa, haram dep

---

□ 22:11 «Perwerdigarning **aldida ularning otturisida bir qesem ichürülsun**» — bu qesemni belkim, igisi: «Men heqiqeten shu nersini palanchi kishige tapshurup amanet qildim» dégendek, amanetni qobul qilghuchi kishi: «Men shu amanetni heqiqeten yittürüp qoymadim, uni oghrili midim, bashqilargha satmidim» dégendek qılıshi mumkin. ■ 22:18 Qan. 18:10,11 ■ 22:19 Law. 18:23; 20:15

mutleq halaketke mehkum qilinsun. □ ■

21 Silermu Misirda musapir bolup turghaniken-siler, musapir bolghan kishini héch xarlimanglar we yaki uninggha héch zulum qilmanglar. ■

22 Herqandaq tul xotun yaki yétim balini xorlimanglar. ■ **23** Sen ularni herqandaq terepte xorlisang, ular manga peryad kötürse, Men ularning awazini choqum anglaymen; **24** shuning bilen ghezipim tutiship, silerni qilichlap öltürimen, silerning xotunliringlar tul qilinip, baliliringlar yétim bolup qalidu.

25 Eger sen Méning xelqimning ichidin sanga qoshna bolghan kembeghelge qerz bergen bolsang, uninggha jazanixorlardek muamile qilmighin; uningdin ösüm almanglar. ■

26 Eger sen qoshnangning chapinini görüge alghan bolsang, kün olturmasta uninggha yandurup ber.

■ **27** Chünki chapini uning birdinbir yépinchisi bolup, bedinini yapidighan kiyim shudur. U bolmisa, u némini yépinip yatidu? Bu sewebtin Manga peryad qilsa, peryadini anglaymen; chünki Men shepqetlikturmen.

28 Xudagha kupurluq qilma, we xelqingning emirlirimimu qarghap tillima. □ ■

- **22:20** «**mutleq halaketke mehkum qilinsun**» — ibraniy tilida ««haram» qilinsun»; «haram» — «mutleq halak qilinish kérek» dégenni bildüridu. ■ **22:20** Qan. 17:2, 3, 4, 5 ■ **22:21** Law. 19:34 ■ **22:22** Zek. 7:10 ■ **22:25** Law. 25:36,37; Qan. 23:18,19; Zeb. 15:5; Pend. 28:8; Ez. 18:8 ■ **22:26** Qan. 24:12,13 □ **22:28** «**Xuda(gha)**» — ibraniy tilida «Elohim»(gha). Bu söz bezide Xudaning wekilliri bolghan «hakimlar»ni bildüridu («Zeb.» 82-küy we izahatlirini körүng). Shunga bezi terjimilerde «hakimlar» déyilidu. ■ **22:28** Mis. 21:6, 8; Ros. 23:3, 4, 5

29 Xaminingning hosulining ashqinidin we sharab-zeytun méyi kölchikingdin tashqinidin Manga hediye sunushni hayal qilmighin.

Sen oghulliringning tunjisini Manga atighin. □ ■

30 Kala bilen qoyliringning tunji balilirinimu hem shundaq atighin; tunji bala yette kün'giche anisi bilen bille tursun; emma sekkizinchi küni uni Manga atap sun'ghin. ■

31 Siler Manga atalghan muqeddes kishiler bolisiler; shunga dalada yirtquch haywan teripidin boghulghan haywanning göshini yémenglar, belki uni itlargha tashlap béringlar. ■

23

Heqqaniyet we adilliq

1 Yalghan gepni yaymighin we ya yalghan guwahliq béríp rezil ademge yan basmighin.

2 Topqa egiship rezil ishta bolma yaki dewadesturlarda guwahliq bergende topqa egiship heqiqetni burmilima. **3** Kembeghel dewa qilsa, uningha yan basma. ■

□ **22:29 «Xaminingning hosuli ...din tashqinidin Manga hediye sunushni hayal qilmighin»** — bu ayette közde tutulghini (bashqa yerliри bilen sélishturulghanda) tunji hosulni körsitudi, lékin bu ayetning özide undaq biwasite éytimaydu. Ayetning ikkinchi qismi «tunji oghullarning Xudagha atilishi» toghruluq hem 30-ayet «charpayning tunjiliri» toghruluq bolghachqa, 29-ayetning birinchi qismi belkim «tunji hosul» toghruluq bolushi mumkin. ■ **22:29**

Mis. 13:2,12 ■ **22:30** Mis. 23:19; Law. 22:27; Ez. 44:30 ■ **22:31**

Law. 22:8; Ez. 44:31 ■ **23:3** Law. 19:15

4 Düşhminingning kala ya éshiki ézip kétip, sanga uchrap qalsa, uni élip kélip, igisige choqum tapshurup ber. ■ **5** Eger sanga öch bolghanning éshiki yükni kötürelmey yükning astida yatqinini körseng, uni yardemsiz tashlimay, belki uninggha yarideliship éshikini qopurushup bérishing zörür.■

6 Arangdiki kembeghelning dewasida adaletni burmilima.■

7 Herqandaq saxta ishtin özüngni néri tart; bigunah adem bilen heqqaniy ademni öltürmigin; chünki Men rezil ademni hergiz adil dep aqlimaymen. **8** Shuningdek héchqandaq para yéme; chünki para közi ochuqlarni kor qilip, heqqaniylarning sözlirini burmilaydu.■

9 Musapir kishilerge zulum qilma; chünki özünglar Misir zéminida musapir bolup turghan bolghachqa, musapirning rohiy halini bilisiler.■

«Shabat yili» we shabat küni

10 Alte yil öz yéringni térip, hosullirini al. **11** Lékin yettinchi yili yerge aram bérip uni bosh qoy; xelqingning namratliri uningdin yighip yésun, ulardin ashqinini janggaldiki haywanlar yésun; shundaqla üzümzarlıqing bilen zeytunzarlıqingnimu shundaq qilghin.□ ■

■ **23:4** Qan. 22:1, 2; Luqa 6:27; Fil. 2:4 ■ **23:5** Qan. 22:4 ■ **23:6** Qan. 27:19 ■ **23:8** Qan. 16:19; 1Sam. 8:3; Pend. 19:6; Top. 7:7

■ **23:9** Mis. 22:21; Law. 19:33; Qan. 24:17 □ **23:11** «Lékin yettinchi yili yerge aram bérip uni bosh qoy;...» — Xuda Öz xelqige shundaq emr bergeniken, elwette ulardin xewer alidu. Bu emrge baghlıq wediler toghrisida «Law.» 25:1-7, 11, 12ni, bolupmu 20-22-ayetlerni körün. ■ **23:11** Law. 25:4, 5

12 Alte kün ichide öz ishingni ada qilip, yettinchi künü aram élishing zörür. Buning bilen kala-éshekliring aram tapidu, dédikingning oghli bilen musapir kishimu harduqini chiqiridu.■

13 Men sanga éytqinimning hemmisini köngül bölüp ada qil; bashqa ilahlarning namini tilinggħha alma; bular hetta aghzinggħimu chiqmisun.□ ■

Üch muhim héyt-bayram

14 Her yilda üch qétim méning üchün héyt ötküzgin.

15 Aldi bilen «pétir nan héti»ni ötküz; sanga emr qilghinimdek Abib éyidiki békitilgen künlerde yette kün pétir nan yégin; chünki shu ayda sen Misirdin chiqqaniding. Shu héytta héchkishi aldimgħa qu-ruq qol kelmisun.■

16 Sen ejir qilip tériġhan étizdiki ziraitingning tunji hosulini orghanda «orma héti»ni ötküz; shundaqla sen ejir singdürüp yerdin axirqi hosul-meħsulatliringni yil axirida yighqanda «hosul yighish héti»ni ötküz.■

17 Yilda üch qétim erkekłiringning hemmisi Reb Perwerdigarning huzurigha hazir bolsun.

■ **23:12** Mis. 20:8; 31:13-17. □ **23:13** «Men sanga éytqinimning hemmisini köngül bölüp ada qil» — ibraniy tilida «Men silerge éytqinim... ada qilinglar» déyilidu. ■ **23:13** Chöl. 32:38; Ye. 23:7; Zeb. 16:4; Hosh. 2:19; Zek. 13:2 ■ **23:15** Mis. 12:14,15; 13:3; 34:20; Qan. 16:16 □ **23:16** «orma héti» — mushu héyt yene «heptiler héti» hem «deslepki orma héti» depmu atilidu. «hosul-meħsulatliring» — mushu «hosul-meħsulatliring» ashliqlarni hem herxil méwe-chiwe meħsulatlini öz ichige alidu. «hosul yighish héti» — mushu héyt yene «kepiler héti» depmu atilidu.

18 Sen manga atalghan qurbanliqning qénini xémirturuch sélin'ghan nan bilen sunmighin; héyt qurbanliqining yéghini bolsa kéchiche qondurup etigichige saqlima. □

19 Zéminingdiki deslepki hosulning eng yaxshsini Perwerdigar Xudayingning öyige élip kel. Oghlaqni anisining sütide qaynitip pishurma. □ ■

Perwerdigarning Perishtisining yollarni teyyarlishi

20 Mana, Men bir Perishtini yolda séni qoghdap, Men sanga teyyarlıghan yerge élip barsun dep, aldingda yürüshke ewetimen. ■

21 Sen uning aldida özüngge agah bol, uning awazigha qulaq sal. Uning zitigha tegme; bolmisa, u itaetsizlikliringni kechürmeye; chünki Méning namim uningdidur. □ **22** Lékin eger sen uning awazigha qulaq sélip, Méning barlıq buyrughanlirimgha emel qilsang, Men düshmenliringge düshmen, küshendiliringge küshende bolimen. ■ **23** Chünki Méning Perishtem aldingda yürüp, séni Amoriy, Hittiy, Perizziy, Qanaaniy,

-
- **23:18** «qurbanliq» — bu söz adette «inqilab qurbanliqi» yaki «teshekkur qurbanliqi»ni körsitudu. □ **23:19** «Oghlaqni anisining sütide qaynitip pishurma» — bu emr belkim etraplıki butperes xelqlerning melum örp-aditige egeshmeslik kéreklikini körsitishi mümkün. Bu togruluq yene «Lawıylar»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **23:19** Mis. 34:26 ■ **23:20** Mis. 33:2 □ **23:21** «özungge agah bol» — ibraniy tilida «özüngge qara» («shamar») dégen péil bilen ipadilinidu. 20-ayette Perishtining ularni «qoghdighanliqi» (ibraniy tilida «qaraydighanliqi») «xamar» dégen oxshash péil bilen ipadlinidu. ■ **23:22** Yar. 12:3

Hiwiy we Yebusiylarning zéminigha bashlap kiridu; Men ularni yoqitimen.

24 Sen ularning ilahlirigha bash urup ibadet qilma we yaki ular qilghandek qilma; belki ularning *butlirini* üzül-késil chéqiwit, but tüwrüklirini üzül-késil kukum-talghan qiliwet; □ **25** Lékin Xudayinglar Perwerdigarning ibaditide bolunglar. Shundaq qilsanglar U nan bilen süyünglarni beriketleydu; Men barliq késellikni aranglardin chiqirip tashlaymen. ■ **26** Buning bilen zéminingda boyidin ajrap kétidighan yaki tughmas héchbir ayal yaki charpay bolmaydu; ömrüngning künlirini toluq qilimen.■

27 Men séning aldingda wehimimni ewetimen, qaysi taipige yéqinlashsang shularni parakende qilimen; shuning bilen hemme düshmenliringni keynige yandurup qachurimen. ■ **28** Hiwiylar, Qanaaniylar we hittiylarni aldingdin qoghlap chiqiriwétishke sériq herilerni aldingda yürüshke ewetimen. □ ■ **29** Emma zéminning Xarabiliship, dalada wehshiy haywanlar awup sanga xewp bolup qalmasliqi üçün, shu ellerni aldingdin bir yilghiche heydiwetmeymen, **30** Belki sen awup, zéminni pütünley miras qilip bolghuche, az-azdin heydep turimen.

31 Séning zéminingning chégrilirini Qizil Déngizdin tartip Filistiylernening déngizighiche, shuningdek chöldin tartip *Efrat* deryasighiche békitimen;

□ **23:24** «ularning **butlirini** üzül-késil chéqiwit,...» — yaki «ularni (Qanaaniylarning) yoqitip,...». ■ **23:25** Mis. 15:26; Qan. 7:15

■ **23:26** Qan. 7:14 ■ **23:27** Mis. 14:24; Ye. 10:10 □ **23:28** «**sériq here**» — bu isim ibraniy tilida adettiki heridin chong we téiximu chaqqaq birxil herini körsetse kérek. ■ **23:28** Qan. 7:20; Ye. 24:12

chünki zéminda turuwatqanlarni heydiwétip yérini igilishing üchün, ularni qolunggha tapshurimen.

□ ■ 32 Sen ular bilen we yaki ilahliri bilen héchqandaq bir ehde tüzme. ■ 33 Ularning séni aldimda gunahqa patquzmasliqi üchün ularni zéminingda qet'iy turghuzma. Chünki mubada sen ularning ilahlirining ibaditide bolsang, bu ish sanga tuzaq bolidu.■

24

Xudaning Musaning wasitisi bilen Israel xelqi bilen muqeddes ehdini tüzüshi

¹ U Musagha yene: — «Sen béríp, özüng bilen bille Harun, Nadab, Abihuni we Israillarning aqsaqlarli arisidin yetmish ademni élip, Perwerdigarning huzurigha chiqip, yiraqta turup sejde qilinglar. ² Peqet Musala Perwerdigarning aldigha yéqin kelsun; bashqilar yéqin kelmisun, xelq uning bilen bille üstige chiqmisun, — dédi.

³ Musa kélip Perwerdigarning barlıq sözliri bilen hökümlirini xalayiqqa dep berdi; pütkül xalayiq bir awazda: — Perwerdigarning éytqan sözlirining hemmisige emel qilimiz! — dep jawab bérishi.■

⁴ Andin Musa Perwerdigarning hemme sözini xatiriliwélip, etisi seher qopup taghning tüwide bir qurban'gahni yasap, shu yerde Israilning on ikki

□ 23:31 «Filistiylerning déngizi» — «Ottura Déngiz»ni körsitudu.

■ 23:31 Chöl. 34:3, 4 ■ 23:32 Mis. 34:12,15; Qan. 7:2 ■ 23:33

Ye. 23:13; Hak. 2:3 ■ 24:3 Mis. 19:8; 24:7; Qan. 5:27

qebilisining sani boyiche on ikki tash tüwrükni tiklidi. ⁵ Yene Israillarning birnechche yigitlirini ewetti, ular bérip Perwerdigargha köydürme qurbanliqlar sundi, inaqliq qurbanliqi süpitide birnechche torpaqnimu soyup sundi. ⁶ Andin Musa qanning yérimini qachilargha qachilidi, yene yérimini qurban'gah üstige chachte. ⁷ Andin u ehdinamini qoligha élip, xelqqe oqup berdi. Ular jawaben: — Perwerdigarning éytqinining hemmisige qulaq sélip, itaet qilimiz! — déyishti. □
⁸ Shuning bilen Musa qachilardiki qanni élip, xelqqe sépip: — Mana, bu Perwerdigar mushu sözlerning hemmisige asasen siler bilen baghlighan ehdining qénidur, dédi. ■

⁹ Andin kéyin Musa we Harun, Nadab we Abihu Israillarning aqsaqalliridin yetmish adem bilen bille tagh üstige chiqishti. ¹⁰ Ular shu yerde Israilning Xudasini kördi; uning ayighining astida xuddi kök yaquttin yasalghan nepis payandazdek, asman gümbizidek süpsüzük bir jisim bar idi.
 □ ■ ¹¹ Lékin u Israillarning mötiwerlirige qol tegküzmidi; ular Xudani körüp turdi hemde yepichishti.

Musaning yene Sinay téghigha chiqishi

¹² Perwerdigar Musagha: — Tagh üstige, qéshimgha chiqip shu yerde turghin. Sanga ulargha ögitishke

---

□ **24:7** «xelqqe oqup berdi» —ibraniy tilida «xelqning qulaqlirigha oqup berdi». ■ **24:8** Ibr. 9:20; 1Pét. 1:2 □ **24:10** «ular shu yerde Israilning Xudasini kördi» — yeni, Xudanining Özini ayan qilghanliqini kördi. ■ **24:10** Weh. 4:6

tash taxtaylarni, yeni Men yézip qoyghan qanun-emrni bérímen, dédi.

¹³ Shuning bilen Musa qopup, Yاردemchisi Yeshuani élip mangdi. Musa Xudaning téghigha chiqtı. ¹⁴ U awwal aqsaqallargha: Biz yénip kelgüche mushu yerde bizni saqlap turunglar. Mana, Harun bilen xur silerning yéninglarda qalidu; eger birsining ish-dewasi chiqsa, ularning aldigha barsun, – dédi.

¹⁵ Shuning bilen Musa taghning üstige chiqtı we taghni bulut qaplidi. ¹⁶ Perwerdigarning julasi Sinay téghining üstide toxtidi; bulut uni alte kün'giche qaplap turdi; yettinchi kuni, Perwerdigar bulut ichidin Musani chaqirdi; ¹⁷ Perwerdigarning julasining qiyapiti Israillarning köz aldida taghning choqqisida hemmini yutquchi ottek köründi. ■ ¹⁸ Musa bulutning ichige kirip, taghning üstige chiqip ketti. Musa qiriq kéche-kündüz taghda turdi.

25

Ibadet chédiri üçün sunulidighan hediyeler

¹ Perwerdigar Musagha mundaq dédi: –

² Sen Israillargha éytqin, ular Manga bir «kötürme hediye»ni keltürsun; kimning köngli hediye sunushqa xush bolsa, uningdin Manga sunulidighan «kötürme hediye»ni

tapshuruwélinglar. □ ■ 3 Siler ulardin tapshuruwalidighan kötürmə hediye: — Altun, kümüş, mis, 4 kök, sösün we qızıl renglik yip, kanap rext, tiwit, 5 qızıl boyalghan qochqarning tériliri, délfinning tériliri, akatsiye yaghichi, 6 chiragh üçün zeytun méyi, «mesihlesh méyi» we xushbuy üçün xushbuy dora-dermekler, 7 efod bilen «qoshén»gha ornitilidighan aq héqiq we bashqa ésil tashlar bolsun. □ ■ 8 Méning özliri arisida makan qilishim üçün *shulardin* Manga bir muqeddes turalghuni yasisun. 9 Uni Men sanga barlıq körsetmekchi bolghinimgha asasen, yeni ibadet chédirining nusxisi we barlıq eswab-saymanlirining nusxisigha op'oxshash qılıp yasanglar.

Ehde sanduqi

10 Ular akatsiye yaghichidin bir sanduq yasisun. Uning uzunluqi ikki yérim gez, kengliki bir yérim

---

□ 25:2 «**kötürme hediye**» — kahin yaki hediyesi sun'ghuchi Per-werdigarning aldığha ikki qollap égiz kötüüp apiridighan alahide hediye. Mushu ayette déyilgen «kötürme hediye» köpligen xelq élip kélidighan, chong kölemlik hediye bolidu. Shübhısızkı, mezkur «kötürme hediye»ning herbir qismini sun'ghuchi kishi özi Xuda aldida ikki qollap kötüüp uningha ataydu (35:22, 24). ■ 25:2 Mis. 35:5; 1Tar. 29:3,5,9,14; Ezra 2:68; 3:5; Neh. 11:2 □ 25:5 «**délfinning tériliri**» — yaki «déngiz éyiqining tériliri» yaki «borsuqning tériliri». □ 25:7 «**Efod**» we «**qoshén**» — Bular toghruluq 6-14-ayetlerge qaralsun. U jilitkidek birxil alahide kiyim bolup, ichide Xudanıng kérek bolghan ishlar toghruluq yolını yaki iradisini körsitudighan «Urim» we «Tummim» dégen alahide ikki tash saqlaqlıq idi. ■ 25:7 Mis. 28:4-14

gez, égizliki bir yérim gez bolsun. □ ■ 11 Sen uni sap altun bilen qaplıghin; ichi we sirtini altun bilen qaplap, uning üstüñki qismining chörisige altundin girwek chiqar. 12 Uninggha altundin töt halqa quydurup, töt chétiqigha békitkin. Bir teripige ikki halqa, yene bir teripige ikki halqa bolsun. □ 13 Sen hem akatsiye yaghichidin ikki baldaq yasap, her ikkisini altun bilen qaplıghin; 14 andin sanduq ular arqılıq kötürlüsün dep, baldaqlarnı sanduqning ikki yénidiki halqiliridin ötküzüp qoyghın. 15 Baldaqlar hemishe sanduqtiki halqida tursun; ular uningdin chiqirilmisun.■

16 Men sanga bérídighan höküm-guwahliqni sanduqqa qoyghın.□ ■ 17 Sanduqning *yapquchi süpitide* sen altundin uzunluqi ikki yérim gez, kengliki bir yérim gez bolghan bir «kafaret texti»

□ 25:10 «akatsiye **yaghichi**» — intayin qattiq, uzun'ghiche chirimaydighan bixil yaghachtur. «gez» — Muqeddes kitabta ishlitilgen «gez» — ademning jeynikidin barmiqining uchighiche bolghan ariliqigha (texminen 45 santimétr) barawer kéliodu. ■ 25:10 Mis. 37:1; Ibr. 9:1 □ 25:12 «**töt chétiqigha**» — yaki «töt putigha». ■ 25:15 1Pad. 8:8 □ 25:16 «**sanga bérídighan höküm-guwahliq**» — Xuda Musagha tapshuridighan «on perz» yaki «on emr» pütülidighan ikki tash taxtayni körsitudu (31:18ni körün). Némishqa «guwahliq» déyildi? Chünki «on perz» Xudanıng heqqaniy tebiitige guwahliq bérídu. ■ 25:16 Ibr. 9:4

yasighin. □ ■ 18 Ikki kérubni altundin soqup yasighin. Ularni kafaret textining ikki teripige ornatqin. □ ■ 19 Bir kérubni bir teripige, yene bir kérubni yene bir teripige ornitish üçhün yasighin. Ikki teripidiki kérublarni kafaret texti bilen bir gewde qilinglar. □ 20 Kérublar bir-birige yüzlensun, qanatlirini kafaret textining üstige kérip, qanatlıri bilen uni yapsun; kérublarning yüzi kafaret textige qaritilsun.■

21 Sen kafaret textini sanduqning üstige qoyup, Men sanga bérídighan höküm-guwahliqni sanduqning ichige qoyghin. ■ 22 Men shu yerde sen bilen körüşhimen; kafaret texti üstide, yeni höküm-guwahliq sanduqining üstidiki ikki kérubning otturisida turup sanga Israillargha yetküzüshke tapshuridighan barlıq emrlirim toghrisida söz qili-

- 25:17 «kafaret» — (ibraniy tilida «kafar» yaki «kippur») dégenning tür menisi «yépish»tin ibaret. Gunahlargha «kafaret keltürüsh» dégenlik «gunahlarni yépish» dégenliktur. Tewrat dewride Xuda gunahlarni waqitliq «yapatti» we shuningdek shu gunahlardin towa qılıp qurbanlıq keltürğen bendilirini kechürüm qılttı. Injil dewri kelgende u Mesihning qurbanlıqi wasitisi bilen insanlarning gunahlırını «elip tashlaydu» («Yh.» 1:29, 36ni körüng). Mushu yerde sanduqning yapquchını «kafaret texti» dep terjime qıldıq, chünki 22-ayette: «Men shu yerde sen bilen körüşhimen; kafaret texti üstide... turup sanga ... söz qilmen» déyildi. Démek, bu jay Xudanıg olturghan bir textige oxshashtur. ■ 25:17 Mis. 37:6
- 25:18 «Kérublar» — belkim alemdiki eng küchlük we eng yuqiri derijilik perishtiler yaki mexluqlar bolushi mumkin. «Tebirler»ni we munasiyetlik séxmini körüng. ■ 25:18 Ibr. 9:5 □ 25:19 «**ikki teripidiki kérublarni kafaret texti bilen bir gewde qilinglar**» — yaki «**ikki teripidiki kérublar bilen kafaret texti bir pütün altundin yasalsun».**
- 25:20 Ibr. 9:5 ■ 25:21 Ibr. 9:4, 5

men.■

Shire

²³ Hem akatsiye yaghichidin uzunluqi ikki gez, kengliki bir gez, égizlik bir yérim gez bolghan bir shire yasighin. ²⁴ Uni sap altun bilen qaplap, uning üstünki qismining chörisige altundin girwek chiqar. ²⁵ Sen shirening chörisige töt ilik égizlikte bir lew yasighin; bu lewning chörisigimu altundin bir girwek chiqar. □ ²⁶ Sen u shirege altundin töt halqa yasap, bu halqilarni shirening töt burjikidiki chétiqqa ornatqin. ²⁷ Shireni kötürushke baldaqlar ötküzülsün dep, halqilar shire léwige yéqin békitilsun. ²⁸ Baldaqlarni akatsiye yaghichidin yasap, altun bilen qaplighin; shire ular arqliq kötürilidu.

²⁹ Shirege yandap légen, qacha-texse, piyale we «sharab hediyeliri»ni chachidigan qedehlerni yasighin; ularni sap altundin yasighin. ³⁰ Méning huzurumda turushqa sen shirege hemishe «teqdim nan»ni qoyghin.□

Chiraghdan

■ **25:22** Chöl. 7:89 □ **25:25** «égizlikte» — yaki «kenglikte». Munasiwetlik sxémini körung. «lew» **we** «lewing **chörisige chiqirilghan girwek**» — bularning roli belkim shirening üstidiki nanlarni chüshüp kétishtin saqlashtur. □ **25:30** «teqdim **nanlar**» — ibraniy tilida «huzuri nanlar» («Xudaning huzuridiki nanlar»). Adette jemiy on ikki parche nan qoyulatti. Bu Israillarning on ikki qebilisige wekillik qilatti. Israel kahinliri nanlarni tizip qoyush arqliq, özlirining emgek méwilirini Perwerdigargha atashni xalay-dighanliqini, bu arqliq özliri érishken mol hosulning Perwerdigarg-ning ata qilghanliqini étirap qilishni bildürüş idı («Law.» 24:5-6).

31 Sen hem sap altundin bir chiraghdan yasighin. U chiraghdan soqup yasalsun; chiraghdanning puti, gholi, qedeohliri, ghunche we chéchekliri pütün bir altundin soqulsun.

□ ■ **32** Chiraghdanning gholining ikki yénidin alte shaxche chiqirilsun – chiraghdanning bir yénidin üch shaxche, chiraghdanning yene bir yénidin üch shaxche chiqirilsun; **33** bir yénidiki herbir shaxchide badam güli sheklide ghunchisi we chéchiki bolghan üch qede chiqirilsun, yene bir yénidiki herbir shaxchide badam güli sheklide ghunchisi we chéchiki bolghan üch qede chiqirilsun. Chiraghdan'gha chiqirilghan alte shaxchining hemmisi shundaq yasalsun. **34** Chiraghdanning *gholidin* badam güli sheklide ghunchisi we chéchiki bolghan töt qede chiqirilsun. □ **35** Bulardin bashqa *birinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche, *ikkinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche, *üchinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche bolsun; chiraghdan'gha chiqirilghan alte shaxchining asti hemmisi shundaq bolsun. **36** Uning shu ghunchiliri hem shaxchiliri chiraghdan bilen bir gewde qilinsun – bir pütün sap altundin soqup yasalsun.

37 Sen chiraghdanning yette chirighini yasighin; chiraghlar udulgha yoruq chüshürelishi üchün üsti terekke ornitilsun. **38** Uning pilik qaychiliri bilen

---

□ **25:31** «chiraghdanning... **qedeohliri, ghunche we chéchekliri**» — bular chiraghdan'gha chiqirilghan shu xil nusxilarни körsitudu. 32-40-ayetler we munasiwetlik sxémini körüng. ■ **25:31** Mis. 37:17 □ **25:34** «*gholidin*» — yeni gholining üstünki qismidin. 35-ayetni körüng.

Misirdin chiqish 25:39

civ

Misirdin chiqish 25:40

küldanliri sap altundin yasalsun. ³⁹ Chiraghdan we uning barliq eswabliri bir talant sap altundin yasalsun. ^{□ 40} Sanga taghda ayan qilin'ghan nusxa boyiche bularni éhtiyat bilen yasighin. ■

[□] **25:39** «bir **talant altun**» — belkim 4.4 kilogramche bolushi mumkin. ■ **25:40** Ros. 7:44; Ibr. 8:5

Misirdin chiqish 25:40

cv

Misirdin chiqish 25:40

Ibadet qédirining eswabliri

«mis qurbangah»

«yoghan das»

«teqdim nan»
qoyulidighan shire

hushbuygah

ehde sanduqi

ehde sanduqining ichi

Ibadet chédirining eswabliri

26

Ibadet chédiri – yopuqliri

¹ Muqeddes chédirni on parche yopuqtin yasatqin; yopuqlar népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiplier arilashturulup ishlensun; uningha kérublarning süritini chéwer qollargha nepis qilip keshtilep chiqarghuzghin. ■ ² Herbir yopuqning uzunluqi yigirme sekkiz gez, kengliki töt gez bolup, herbir yopuq oxshash chong-kichiklikte bolsun. ³ Yopuqlarning beshi bir-birige ulansun, qalghan besh yopuqmu hem bir-birige ulansun. ⁴ Sen ulap chiqilghan bir-inchi chong parchining eng chétidiki qismigha bir teripige renggi kök izme qadighin, shuningdek ulap chiqilghan ikkinchi chong parchining eng chétidikisining bir teripigimu hem shundaq qilghin. ⁵ Birinchi chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme qadighin, ikkinchi chong parchining eng chétidikisigimu ellik izme qadighin. Izmiler bir-birige udulmuudul bolsun. ⁶ Muqeddes chédir bir pütün bolsun üchün altundin ellik ilghu yasap, ikki chong parche yopuqli shu ilghular bilen bir-birige tutashturghin. ⁷ Muqeddes chédirni yépish üchün öchke tiwitidin yopuqlarni yasighin; yopuqtin on bir parche yasighin. ■ ⁸ Yopuqlarning herbirining uzunluqi ottuz gez, kengliki töt gez bolup, on bir yopuqning hemmisi oxshash chong-kichiklikte bolsun. ⁹ Yopuqlarning beshini ulap bir qilip, qalghan alte yopuqnimu ulap bir qilip, altınchi yopuqli

ikki qat qilip, chédirning aldi teripige sanggilitip qoyghin.□

10 Sen birinchi ulap chiqilghan chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme, ikkinchi ulap chiqilghan chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme qadighin. **11** Sen hem mistin ellik ilghu yasap, chédir bir pütün bolsun üchün ularni izmilerge ötküzüp ikki chong parchini ulap qoyghin. **12** Lékin yopuqning chédirning keynidin éship qalghan qismi, yeni éship qalghan yérim parchisi chédirning keyni teripide sanggilap tur-sun. **13** Chédir yopuqlirining chédirning boyidin artuq qismi, yeni u teripidin bir gez, bu teripidin bir gez, chédirning ikki teripidin sanggilap, uni *toluq* yapsun.□

14 Buningdin bashqa, chédirgha qizil boyalghan qochqar térisidin yopuq yasap yapqin, andin uning üstidinmu délfin térisidin yasalghan yene bir yopuqni qaplighin.

15 Muqeddes chédirning tik taxtaylirini akatsiye yaghichidin yasap tikligin. **16** Herbir taxtayning uzunluqi on gez, kengliki bir yérim gez bolsun. **17** Herbir taxtayning ikkidin turumi bolsun, her ikki taxtay shular bilen bir-birige chétilsun;

-
- **26:9 «chédirning aldi teripige sanggilitip qoyghin»** — yaki «chédirning keynige qayrip qoyghin». Munasiwetlik sxémini körüng.
  - **26:13 «chédirning ikki teripidin sanggilap, uni toluq yap-sun»** — kanap rexttin (kendir rexttin) qilin'ghan ichidiki yopuqning uzunluqi yigirme sekkiz gez bolghachqa, chédirning ikki teripide toluq yetmeytti; yopuq bilen yerning ariliqida bir gez ariliq galatti. Öchke tiwitidin qilin'ghan yopuqning uzunluqi ottuz gez bolghachqa, chédirni toluq yapatti. Chédirning sxémilirini körüng (we munasiwetlik sxémini körüng).

chédirning barliq taxtaylirini shundaq yasighin.

18 Chédirning taxtaylirini shundaq yasighin; yi-girmisini jenub terepke tikligin; **19** bu yigirme taxtayning tégige kümüshtin qiriq teglik yasighin; bir taxtayning *astidiki* ikki turumi üçün ikkidin teglik, yene bir taxtayning ikki turumi üçün ikkidin teglik yasighin. **20** Shuningdek chédirning udul teripide, yeni shimal teripide yigirme taxtay bolsun; **21** bularning qiriq teglik kümüshtin bolsun; bir taxtayning tégige ikkidin teglik, yene bir taxtayning tégige ikkidin teglik orunlashturulsun. **22** Chédirning keyni teripige, yeni gherb terepke alte taxtay yasap tikligin. **23** Chédirning keyni teripidiki ikki bulungha ikki taxtay yasap ornatqin. **24** Bu *bulung taxtayliri* astidin üstigiche ikki qat qilinip *tuxtaylarni* özara chétishtursun, üsti bir halqigha békitilsun. Her ikkisi shundaq qilinip, ikki bulungha tiklensun. □ **25** Arqa terepte sekkiz taxtay bolidu, ularning kümüshtin yasalghan on alte teglik bolidu; bir taxtayning télide ikki teglik, yene bir taxtayning télide ikki teglik bolidu.

26 Buningdin bashqa sen akatsiye yaghichidin baldaq yasighin; chédirning bu teripidiki taxtaylarga besh baldaqni, **27** chédirning u teripidiki

---

□ **26:24 «...taxtayliri ... ikki qat qilinip taxtaylarni özara chétishtursun»** — bulung taxtaylirining qaysi shekilde ikenlikige birnéme déyish tes. Héch bolmighthanda ular keynidiki taxtaylar hem yandiki taxtaylarni bir-birige tutashturush rolini oynishi kérek; bizningche bulung taxtaylari yénidiki taxtaylarga turumliri bilen chétılıshi kérek (17-ayetni körüng). Bezi alimlarning pikriche bulung taxtayliri otturisidin égilip, «üch burjeklik sizghuch shekli»de (yeni «L» sheklide) qilin'ghan bolushi mumkin. Munasiwetlik sxémini körüng.

taxtaylargha besh baldaqni, chédirning arqa teripidiki taxtaylargha, yeni gherb teripidiki taxtaylargha besh baldaqni yasighin. ²⁸ Taxtaylarning otturisidiki ottura baldaq bu tereptin u terepke yétidighan bolsun.

²⁹ Taxtaylarni altun bilen qaplap, baldaqlar ötküzüldighan halqilarni altundin yasap, baldaqlarni altun bilen qaplighin. ³⁰ Chédirni sanga taghda ayan qilin'ghan nusxa boyiche yasap tikligin.■

³¹ Sen népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yipler arilashturulup ishlen'gen bir perde yasighin; uni chéwer qollar kérublarning süritini nepis qilip chüshürüp keshtilep chiqsun.

■ ³² Uni akatsiye yaghichidin yasalghan töt xadigha ésip qoyghin. Bu xadilar altun bilen qaplansun, herbirining altun ilmiki bolsun; xadilar kümüshtin yasalghan töt teglikke ornitilsun.

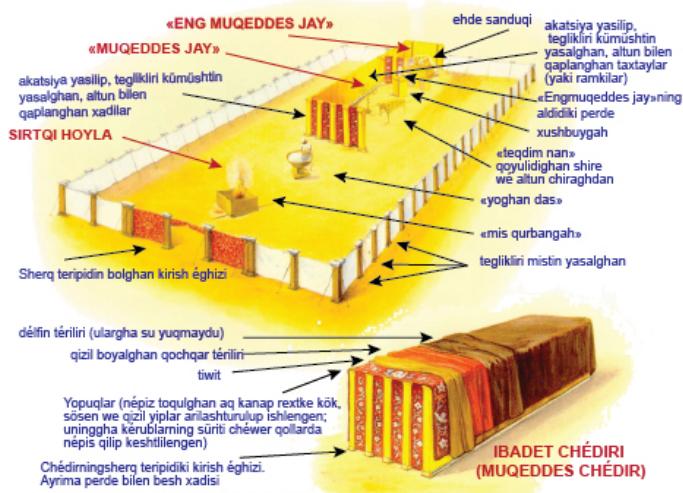
³³ Perde chédir yopuqidiki ilmeklerge ésilip sangilitip qoyulsun; andin höküm-guwahliq sanduqini shu yerge keltürüp, perdining ichige élip kirgin. Shuning bilen perde siler üchün muqeddes jay bilen eng muqeddes jayning otturisidiki bir ayrima perde bolsun. ³⁴ Andin sen «kafaret texti»ni eng muqeddes jaydiki höküm-guwahliq sanduqing üstige qoyghin.

³⁵ Shire bolsa perdining téshigha orunlashturulsun; chiraghdanni shirenning uduligha, chédirning jenub teripige qoyghin; shireni shimal teripige qoyghin.

³⁶ Buningdin bashqa sen chédirning kirish

éghizigha népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiplar arilashturulup ishlen'gen bir perde yasighin; u keshtichi teripidin keshtilensun. ■ ³⁷ Bu perde üchün akatsiye yaghichidin besh xada yasap, ularni altun bilen qaplıghin; herbirining altun ilmiki bolsun; ularning tégige besh dane teglikni mistin quyup teyyarlatqin.

MUQEDDES IBADET CHÉDIRI — CHÉDIRNING ÖZI WE SIRTQI HOYLISI

QURBANLIQLARNI SUNUSH

Ibadet chédiri we sirtqi hoylisi

27

Qurban'gah

¹ Sen qurban'gahni akatsiye yaghichidin yasighin. Qurban'gah töt chasa bolsun; uzunluqi besh gez, kengliki besh gez, égizliki üch gez qilinsun. ■

² Uning töt burjikige qoyulidighan münggüzlirini yasighin; münggüzliri qurban'gah bilen bir gewde qilinsun. Qurban'gahni mis bilen qaplighin.

³ Qurban'gahning yagh *we külini* élishqa daslarni yasighin; uninggha xas bolghan gürjeklerni, korilarni, laxshigirlarni we otdanlarnimu yasighin; uning barliq eswablirini yashashqa mis išhletkin.

⁴ Qurban'gah üchün mistin bir shala yasighin; shalaning töt burjikige töt mis halqa yasap békütip qoyghin. ⁵ Shalani qurban'gahning qap bélining astidiki girwektin töwenrek turidighan qilghin, shundaqta shala qurban'gahning del otturisida bolidu. □ ⁶ Qurban'gahqa ikki baldaq yasighin; ular akatsiye yaghichidin bolsun, ularni mis bilen qaplighin. ⁷ Qurban'gahni kötürgende, baldaqlar uning ikki yénida bolushi üchün, ularni halqlarlarga ötküzüp qoyghin. ⁸ Qurban'gahni taxtaylardin yasighin, ichi bosh bolsun; u taghda sanga ayan qilin'ghan nusxa boyiche *hünerwenler* teyyar qilsun.

■ **27:1** Mis. 38:1 □ **27:5** «shala» — barliq ayetlerdin qarighanda, shalaning funksiyisi mundaq: (1) qurban'gahning otxanisidiki otni kötürüsh; (2) shalani kötürgende qurban'gahmu teng kötürlüsh; shala qurban'gahning asti teripige, yene girwekning astigha qoyulghachqa, shalani kötürgende girwekke térilip qurban'gahmu teng kötürületti. «Qoshumche söz»imiz hem chédirning sxémilirini körüng (munasiwetlik sxémini körüng).

Ibadet chédirining hoylisi

9 Muqeddes chédirning hoylisinimu yasighin. Hoylining jenubigha, yeni jenubqa yüzlen'gen teripige népiz toqulghan aq kanap rexttin perdilerni toqughin; shu teripining uzunluqi yüz gez bolsun. ■ **10** Perdilerni éshiqqa yigirme xada yasalsun; ularning téjige qoyushqa yigirme mis teglik yasalsun; xadilarning ilmiki bilen baldaqlar bolsa kümüshtin yasalsun. □

11 Shuninggħha oxhash shimal teripidimu uzunluqi yüz gez kélidighan perde bolsun. Perdilerni éshiqqa yigirme xada yasalsun; ularning téjige qoyushqa yigirme mis teglik yasalsun; xadilarning ilmiki bilen baldaqlar bolsa kümüshtin yasalsun.

12 Hoylining gherb teripide uzunluqi ellik gez kélidighan perde bolsun; uning on xadisi we on tegliki bolsun.

13 Hoylining sherg teripi, yeni kün chiqishqa yüzlen'gen teripining kengliki ellik gez bolsun.

14 Bir teripide on besh gez kélidighan perde bolsun; uning üch xadisi bilen üch tegliki bolsun.

15 Yene bir teripide on besh gez kélidighan perde bolsun; uning üch xadisi bilen üch tegliki bolsun.

16 Hoylining kirish éghizığha yigirme gez kélidighan bir perde qoyulsun; perde népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiqlar arilashturulup, keshtichi teripidin keshtilensun. Uning töt xadisi bilen töt tegliki bolsun.

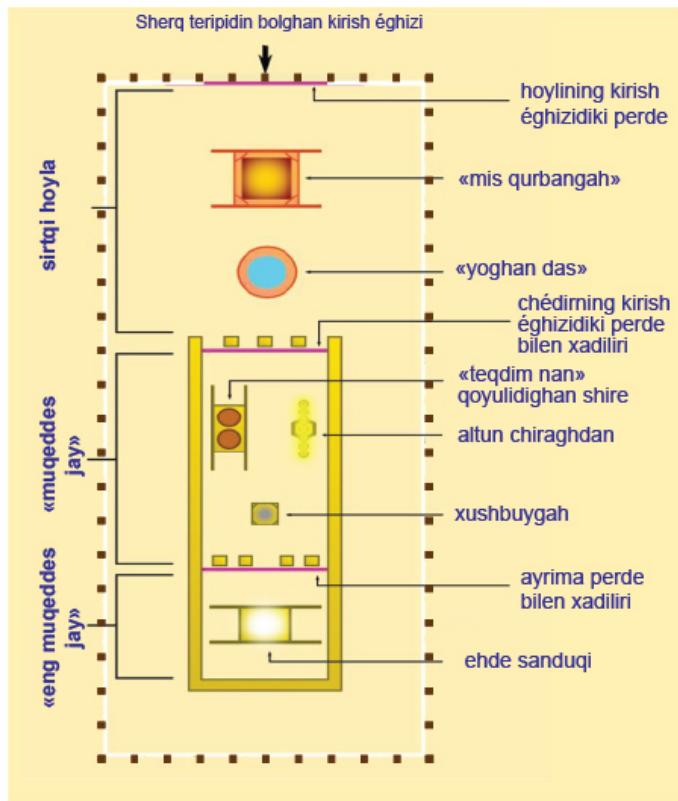
■ **27:9** Mis. 38:9 □ **27:10** «baldaqlar» — ular xadilarni özara chétip turidighan tayaqchilar bolup, xadilarni muqimlashturush we perdilernimu kötürush rolini oynaydu (38:17ni körüng). «Baldaqlar»ning bashqa terjimiliri: «halqilar» yaki «emberler».

¹⁷ Hoylining chörisidiki hemme xadilar kümüshtin yasalghan baldaqlar bilen bir-birige chétilsun; ularning ilmekliri kümüshtin, teglikliri mistin yasalsun. ¹⁸ Hoylining uzunluqi yüz gez, kenglikи her ikki teripi ellik gez bolsun; népiz toqulghan aq kanap rexttin ishlen'gen perdining égizligi besh gez qilinsun; xadilarning teglikliri mistin yasalsun.

¹⁹ Muqeddes chédirning ish-xizmitide ishlitilidighan barliq eswab-saymanliri hemde barliq miq-qozuqliri, shundaqla hoylining barliq miq-qozuqliri mistin bolsun.

IBADET CHÉDIRI (MUQEDDES CHÉDIR)

(«Misirdin chiqish» 25-31, 35-40-bab)

Ibadet chediri we sirtqi hoylisi

Yéniq turidighan chiragh heqqidiki belgilime

20 — Chiraghning hemishe yéniq turushi üchün, chiraghqa ishlitishke zeytundin soqup chiqirilghan sap mayni qéshinggha keltürüşke Israillarni buyrughin. ■ **21** Jamaet chédirining ichide, höküm-guwahliq sanduqining udulidiki perdining tashqirida Harun we oghulliri her kéchisi etigen'giche Perwerdigarning aldida chiraghlarning yéniq turghuzush ishida bolsun. Bu ish dewrdin-dewrgiche Israillargha ebediy bir qanun-belgilime bolsun. □

28

Kahinlarning muqeddes kiyimliri

1 Sen Israillarning ichidin akang Harun we uning oghullirini öz qéshinggha keltürgin; ularni, yeni Harun we oghulliri Nadab, Abihu, Elazar we Itamarlarning Méning kahinliq xizmitimde bolushi üchün yéninggha keltürgin. ■ **2** Akang Harun'gha hem sherephem güzellik üchün muqeddes kiyimlerni teyyarligin. **3** Harunning Manga muqeddes qilinip, Méning kahinliq xizmitimde bolushi üchün, Men eqil-parasetning rohi bilen qelblirini toldurghan chéwer kishilerning herbirige söz qilip, ularni alahide kiyimlerni tikishke buyrughin. **4** Ular tikidighan kiyimler munulardin ibaret: — bir qoshén, bir efod, bir ton, keshtilen'gen bir xalta könglek, bir selle we bir belwagh. Méning kahinliq xizmitimde bolushi üchün,

---

■ **27:20** Law. 24:2 □ **27:21** «Jamaet chédiri» — bu ibadet chédirigha bérilgen bashqa bir nam. ■ **28:1** Ibr. 5:4

ular akang Harun'gha we oghullirigha muqeddes kiyimlerni tiksun. □

Efodning layihilinishi

5 Uninggha altun we kök, sösün, qizil yiplar bilen népiz toqulghan aq kanap rext ishlitilsun; **6** efodni ular altun we kök, sösün, qizil yiplar bilen népiz toqulghan aq kanap rextlerni teyyarlap, chéwer qollargha nepis qilip *keshtilitip* ishletsun. ■ **7** Efodning ikki beshini bir-birge tutashturush üçhün ikki dolisida mürilik tasma bolsun. □ **8** Efodning üstidin baghlaydighan, keshtilen'gen belwagh efod bilen bir pütün qilinsun we uninggha oxshash sipta ishlinip, altun we kök, sösün, qizil yiplar we népiz toqulghan aq kanap rexttin yasalsun. □ **9** İKKİ aq héqiqni tépip, ularning üstige Israilning oghullirining namlirini oydurghin; **10** ularning namlirining altisi bir yaqutqa oyulsun, qalghan altisi bolsa yene bir yaqutqa oyulsun, hemmisi tughulush tertipi boyiche pütülsun. **11** Xuddi yaqut neqishchiliri ishligendek, möhür oyulghandek Israilning oghullirining namlirini ikki yaqutqa oydurghin; ular altundin yasalghan közlükke béktilsun. **12** Israilning oghullirigha esletme

-
- **28:4** «Efod» **we** «qoshén» — bular we qatarliqlar toghruluq «Tebirler»ni we munasiyetlik sxémilarını körüng. «Efod» jilitkige oxshaydighan bixil kiyim, «qoshén» kahining meydisige taqidighan meyde yanchuq bolup, üstige on ikki qebilige wekillik qilidighan on ikki qimmetlik tash béktilgen. ■ **28:6** Mis. 39:2
 □ **28:7** «...ikki dolisida mürilik tasma bolsun» — munasiyetlik sxémini körüng. □ **28:8** «Efodning belwéghi» — 5-ayette tilgha élin'ghan belwagh emes. «Law.» 8:7ni körüng.

tash bolsun üchün, ikki yaqutni efodning ikki mürilik tasmisigha qadighuzghin; shundaq bolghanda, Harun Perwerdigarning aldida ularning namlirini esletme süpitide müriliride kötürüp yürüdu.

13-14 Buningdin bashqa, sen altundin yene ikki közlük we sap altundin shoynidek éship étilgen ikki zenjir yasatqin; andin éshilme zenjirler közlüklerge béktilsun. □

Qoshénnинг yasilishi

15 «Höküm qoshéni»ni chéwer qollargha nepis qilip keshtilitip yasatqin; uni hem efodni ishligen usulda yasighan, altun we kök, sösün, qizil yiplar bilen népiz toqulghan aq kanap rexttin yasighin.

□ ■ **16** U ikki qat, töt chasa qilinsun; uzunluqi bir ghérich, kenglikimu bir ghérich bolsun. □ **17** Uning üstige töt qatar qilip göherlerni ornatqin: — birinchi qatargha qizil yaqut, sériq göher we zumret ornitilsun; **18** ikkinchi qatargha kök qashtéshi, kök yaqut we almas ornitilsun; **19** üchinchi qatargha sösün yaqut, piroza we sösün kwarts ornitilsun; **20** tötinchi qatargha béril yaqut, aq héqiq we anartash ornitilsun; bularning hemmisi altun közlük ichige ornitilsun. **21** Bu göherler Israilning

□ **28:13-14** «yene **ikki közlük**» — mushu ikki közlük efodning ikki mürisige béktilgen, 9-12-ayetlerde tilgha élin'ghan ikki aq héqiq orunlashturulghan közlüklerdur. □ **28:15** «**Höküm qoshéni**» — ichidiki «urim we tummim» dégen tashlar arqliq Xudaning melum ish togrhisidiki iradisini yaki hökümini sorash üchün ishlitelgen (30-ayetni körüng). ■ **28:15** Mis. 39:8 □ **28:16** «**U ikki qat, töt chasa qilinsun**» — démek, yanchuq sheklide.

oghullirining namlirigha wekil qilinip, ularning sanidek on ikki bolup, möhür oyghandek herbir göherge on ikki qebilining nami birdin-birdin pütlüsün.

22 Qoshén'gha shoynidek éshilgen sap altundin *ikki* éshilme zenjir yasighin. **23** Qoshén'gha altundin ikki halqa étip, ikki halqini qoshénning *yuqiriqi* ikki burjikige békitkin; □ **24** andin altundin éshilip yasalghan ikki zenjirni qoshénning *yuqiriqi* ikki burjikidiki halqidin ötküzüp, **25** éshilgen shu zenjirlerning ikki uchini ikki közlükke békitip, közlükterni efodning ikki mürilik tasmisining aldi qismigha ornatqin. **26** Buningdin bashqa sen altundin ikki halqa yasap, ularni qoshénning *asti teripidiki* ikki burjikige békitkin; ular efodqa tégisip turidighan qilinip ichige qadalsun. □

27 Mundin bashqa sen altundin *yene* ikki halqa yasap, ularni efodning ikki mürilik tasmisining aldi töwenki qismigha, yeni efodqa ulindighan jaygha yéqin qilip, keshitilen'gen belwaghdin égizrek qilip békitkin. **28** Qoshénning efodning keshitilen'gen belwéghidin *yuqiriraq* turushi, qoshénning efodtin ajrap ketmeslikü üchün qoshénning halqisini kök shoyna bilen efodning halqisigha chétip qoyghin.

29 Shundaq qilghanda, Harun muqeddes jaygha kirgende, höküm qoshénini taqighachqa, Israilning oghullirining namlirini esletme süpitide yürikining üstide Perwerdigarning aldida

---

□ **28:23 «qoshénning *yuqiriqi* ikki burjikige»** — ibraniy tilida «qoshénning ikki bésigha». □ **28:26 «qoshénning *asti teripidiki* ikki burjikige»** — ibraniy tilida «qoshénning ikki bésigha».

daim kötüüp yürgen bolidu. □ 30 Harun Perwerdigarning aldigha kirgende, urim bilen tummim uning yüriki üstide bolushi üçün, bularni höküm qoshénining ichige alghin; mushundaq qilghanda, Harun Israillargha baghlıq hökümlerni hemishe Perwerdigarning huzurida öz yüriki üstide kötüüp yürgen bolidu. □

Bash kahin kiyidighan bashqa kiyimler; bash kahinning oghullirining kiyimliri

31 Efodning ichidiki tonni pütünley kök renglik qilghin. □ ■ 32 Tonning bashqa kiyildighan töshüki del otturisida bolsun; uning yirtlip ketmesliki üçün xuddi bapkar toqughandek, sawutning yaqisigha oxshash chörisige pewaz chiqirilsun. □ 33-34 Uning étikining chörisige kök, sösün we qizil yiptin anarlarni toqup asqin hemde altun qongghuraqlarni yasap, chörisidiki anarlarning arılıqigha birdin ésip qoyghin; tonning étikining pütkül chörisige bir altun qongghuraq, bir anar, yene bir altun qongghuraq, bir anar... békitilsun.

-
- 28:29 «qoshén» — qoshén we uning munasiwetlik tepsilatirini körüş üchün munasiwetlik sxémini körüng. □ 28:30 «urim we tummim» — alahide birxil tashlar. Bu tashlar arqliq Israil xelqi Xudadin yol sorisa bolatti. Hemde ulardin herxil jawab chiqatti; mesilen, «shundaq», «yaq» dégendek. Bezi ehwallarda héchqandaq jawab bermeslikimu mumkin (mesilen, «Hak.» 20:23, «1Sam.» 14:37, 23:2-4, 28:6, «2Sam.» 2:1 qatarliqlarni körüng). «Urim»ning menisi «nurlar», «Tummim»ning menisi «mukemmellik» yaki «mukemmel ishlar» dégenlik; lékin ularning tepsilatlari hazır bizge namelum.
  - 28:31 «Efodning ichidiki ton» — ton efodning ichige kiyilidu (munasiwetlik sxémini körüng). ■ 28:31 Mis. 39:22 □ 28:32 «sawut» — jengchining alahide kiyimi.

□ 35 Harun xizmet qilghan waqtida shu tonni kiysun; buning bilen Harun Perwerdigarning aldigha barghanda, yeni muqeddes jaygha, Perwerdigarning aldigha kirip-chiqqanda uning awazi anglinip turidu-de, u ölümdin aman qalidu. □

36 Andin kéyin sen sap altundin nepis bir otughatni yasap, uning üstige möhürge neqishlen'gendek: «Perwerdigargha muqeddes qilindi» dep oyghin; □ ■ 37 uni kök renglik yip bilen sellisige chigkin; u sellining aldi teripige taqalsun; ³⁸ u Harunning péshaniside tursun. Buning bilen Harun Israillarning muqeddes qilip keltürgen barliq muqeddes hediyelirige chaplashqan gunahlarni öz üstige élip kötüridu; hediyelarning Perwerdigarning aldida qobul qilinishi üchün otughat hemishe uning péshanisige taqaqliq tursun. □

□ 28:33-34 «anarlar» — mushu «anarlar» marjandek chongluqta toqulghan bolushi kérek. □ 28:35 «Harun ... Perwerdigarning aldigha kirip-chiqqanda qonghuraqlarning» awazi anglinip turidu-de, u ölümdin aman qalidu» — qonghuraqlarning awazliri Xudagha bash kahinning Israillha wekillik qilidighanlıqını eslitidu. □ 28:36 «otughat» — bash kiyimige taqilidighan kichik taxta yaki mensep belgisidin ibaret. ■ 28:36 Mis. 39:30 □ 28:38 «Israillarning muqeddes qilip keltürgen barliq muqeddes hediyelirige chaplashqan gunahlar» — buning menisi: (1) Israillarning mushu hediye-qurbanlıqlarnı keltürüştin meqsiti (Xudanıng sözige asasen) gunahını yépishtin ibarettur, shunga hediyeler gunah bilen munasiwtelkitur; (2) Israillar hediye-qurbanlıqlırını keltürşinide keltürüş usulida diqqetsizliktin hediyeler gunahqa chétılıp qélishi mumkin yaki hediye keltürgüchining niyetlirige melum yaman gherez chétılıshlıq bolushi mumkin. Biz ikkinchi chüshenchigə mayıl.

39 Buningdin bashqa aq kanap rexttin bir könglek toqughin, shuningdek kanap rexttin toqlulghan bir selle teyyarlighin; keshtilen'gen bir belwagh yasighin.□

□ **28:39** «kanap **rexttin bir könglek toqughin**» — yaki «kanap rexttin alichipar bir xalta könglek tikkin». «keshtilen'gen **bir belwagh yasighin**» — bu belwagh efodningki emes. «Law.» 8:7ni körüng.

Bash kahin xizmette kiydighan «güzel hem shereplik» muqeddes kiyimler

(«Misirdin chiqish» 28:4-43)

Bash kahining muqeddes kiyimliri

40 Harunning oghullirigha xalta könglekerni tikkin; ularghimu belwagħlarni teyyarla, ulargha

égiz böklernimu tikkin; bular ulargha hem sherep hem güzellik bolsun. ⁴¹ Bularning hemmisini sen akang Harun we uning oghullirigha kiydürgin; andin ularning Méning aldimda kahinliq xizmitimde bolushi üçün ularni mesihlep, Manga muqeddes qilip ayrighin. □

⁴² Ularning ewretlirining yépiq turushi üçün ulargha kanap rexttin tambal ettürgin; u bélidin yotisighiche yépip tursun. ⁴³ Harun we oghulliri jamaet chédirigha kirgende yaki muqeddes jayda xizmette bolush üçün qurban'gahqa yéqinlashqanda, ular gunahkar bolup ölüp ketmesliki üçün *tambalni* kiyiwalsun. Bu uninggha we uningdin kényinki nesilliri üçün ebediy bir belgilime bolsun. □

29

Harun we uning oghullirining kahinliqqa ayrlishi

¹ Ularning Manga muqeddes qilinip, kahinliq xizmitimde bolushi üçün mundaq ishni ada qilishing kérek: — sen bir yash erkek torpaq bilen ikki qochqarni talla (hemmisi békirim bolsun) ■

² hemde pétil nan, zeytun méyi ileshtürülgen pétil

□ **28:41 «Méning aldimda kahinliq xizmitimde bolush»** — bu ayettiki «aldimda kahinliq xizmitimde bolush» ibraniy tilida «qolgha tutquzush» yaki «qolgha bérish» dégen söz bilen ipadilinidu. Kahinliq wezipisi asasen Xudaning qurbanliqlirini öz qoligha élish bilen bashlinatti; shunga ular qoligha héchqandaq bashqa ishlarni élishigha bolmaytti. □ **28:43 «jamaet chédirigha kirgende»** — mushu yerde chédirning hoylisigha kirishni körsitidu. ■ **29:1** Law. 8:2; 9:2

toqach we zeytun méyi sürülüp mesihlen'gen pétir hemek nanlarni teyyarla, bularning hemmisini bughday unidin qilghin; □ 3 nanlarning hemmisini bir séwetke sélip, séwetni, torpaqni we ikki qochqarni bille hediye qilip keltürgin.

4 Sen Harun we uning oghullirini jamaet chédirining kirish éghizigha yéqin élip kélip, ularni su bilen yughin; 5 andin kiyimlirini élip kélip, Harun'ha xalta könglek, efod toni we efodni kiydürgin, qoshénni taqighin; andin bélige efodning keshtilen'gen belwéghini baghlighin. □ 6 Béshigha sellini yögep, sellige muqeddes otughatni taqap qoyghin. 7 Andin mesihlesh méyini élip, béshigha quyup uni mesihligin.■

8 Andin sen uning oghullirini élip kélip, ulargha xalta köngleklerni kiydürgin; 9 ulargha, yeni Harun we uning oghullirigha belwaghlarни baghlap, égiz böklerni kiydürgin. Shuning bilen ebediy belgilime boyiche, kahinliq xizmiti ularningki bolidu; shundaq qilip, sen Harun bilen uning oghullirini Xudagha muqeddes qilip ayrip teyinligin.

10 — Sen torpaqni jamaet chédirining aldigha élip kelgin; élip kelginingde Harun bilen uning oghul-

---

□ 29:2 «toqach» —ibraniy tilida bu söz yaki halqisiman yaki chekküch bilen téşilgen birxil nanlarni körsitudu. □ 29:5 «efod toni» — tonning efod bilen zich munasiwéti bolghachqa, bezi yererde «efod toni» déyilidu. ■ 29:7 Mis. 30:25

liri qollirini torpaqning beshigha qoysun. □ ■

11 Andin sen bu torpaqni Perwerdigarning aldida, jamaet chedirining kirish eghizining yenida boghuz-lighin; **12** torpaqning qenidin elip barmiqing bilen uni qurban'gahning menguzlirige surup, qalghan qanning hemmisini qurban'gahning tuwige tokup quyghin. **13** Ich qarnini yoge turghan barliq mayni, shundaqla jigerning ustidiki chawa may, ikki borek we ularning ustidiki mayni ajritip bularni qurban'gahta koydurga. **14** Torpaqning goishi, terisi we tezikini bolsa chedirgahning sirtigha elip chiqip, otta koydürüwetkin; bu gunah qurbanliqi bolidu. ■

15 Andin sen qochqarlarning birini elip kelgin; Harun bilen uning oghulliri qollirini qochqarning beshigha qoysun; **16** andin sen bu qochqarni boghuzlap, uning qenidin qurban'gahning ubi qis-mining etrapigha sepkin. ■ **17** Qochqarni parchilap, uning ich qarni bilen pachaqlirini yuyup, ularni gosh parchiliri we bashning ustige qoyup, **18** putün qochqarni qurban'gahta koydurga. Bu Perwerdigargha atalghan koydurmey qurbanliq – ot arqliq sunulidighan, Perwerdigargha xushbuy yetküzidighan hediye bolidu. **19** Keyin sen ikkinchi qochqarni elip kelgin; Harun we uning oghulliri qollirini qochqarning beshigha qoysun. **20** Andin

---

□ **29:10** «**qollirini torpaqning beshigha qoysun** — Tewrat we Injil dewridimu «qollarni bashqa qoyush» qol qoyghuchilarining qol qoyulghuchi bilen bir terepte turidighanliqi yaki uning ornida bolidighanliqini bildurdu. Mushu yerde Harun we oghullirining «qollirini bashqa qoyush»i «biz mushu qurbanliqqa oxshash Xudagha mutleq atalghanmiz» degenni bildurmekchi bolidu.

■ **29:10** Law. 1:3 ■ **29:14** Law. 4:12; Ibr. 13:11 ■ **29:16** Ibr. 9:12,19

bu qochqarni boghuzlap qénidin élip, Harunning ong quliqining yumshiqigha, uning oghullirining ong quliqining yumshiqigha, ularning ong qollirining chong barmiqi bilen ong putlirining chong barmiqigha sürkep qoyghin, qalghan qanni qurban'gahning üsti qismining etrapigha sepkin.

□ 21 Andin qurban'gah üstidiki qandin we mesihlesh méyidin élip, Harunning üstige, uning kiyimlirige, shuningdek uning oghullirining üstige we ularning kiyimlirigimu sepkin. Shundaq qilip u we uning kiyimliri, uning oghulliri we ularning kiyimlirimu uning bilen teng Xudagha atap muqeddes qilin'ghan bolidu.

22 Andin sen qochqarning méyi, quyruq méyi, ich qarnini yögep turghan barliq may, jigerning üstidiki chawa may, ikki börek we ularning üstidiki mayni chiqar hemde ong arqa putini alghin – (chünki bu qochqar kahinliqqa tiklesh *qurbanliqigha atalghan* qochqardur) – 23 – buningdin bashqa sen Perwerdigarning aldida qoyulghan pétir nan séwitidin bir girdini, zeytun méyi ileshtürülgen pétir toqachtin birni we pétir hemek nandin birni élip, 24 bularning hemmisini Harunning qollirigha we uning oghullirining qollirigha qoyup, ularni «pulanglatma hediye» süpitide Perwerdigarning aldida pulanglatquzghin. 25 Andin sen bularni ularning qolliridin tapshurup élip, Perwerdigarning aldida xushbuy chiqarsun dep, qurban'gahtiki köydürme qurbanliqning üstide qoyup köydürgin. Bu ot arqiliq Perwerdigargha

---

□ 29:20 «quliqining yumshiqigha» — yaki «quliqining uchigha».

sunulghan hediye bolidu.

26 Sen Harunni kahinliqqa tiklesh qurbanliqigha atalghan qochqarning töshini élip «pulanglatma hediye» süpitide Perwerdigarning huzurida pulanglatqin; bu séning ülüşüng bolidu.

□ **27** Shuningdek, sen kahinliqqa tiklesh qurbanliqigha atalghan qochqarning «pulanglatma hediye» süpitide pulanglitilghan töshi bilen «kötürme hediye» süpitide égiz kötüüp pulanglitilghan arqa putini, yeni Harun we uning oghullirigha béghishlan'ghan shu ülüshlerni «muqeddes» dep ayrip békitkin. □ **28** Shuning bilen bu nersiler ebediy belgilime boyiche Israillar teripidin Harun we oghullirigha béghishlan'ghan nésiwe bolidu; chünki u kötürmə hediyedur. Bular Israillar teripidin sunulidighan inaqliq qurbanliqliridin ayrip chiqilip, ularning Perwerdigargha atap «égiz kötürgen hediye»si hésablinip, «kötürme hediye» bolidu. ■

29 Harunning muqeddes kiyimlirige kéyin oghulliri warisliq qilidu. Ular mesihlinip, kahinliqqa teyinlen'gende shu kiyimlerni kiysun.

30 Oghullirining qaysisi uning ornini bésip kahin bolsa, jamaet chédirigha kirip muqeddes jayning ichide xizmetke kirishkende, bu kiyimlerni uda yette kün kiyip yürsun.

□ **29:26** «pulanglatma hediye» — Perwerdigarning aldida égiz kötüüp alahide pulanglatqan hediyedur. «Pulanglatma hediye» adette barlıq kahinlargha tewe bolidu. □ **29:27** «kötürme hediye» — kahin yaki hediyi sun'ghan kishi Perwerdigarning aldığa ikki qollap alahide égiz kötüüp atıghan hediye. «kötürme hediye» adette qurbanliqqa mes'ul kahin'gha tewe bolidu. ■ **29:28** Law. 7:31,34; 10:14

31 Sen kahinliqqa tiklesh qurbanliqigha atalghan qochqarni élip, uning göshini muqeddes jayda pishurghin; □ **32** andin Harun we oghulliri qochqarning göshi bilen séwettiki nanlarni jamaet chédirining kirish éghizada yésun; ■ **33** ular özlirining kahinliqqa teyinlinishide Xudagha atap muqeddes qilin'ghanda kafaretke ishlitilgen nersilerni yésun, lékin bular muqeddes bolghachqa, yat kishi buningdin héchnémini yémisun. □ ■ **34** Eger kahinliqqa tiklesh qurbanliq göshidin yaki nandin etige azraq éship qalsa, éship qalghanni otta köydürüwet; bular muqeddes bolghachqa, héchkim uningdin yése bolmaydu.

35 Sen shu teriqide Harun we uning oghulliri toghrisida buyrughinimning hemmisini beja keltürüp, uda yette kün'giche ularni kahinliqqa tiklesh wezipisini ada qilghin. **36** Her kuni kafaret qilinishqa gunah qurbanliqi süpitide bir torpaqni sun'ghin. Qurban'gahning özini gunahtin pak qilishqa uning üchünmu kafaret keltürgin, muqeddes qilinsun dep, uni zeytun méyi bilen mesihligin. **37** Yette kün'giche sen qurban'gah üchün kafaret keltürüp, uni muqeddes qilghin. Buning bilen u «eng muqeddes nersilerning biri» hésablinidu; uninggha tegken hemme nerse

---

□ **29:31** «muqeddes jay» — mushu yerde ibadet chédirning hoylisini körsitudu («Law.» 8:31ni körüng). «pishurghin» — yaki «qaynatqin». ■ **29:32** Law. 8:31; 24:9 □ **29:33** «yat kishi» — mushu yerde kahin bolmaghan kishini körsitudu. ■ **29:33** Law. 10:14; Mat. 12:4

muqeddes hésablinidu. □

Kündilik qurbanlıq toghrisida

38 Mana, qurban'gahta hemishe sunidighanliring munular: — her künü bir yashlıq ikki qoza qurbanlıq qilinsun. ■ **39** Birini etigende, yene birini gugumda qurbanlıq qilip sun'ghin. □

40 Birinchi qoza bilen birge zeytun méyidin bir hinning töttin biri ileshtürülgen bughday unidin *efahning* ondin biri we yene sharab hediyesi süpitide töttin bir hin sharab qushup sunulsun.

□ **41** Ikkinci qozini gugumda sun'ghin; uni etigenlik qurbanlıqningkidek, xushbuy bolushi üchün ot arqliq Perwerdigargha atalghan qurbanlıq süpitide ashlıq hediye we sharab hediye bilen qoshup sun'ghin. **42** Shu teriqide bu köydürme qurbanlıq nesildin-nesilge jamaet chédirining kirish éghizida Perwerdigarning huzurida ötküzülp daimlıq qurbanlıq bolsun; Men *Perwerdigar* shu yerde siler bilen körüşüp,

- **29:37** «Buning bilen u «eng muqeddes nersilerning biri» hésablinidu; uningha tegken hemme nerse muqeddes hésablinidu» — muqeddes chédirdiki barlıq jabduqlar «eng muqeddes» we «muqeddes» dep bölini. «Eng muqeddes» bolghanlartha tegkenler shu munasiwet bilen alahide «Xudaningga» dep hésablinatti (30:29, «Law.» 6:18, 27, «Ez.» 46:20nimu körüng). Adette shundaq qilghan kishiler ölümge mehkum qilinishi kérek idi; lénkin panah izdigenler qurban'gahning münggüzlirini tutsa bolatti («1Pad.» 1:50ni körüng). ■ **29:38** Chöл. 28:3
- **29:39** «gugumda» — ibraniy tilida «ikki kech arılıqida» dégen söz bilen ipadilinidu — démek, kün pétiwatqan chaghdin qarangghu chüshküche bolghan arılıqtiki waqt. □ **29:40** «bir efah» — texminen 2 küre yaki 22 litr. Bir hin texminen 3.6 litr.

sen bilen sözlishimen. ⁴³ Shuningdek Men shu yerde Israillar bilen uchrishimen, shuning bilen u jay Méning shan-sheripim bilen muqeddes qilinidu. ⁴⁴ Men jamaet chédiri bilen qurban'gahni Özümge atap muqeddes qilimen; Harun we uning oghullirinimu Özümge kahinliq xizmette bolushqa ayrip muqeddes qilimen. ⁴⁵ Shundaq qilip Men Israillarning arisida makan qilip, ularning Xudasi bolimen. ■ ⁴⁶ U waqitta ular Méning ularning arisida makan qilishim üçhün ularni Misir zéminidin chiqirip kelgen Xudasi Perwerdigar ikenlikimni biliđu; Men ularning Xudasi Perwerdigardurmen.

30

Xushbuygah

¹ Sen yene xushbuy yandurush üçhün bir xushbuygahni yasatqin; uni akatsiye yaghichidin tey-yarlıghin. □ ■ ² U töt chasa, uzunluqi bir gez, kengliki bir gez, égizliki ikki gez bolsun. Uning töt burjikidiki münggüzler uning bilen bir pütün qilip yasalsun. ³ Sen uni, yeni uning üstini, töt etrapini hem münggüzlirini sap altun bilen qaplatqin; uning üsti qismining chörisige altundin girwek chiqarghın. ⁴ Uninggha altundin ikki halqa yasap, uning girwikining astigha békitkin;

■ **29:45** Mis. 25:8; Law. 26:12; Zeb. 78:60; Zek. 2:14; 2Kor. 6:16; Weh. 21:3 □ **30:1** «Xushbuygah» — munasiwetlik sxémini körüng. ■ **30:1** Mis. 37:25

ularni ikki yénigha udulmu'udul békitkin. Xushbuygahni kötüridighan ikki baldaqni sélish üçün bularni xushbuygahning ikki teripige orunlash-turghin. □ 5 Baldaqlirini akatsiye yaghichidin yasap, altun bilen qaplighin.

6 Xushbuygahni höküm-guwahliq sanduqining udulidiki perdingin sirtigha, yeni Men sen bilen körishidighan jay bolghan höküm-guwahliq sanduqining üstidiki kafaret textining uduligha qoyghin.

7 Harun shuning üstide ésil xushbuy etirni yandursun; her küni etigenlikи chiraghlarni perligili kelgende, xushbuylarni yandursun. ■ 8 Shuningdek Harun gugumda chiraghlarni tizip yaqqanda, xushbuy yandursun. Shundaq qilip Perwerdi-garning aldida nesildin-nesilge xushbuy hemishe öchürülmey yéniq bolidu. □

9 Siler uning üstide ne héchqandaq gheyriy xushbuy yandurmanglar, ne köydürme qurbanlıq ne ashlıq hediye sunmanglar, shundaqla uning üstige héchqandaq sharab hediyi tökmenglar.

10 Her yilda Harun bir qétim *xushbuygahning* münggüzlirige kafaret keltürsun; her qétim kafaret keltüridighan gunah qurbanlıqining qéni bilen uning üçün kafaret keltürsun. Nesildin-nesilge shundaq qilinglar; bu *xushbuygah*

□ 30:4 «ikki yénigha» — yaki «ikki burjikige». Munasiwetlik sxémini körüng. ■ 30:7 1Sam. 3:3 □ 30:8 «gugumda» — 12:7diki izahatni körüng. «chiraghlarni tizip yaqqanda» — chiragħlar daim yéniq turidu, asasen öchürülmeydu (27:20, «Law.» 24:2ni körüng). Mushu söz belkim chiraghdanning üstidiki yette qedehni bir-birlep chüşħürüp, zeytun mémeyini quyup andin qaytidin yandurushni bildürüshi mumkin.

Perwerdigargha «eng muqeddes» hésablinidighan nersilerning qataridindur.

Sanaqtin ötküzülgende tapshurulidighan kafaret puli

11 Perwerdigar Musagha mundaq dédi: —

12 Sen Israillarning sanini éniqlash üçün ularni sanighiningda, ularning sanilishi wejidin arisigha balayi'apet kelmeslikи üçün, ularni sanighiningda herbir adem öz jéni üçün Perwerdigargha kafaret puli tapshursun. □ ■

13 Royxetke élinip, sanaqtin ötkenlerning hemmisi bérishi kérek bolghini shuki, herbiri muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki boyiche yérim shekel bersun (bir shekel yigirme gerahqa barawer kélidu). Bu yérim shekel Perwerdigargha

---

□ **30:12 «ularni sanighiningda herbir adem öz jéni üçün Perwerdigargha kafaret puli tapshursun»** — Némishqa sanaqtin ötküzülüş wejidin kafaret keltürüshi kérek? Xelqning sanini éniqlashtin ikki xil gunah peyda bolushi mumkin: (1) Israil xelqi özlirining köplükini bilip, tekebburliship kétishi mumkin; (2) qiyinchiliqqa duch kelgende, ular Xudagha tayanmay, belki öz kück-qudrítige tayinishi mumkin idi. Israillardin bu pulni élish ulargha özlirining gunahlıq tebiiti toghruluq agahlandurushtin ibret idi; derweqe bu pul muqeddes chédirda ulargha kafaret keltürüşke kahinlar terepidin ötküzülidighan xizmette ishlitiletti (16-ayet). Xudaning buyruqi bolmisa xelqni sanaqtin ötküzüşke qetiiy bolmaytti (mesilen, «1Tar.» 21:1-5ni körüng). ■ **30:12** Chöl.

«kötürme hediye» bolidu. □ ■ 14 Royxetke élinip, sanaqtin ötkenler, yeni yigirme yash yaki uningdin chonglarning herbiri Perwerdigargha shu «kötürme hediye»ni bersun. 15 Öz jéninglarga kafaret keltürüşh üçün Perwerdigargha kötüreme hediye bergininglarda bay kishi yérim shekeldin artuq bermisun, kembeghel kishimu yérim shekeldin kem bermisun. 16 Sen Israillardin shu kafaret pulini tapshurup élip, jamaet chédirining xizmitige béghishlap ishletkin; u pul Israillargha Perwerdigarning huzurida esletme süpitide jéninglarga kafaret keltüridighan bolidu. ■

Yuyunush dési, yeni «paklinish dési»

17 Perwerdigar Musagha mundaq dédi: —

18 Sen yuyunushqa ishlitishke mistin *yoghan* bir das we uningha mistin bir teglik yasatqin; uni jamaet chédiri bilen qurban'gahning otturisigha orunlashturup, ichige su tosheturup qoyghin.

19 Harun bilen uning oghulliri uningdiki su bilen put-qollirini yusun. 20 Ular jamaet chédirigha kirgende ölmesliki üçün su bilen özini yuyushi kérek; ular xizmet qilish üçün, qurban'gahqa yéqin béríp Perwerdigargha ot arqılıq atılıdighan qurbanlıq sunmaqchi bolghinidimu, shundaq qilsun. 21 Ular ölmesliki üçün put-qollirini yusun;

□ 30:13 «muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki boyiche»

— «shekel» kümüşhning ölchimi bolup, adette 11.4 gramga barawer bolushi mumkin. «Muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki» shübhisiszki, pütkül el üçün özgermes ölcem bolsun dep, muqeddes jayda saqlan'ghan muqim béktilgen birnechche xil ölcem birliki bolsa kérek. ■ 30:13 Law. 27:25; Chol. 3:47; Ez. 45:12 ■ 30:16

Misirdin chiqish 30:21

cxxxv

Misirdin chiqish 30:21

bu ish ulargha, yeni özi we uning nesilliri üçhün
ewladtin ewladqiche ebediy bir belgilime bolidu.

Ibadet qédirining eswabliri

«mis qurbangah»

«yoghan das»

altun qiraghdan

«teqdim nan»
qoyulidighan shire

hushbuygah

ehde sanduqi

ehde sanduqining ichi

Muqeddes may teyyarlash yoli

²² Perwerdigar Musagha mundaq dédi: —

²³ Sen hemmidin ésil xushbuy dora-dermeklerdin teyyarla, yeni murmekki suyuqluqidin besh yüz shekel, darchindin ikki yüz ellik shekel, égirdin ikki yüz ellik shekel, □ ²⁴ qowzaqdarchindin besh yüz shekel élip (bu ölchemler muqeddes jaydiki shekelning ölchem birlik boyiche bolsun) we zeytun méyidinmu bir hin teyyarla; □ ²⁵ bu dora-dermekler bilen mesih qilish üçhün bir muqeddes may — etirchi chiqarghandek bir xushbuy may chiqarghuzghin. Bu «muqeddes mesihlesh méyi» bolidu.

²⁶ Sen uning bilen jamaet chédirini, hökümguwahliq sanduqini, ²⁷ shire we uning barliq qacha-quchilirini, chiraghdan we uning eswablirini, xushbuygahni, ²⁸ köydürme qurbanliq qurban'gahi we uning eswablirini, yuyunush dési we uning teglikini mesihligin; ²⁹ sen shu terzde ularni «eng muqeddes nersiler» qatarida muqeddes qilghin. Ulargha tegken herqandaq nersimu «muqeddes» hésablinidu. □

³⁰ Harun bilen uning oghullirini bolsa Manga kahinliq xizmette bolushi üçhün mesihlep muqeddes qilghin. ³¹ Israillargha söz qilip mundaq éytqin: — Bu may ewladtin ewladqiche Manga atalghan muqeddes mesihlesh méyi bolidu.

□ **30:23 «500 shekel»** — texminen 6 kilogram. □ **30:24 «bir hin»** — texminen 3.6 litr. □ **30:29 «eng muqeddes nersiler» we «muqeddes»** — muqeddes chédirdiki barliq jabduqlar «eng muqeddes» we «muqeddes» dep bölini. «eng muqeddes» bolghan-largha tegkenler shu munasiwet bilen alahide «Xudaningga» dep hésablinatti (30:29, «Law.» 6:18, 27, «Ez.» 46:20nimu körüng).

32 Uni ademning bedinige quysa bolmaydu; shuningdek uninggha oxshaydighan yaki terkibi oxshishidighan héchqandaq maylarni yasimanglar. U muqeddes bolghini üchün silergimu muqeddes bolushi kérek. □ **33** Kimki terkibi shuninggha oxshaydighan may tengshise, yaki uni élip yat birsige sürse, u öz xelqi arisidiñ üzüp tashlinidu. □

Xushbuy yasash usuli

34 Perwerdigar Musagha mundaq dédi: — Sen xushbuy dora-dermekler, yeni xushbuy yélim, déngiz qululisi méyi, aq déwirqay we sap mestiki teyyarlighin. Bularning hemmisi oxshash miqdarda bolsun; □ **35** Xuddi etirchi may chiqarghan'gha oxshash, ularni tengshep xushbuy yasighin; u tuzlan'ghan, sap we muqeddes puraqliq etir bolidu. **36** Sen uningdin azraqa élip, talqandek obdan ézip, jamaet chédiridiki höküm-guwahliq *sanduqining* uduligha, yeni

---

□ **30:32 «ademning bedinige»** — ibraniy tillida «ademning etlirige». **«muqeddes mesihlesh méyi** ademning bedinige quysa bolmaydu» — bezi alimlar buni «kahinlardin bashqilargha quysa bolmaydu» dep chüshinidu. Lékin «Zebur» 132:2ge qarighanda, mesihlesh méyi kahinlarni mesihlep quyulghanda ularning bedinige tegmey, belki bash kiyimidin éqip saqaldin ötüp kiyim-kécheklirige chüshetti. □ **30:33 «Kimki... yat birsige sürse,...»** — démek, kahinlardin bashqilarning üstige. **«u öz xelqi arisidiñ üzüp tashlinidu»** — 19:12diki izahatni körüng. □ **30:34 «déngiz qululisi méyi»** — yaki «oniqa» yaki namelum birxil ösümlükning yélimi. **«aq déwirqay»** — yaki «galbanum». Buning puriqi achchiq bolsimu, dorilargha ileshtürülgende ularning köyüşh waqtini uzartidu we ularni téximu xush puraqliq qilidu.

Men siler bilen körüshidighan jayning aldigha qoyghin. Bu silerge Perwerdigargha atalghan «eng muqeddes nersiler» qatarida hésablansun.

³⁷ Siler yasigan bu xushbuyning rétsépi bilen özünglorghimu oxshash bir xushbuyni yasiwalsanglar bolmaydu. U sanga nisbeten éytqanda Perwerdigargha xas qilin'ghan muqeddes bolidu. ³⁸ Kimki uning puriqini purap huzurlinish üçün uninggha oxshap kétidighan herqandaq bir xushbuyni yasisa, u öz xelqi arisidin üzüp tashlansun.

31

Ibadet jayini yasighuchi ustilarining tallinishi

¹ Perwerdigar Xuda Musagha mundaq dédi: —

² Mana, Men Özüm Yehuda qebilisidin bolghan Xurning newrisi, urining oghli Bezalelni ismini atap chaqirdim; □ ■ ³ uni Xudaning Rohi bilen toldurup, uninggha danaliq, eqil-paraset, ilim-hékmet igilitip, uni hertürlük ishni qilishqa qabiliyetlik qilip, ⁴ türlük- türlük hünerlerni qilalaydighan, yeni altun, kümüş we mis ishlirini qilalaydighan, ⁵ yaqtılni késip-oyalaydighan, ularni zinnet buyumlirigha ornitalaydighan, yaghachlarga neqish chiqiralaydighan, herxil hüner ishlirini qamlashturalaydighan qildim.

□ **31:2 «ismini atap chaqirdim»** — mushu sözler Xudaning melum bir kishini melum muhim bir ish üçün alahide tallap chaqirghanlıqını körsitudu. «Yesh.» 45:3, 4ni körüng. «Bezalel» — menisi «Xudaning sayiside» yaki «Xudaning bashpanahida».

■ **31:2 Mis. 35:30; 1Tar. 2:20**

6 Shuningdek mana, Men yene Dan qebilisidin Ahisamaqning oghli Oholiyabni uningga yardemchilikke teyinlidim, shundaqla Men sanga buyrughan hemme nersilerni yasisun dep, barliq pem-parasetlik kishikerning könglige téximu eqil-paraset ata qildim; **7** shuning bilen ular jamaet chédirini, höküm-guwahliq sanduqini, uning üstidiki kafaret textini, chédirining hemme eswablirini, **8** shire bilen uning qacha-quchilirini, sap altundin yasilidighan chiraghdan bilen uning barliq eswablirini, xushbuygahni, **9** köydürme qurbanliq qurban'gahi bilen uning barliq eswablirini, yuyush dési bilen uning teglikini yasiyalaydighan, **10** xizmet kiyimliri, yeni kahinliq xizmitide kiyilidighan, Harun kahinning muqeddes kiyimliri we uning oghullirining kahinliq kiyimlirini toquyalaydighan, □ **11** mesihlesh méyi we muqeddes jaygha teyyarlinidighan ésil dora-dermeklerdin xushbuyni yasiyalaydighan boldi. Men sanga emr qilghinim boyiche ular barliq ishni beja keltüridu.

Shabat küni, yeni «dem élish küni»ni tutush kérek

12 Perwerdigar Musagha emr qilip mundaq dédi:

13 Sen Israillargha emr qilip ulargha: — «Siler Méning shabat künlirimni choqum tutunglar; chünki bular silerning özünglarni pak-muqeddes qilghuchining Men Perwerdigar ikenlikini bilishinglar üçhün Men bilen silerning otturanglardiki bir nishane-belge bolidu.

□ **31:10 «xizmet kiyimliri» — yaki «kahinliq xizmet kiyimliri».**

14 Shabat künü silerge muqeddes qilip béktilgini üchün, uni tutunglar; kimki uni buzsa, ölüm jazasigha tartilmisa bolmaydu; berheq, kimki u künide herqandaq ishni qilsa, öz xelqi arisidin üzüp tashlansun. ■ **15** Alte kün ichide ish qilinsun; lékin yettinchi künü Perwerdigargha atalghan muqeddes kün bolup, aram alidighan shabat künü bolidu; kimki shabat künide birer ish qilsa, ölüm jazasigha tartilmisa bolmaydu. **16** Israillar shabat künini tutushi kérek; ular ebediy ehde süpitide uni ewladtin ewladqiche tutsun. **17** Bu Men bilen Israillarning otturisida ebediy bir nishane-belge bolidu; chünki Perwerdigar alte kün ichide asman bilen zéminni yaritip, yettinchi künide aram élip rahet tapqanidi», – dégin.■

18 Xuda Sinay téghida Musagha bu sözlerni qilip bolghandin keyin, ikki höküm-guwahliq taxtiyini uningga tapshurdi. Taxtaylor tashtin bolup, *sözler* Xudaning barmiqi bilen ulargha pütülgendi.■

32

Altun Mozaygha choqunush gunahi

1 Xelq Musaning taghdin chüshmey hayal bolup qalghinini körüp, Harunning qéshiga yighilip uningga: – Sen qopup, bizge aldimizda yol bashlap mangidighan bir ilah yasap bergen! Chünki bizni Misir zéminidin chiqirip kelgen Musa dégen

---

■ **31:14** Mis. 20:8; Qan. 5:12; Ez. 20:12 ■ **31:17** Yar. 1:31; 2:2, 3;
Mis. 20:11 ■ **31:18** Mis. 32:16

héliqi kishige néme bolup ketkenlikini bilmeymiz,
— déyishti.■

² Harun ulargha: — Xotunliringlar bilen oghul-qizliringlarning qulaqliridiki altun zire halqilarni chiqirip, méning qéshimgha élip kélinglar, dédi.

³ Shuning bilen pütkül xelq öz qulaqliridiki altun zire halqilarni chiqirip Harunning qéshigha élip keldi. ⁴ U bularni ularning qolidin élip, iskine bilen quyma bir mozayni yasatquzdi. Shuning bilen ular: — Ey Israil, séni Misir zéminidin chiqirip kelgen Xudayinglar mana budur! — déyishti.

⁵ Harun uni körüp uning aldida bir qurban'gahni yasitip andin: «Ete Perwerdigar üçün bir héyt ötküzülidu», dep élan qildi.

⁶ Etisi ular seher qopup, köydürme qurbanliqlarni sunup, inaqliq qurbanliqlirinimu keltürdi; andin xalayiq olturnup yep-ichishti, qopup eysh-ishret qilishti.□ ■

⁷ Shu chaghda Perwerdigar Musagha: — Ornungdin tur, tézdin peske chüshkin! Chünki sen Misir zéminidin chiqirip kelgen xelqing buzuqchiliqqa bérilip ketti. ■ ⁸ Men ulargha buyrughan yoldin shunche tézla chetnep, özliri üçün bir quyma mozayni yasap, uningga choqunup qurbanliq keltürüshti hemde: «Ey Israil, séni Misir zéminidin chiqirip kelgen Xudaying mana shudur!», déyishti, — dédi.■

⁹ Andin Perwerdigar Musagha: — Mana, bu xelqni körüp qoydum; mana, ular derweqe boyni qat-

---

■ **32:1** Ros. 7:40 □ **32:6** «qopup eysh-ishret qilishti» — yaki «qopup ussul oynighili turdi». ■ **32:6** 1Kor. 10:7 ■ **32:7** Qan. 32:5 ■ **32:8** 1Pad. 12:28

tiq bir xelqtur. ■ 10 Emdi Méni tosma, Men ghezep otumni ularning üstige chüshürüp, ularni yutuwétimen; andin séni ulugh bir el qilimen, — dédi.□

11 Lékin Musa Xudasi Perwerdigardin ötünüp iltija qilip mundaq dédi: — Ey Perwerdigar, néminhqa sen ghezep otungni Özüng zor qudret we küchlük qol bilen Misir zéminidin chiqirip kelgen xelqingning üstige chüshürisen? ■ 12 Misirliqlar mazaq qilip: — Ularning beshigha bala chüshürüş üchün, ularni taghlarning üstide öltürüp yer yüzidin yoqitish üchün, *ularning Xudasi* ularni élip ketti, — déyishsunmu? Öz otluq ghezipingdin yénip, Öz xelqingge balayi'apet keltürüş niyitingdin yan'ghaysen! ■ 13 Öz qulliring Ibrahim, Ishaq we Israilni yad qilghin; Sen ulargha qesem bilen wede qilip: «Neslinglarni asmandiki yultuzlardek awutimen, Özüm uning toghrisida sözligen mushu zéminning hemmisini neslinglargha bérinen, ular uninggha menggü igidarchiliq qilidigan bolidu» dégenidinghu, — dédi.□ ■

14 Shuning bilen Perwerdigar Öz xelqining üstige: «Balayi'apet chüshürimen» dégen niyitidin yandi.

15 Musa keynige burulup, ikki höküm-guwahliq taxtiyini qoligha élip taghdin chüshti. Taxtaylarning ikki teripige sözler pütülgendi; u yüzigimu, bu

■ 32:9 Mis. 33:3; Qan. 9:6,13; Yesh. 48:4; Yer. 5:3; Hosh. 4:16

□ 32:10 «Méni tosma» — yaki «méni qoyup ber». ■ 32:11

Zeb. 106:19-23 ■ 32:12 Chöl. 14:13-19. □ 32:13 «...

Ibrahim, Ishaq we Israilni yad qilghin — oqurmenlerning éside bolsunki, Yaqupning ikkinchi ismi «Israil» idi. ■ 32:13 Yar.

12:7; 13:15; 15:18; 26:4; 28:13; Qan. 34:4

yüzigimu pütüklük idi. **16** Bu taxtaylor bolsa Xudaning Özining yasighini, pütülgelirli bolsa Xudaning Özining pütkini idi, u taxtaylarga oyulghanidi. ■

17 Yeshua xelqning kötürgen chuqan-sürenlirini, warqirashlirini anglap Musagha: — Chédirgahdin jengning xitabi chiqiwatidu, dédi.

18 Lékin u jawab béríp: — Angliniwatqan awaz ne nusret tentenisi emes, ne meghlubiyetning peryadi emes, belki naxsha-küy sadasi! — dédi.

19 Musa chédirgahha yéqin kélép, mozayni we ja-maetning ussulgha chüshüp ketkenlikini körüp shundaq derghezep boldiki, taxtaylarni qolidin tashlap taghning tüwide chéqiwetti. ■ **20** Andin ular yasigan mozayni otqa sélip köydürüp, uni yanjip kukum-talqan qılıp, su üstige chéchip Israillarni ichishke mejburlidi. ■

21 Andin Musa Harun'gha: Sen ularni shunche éghir gunahqa patquzghudek, mushu xelq sanga néme qildi? — dédi.

22 Harun jawab béríp: — Xojamning ghezep-achchiqi tutashmighay! Bu xelqning qandaq ikenlikini, ularning zezillikke mayıl ikenlikini obdan bilisen. ■ **23** Ular manga: — «Bizge aldimizda yol bashlap mangidighan bir ilahni yasap bergen; chünki bizni Misir zéminidin chiqirip kelgen Musa dégen shu ademge néme bolghinini bilmeymiz», dédi. **24** Men ulargha: «Kimde altun bolsa shuni chiqirip bersun» désem, ular manga tapshurup berdi; men uni otqa tashliwidim, mana, bu mozay

chiqtı, — dédi.□

25 Musa xelqning qandaqsige tizginsiz bolup ketkenlikini kördi; chünki Harun ularni düshmenlirining aldida mesxire obyekti bolushqa öz meylige qoyuwetkenidi. **26** Musa chédirgahning kirish éghizigha béríp, shu yerde turup: — Kimki Perwerdigarning teripide bolsa méning yénimgha kelsun! — dédi. Shuni déwidi, Lawiylarning hemmisi uning qéshigha yighthildi.

27 U ulargha: — Israelning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — «Herbir kishi öz qilichini yanpishigha épip, chédirgahning ichige kirip, bu chétidin u chétigiche kézip yürüp, herbiri öz qérindishini, öz dost-buradirini, öz qoshnisini öltürsun!» — dédi.□

28 Shuning bilen Lawiylar Musaning buyrughini boyiche ish kördi; shu küni xelqning ichidin üch ming kishi öltürüldi.

29 Andin Musa: — Herbiringlar bugün özünglarni Perwerdigargha xas bolushqa atidinglar; chünki herbiringlar hetta öz oglunglar hem qérindishinglarnimu ayimidinglar; shuning bilen bugün bext-beriketni üstünglarga chüshürdunglar, dédi.□

30 Etisi Musa xelqqe söz qılıp: — Siler derweqe nahayiti éghir bir gunah sadir qildinglar. Emdi mana, men Perwerdigarning aldigha chiqimen; gunahinglar üçün kafaret keltüreleymenmikin, —

□ **32:24** «chiqirip bersun» — ibraniy tilida «üzüp bersun».

□ **32:27** «bu chétidin u chétigiche» — ibraniy tilida «bu kirish éghizidin u kirish éghizigha». □ **32:29** «Perwerdigargha xas bolushqa atidinglar» — ibraniy tilida «Perwerdigar üçün qoliringlarni toldurunglar» — démek, ular özlerini uning xizmitige béghishlidi.

dédi.

³¹ Shuning bilen Musa Perwerdigarning aldigha yénip béríp: — Hey...! Bu xelq derweqe éghir bir gunah sadir qilip, özlirige altundin ilahlarni yasaptu! ³² Lékin emdi Sen ularning gunahini epu qilishqa unighaysen..., unimisang, ismimni Özüng yazghan deptiringdin öchürüwetkin! — dédi.

³³ Perwerdigar Musagha jawab béríp: — Kimki Méning aldimda gunah qilghan bolsa, uning étini Öz deptirimdin öchürüwétimen.

³⁴ Emdi sen béríp, Men sanga éytqan jaygha xelqni bashlap barghin. Mana, Méning Perishtem aldingda mangidu. Lékin ulargha jaza bérídighan künüm kelgende, ulargha gunahi üchün jaza bérímen, dédi.□

³⁵ Bu sözdin kéyin Perwerdigar xelqning Harunning qoli bilen mozayni quydurup yasatqini üchün ularni waba bilen jazalidi.

33

Perwerdigarning Israillarni Sinay téghidin kétishke buyrushi

¹ Perwerdigar Musagha mundaq dédi: — Sen ornungdin turup, özüng Misir zéminidin élip kelgen xelq bilen bille mushu yerdin kétip: «Men séning neslingge uni bérímen» dep qesem qilip Ibrahimgha, Ishaqqa we Yaqupqa wede qilghan

□ **32:34 «ulargha jaza bérídighan künüm»** — ibraniy tilida «Men ularni yoqligan künide». «Xudaning yoqlishi» — U yéqin kélip jazasini chüshürudu yaki bolmisa bext-berikitini keltüridu. «Tebirler»nimu körüng.

zémin'gha barghin. ■ 2 Shuning bilen séning aldingda bir Perishte ewetip, Qanaaniy, Amoriy, Hit-tiy, Perizziyerni, Hiwiy bilen Yebusiylarni hey-dep chiqirip, □ 3 séni süt bilen hesel éqip turidighan zémin'gha keltürimen. Chünki siler boyni qattiq bir xelq bolghachqa, yolda silerni halak qiliwetmeslikim üchün, Özüm silerning aranglarda bolup, shu zémin'gha bille chiqmaymen, – dédi. □ ■

4 Xalayiq bu qattiq sözni anglap, qayghugha chömüp héchqaysisi öz zibu-zinnetlirini taqimidi.

5 Chünki Perwerdigar Musagha söz qilip: – Sen bérip Israillargha: «*Perwerdigar*: – Siler boyni qattiq bir xelq ikensiler; eger Men Perwerdigar aranglarga chiqip bir deqiqila tursam, silerni yoqitiwetken bolattim. Emdi siler özünglardiki zibu-zinnetlerni éliwétinglar; shu chaghda Men silerge néme qilidighinimni bilimen, dédi», dep éytqin, – dégenidi.

6 Shunga Israillar Horeb téghidin ayrılipla zibu-zinnetlirini özliridin éliwetti. □

■ 33:1 Yar. 12:7; 26:4; 28:13 □ 33:2 «**séning aldingda bir Perishte ewetip, ...**» — shübhesiszki, 32:34de tilgha élin'ghan perishte. □ 33:3 «**Özüm silerning aranglarda bolup, shu zémin'gha bille chiqmaymen**» — démek, Xuda Özi «muqeddes chédir»ni makان qilip ularning arisida turmay, ular bilen bille barmaydu, Öz ornigha ular bilen bille bérishqa «Öz Perishtem»ni ewetidu. Emeliyyette «Perwerdigarning Perishtisi» Perwerdigarning Öz huzurigha barawer idi; lékin Musa peyghember we xelq bu nuqtini téxi chüshenmeytti (4-ayetni körüng). 3:2-3, izahat we «Tebirler»ni körüng. ■ 33:3 Mis. 32:9; Qan. 9:13 □ 33:6 «**Shunga Israillar ... zibu-zinnetlirini özliridin éliwetti**» — yaki «Shuning bilen, Israillar Horeb (Sinay) téghidin ayrılgħandin tartip, zinnet buyumlarni zadi taqimidi».

«Körüşhüsh chédiri»

7 Shuning bilen Musa öz chédirini élip, uni chédirgahning sirtida, chédirgahdin nériraq bir jaygha tikip, uni «körüşhüsh chédiri» dep atidi. Kimki Perwerdigarni izdep, yol sorimaqchi bolsa chédirgahning sirtidiki «körüşhüsh chédiri»gha baratti. □ **8** Shundaq bolattiki, her qétim Musa chédirgah chiqsa, pütkül xalayiq qopup, herbiri öz chédirining ishikide öre turup, Musa chédirgah kirip bolghuche uning keynidin qariship turatti. **9** Andin Musa her qétim chédirgah kirip ketse shundaq bolattiki, bulut tüwrüki chüshüp, chédirning kirish éghizida toxtaytti; shuning bilen Perwerdigar Musa bilen sözlishetti. □ **10** Pütkül xalayiq bulut tüwrükining jamaet chédirining kirish éghizida toxtighinini köretti; uni körginide xelqning hemmisi qopup, herbiri öz chédirining ishikide turup sejde qilishatti.

11 Shu chaghlarada Perwerdigar Musa bilen kishiler öz dost-buradiri bilen sözleshkendek,

□ **33:7 «Musa öz chédirini élip, ...»** — yaki «Musa chédirni élip, ...». Bizningche «muqeddes chédir» téxi yasalmighanidi. «körüşhüsh chédiri» — chong muqeddes chédir yasalghandin kényin umu «körüşhüsh chédiri» yaki «jamaet chédiri» dep atilidu. «Kimki Perwerdigarni izdep, yol sorimaqchi bolsa chédirgahning sirtidiki «körüşhüsh chédiri»gha baratti» — Xudaning 3- we 5-ayettiki sözige qarighanda, Musa: «Xuda emdi arimizda, yeni chédirgah otturisidiki «muqeddes chédir»da turmaqchi emes; shunga chédirni yasighinimiz bikar bolidu, Xuda uningda beribir turmaydu» — dep oylighan bolsa kérek. Shunga Xuda bilen sözlishish üçhün u chédirning ornida chédirgahning sirtida öz chédirini tikken. □ **33:9 «bulut tüwrüki chüshüp, ... toxtaytti; shuning bilen Perwerdigar Musa bilen sözlishetti»** — démek, Xudaning huzuri bulut tüwrükide turatti.

yüzmuyüz sözlishetti. Andin Musa chédirgahha yénip kéletti; lékin uning xizmetkari bolghan nunning oghli Yeshua dégen yash yigit chédirning ichidin chiqmaytti.

Musaning Perwerdigarning shan-sheripini körüshi

¹² Musa Perwerdigargha mundaq dédi: — Mana, Sen daim manga: «Bu xelqni élip chiqqin» dep kelding; lékin Özüng manga: «Men séni ismingni bilip tonuymen», we shuningdek «Nezirim aldida iltipat tapting» dégen bolsangmu, Sen méning bilen birge kimni ewetidighiningni manga ayan qilmiding. □ ¹³ Eger men rasttinla neziringde iltipat tapqan bolsam, özümning Séni tonushum üçhün, neziringde iltipat tépiwérishim üçhün manga Öz yolungni ayan qilghaysen; mana, bu xelqning Öz xelqing bolghinini neziringde tutqaysen! — dédi.

¹⁴ U jawab bérip: Men Özüm *sen* bille bille bérip, sanga aram ata qilimen, — dédi. □

¹⁵ Musa uninggha jawaben: — Eger Sen Özüng *biz* bilen bille mangmisang, bizni bu yerdin chiqarmighaysen; ¹⁶ chünki, men we xelqing neziringde iltipat tapqinimiz némidin bilinidu? Ejeba, Özüngning *biz* bilen bille mangghiningdin

□ **33:12** «**Men séni ismingni bilip tonuymen**» — bu sözler Xudaning melum bir kishini (mushu yerde Musani) alahide söyidighinini yaki tallighanlıqını körsitudu. □ **33:14** «...**Men** sanga aram ata qilimen» — yuqirida, 32:10de Xuda Musagha: «Méni tosma» (ibraniy tilida «Manga aram bergen!» yaki «Méni qoyghin») dégenidi; lékin u hazır Musagha «Men sanga aram ata qilimen» deydu.

bilinmemdu? Shu sewebtin men we xelqing yer yüzidiki herbir taipilerdin alahide perqlenmemduq?! — dédi. ■

17 Perwerdigar Musagha: — Mushu iltijayingnimu ijabet qilimen; chünki sen nezirimde iltipat taptting we Men séni ismingni bilip tonuymen, dédi. □

18 Shuning bilen Musa: — Öz shan-sherpingni manga körsetkeysen, — dédi.

19 *Perwerdigar*: — Özümning pütkül méhribanlıqimni séning köz aldingdin ötküzimen we aldingda «Yahweh» dégen namni jakarlaymen. Kimge shapaet qilmaqchi bolsam shuninggha shapaet körsitimen, kimge rehim-shepget körsetmekchi bolsam, shuninggha rehim-shepget körsitimen, dédi. □ ■

20 Perwerdigar uninggha: — Sen yüzümni körelmeysen; chünki héch ademzat Méni körse tirik qalmaydu, dédi.

21 Andin Perwerdigar: — Mana, yénimda bir jay bardur; sen shu yerdiki qoram tashning üstide turghin. **22** Méning shan-sheripim ötidighan waqitta, shundaq boliduki, Men séni shu qoram tashning yériqida turghuzup, Men ötüp bolghuche séni qolum bilen yépip turimen. **23** Andin qolumni tartiwalimen; shuning bilen sen Méning arqa teripimni körisen, lékin yüzüm körünmeydu, —

■ **33:16** Qan. 4:7   □ **33:17** «...Men séni ismingni bilip tonuymen» — 12-ayet we izahatini körüng.   □ **33:19** «Yahweh» — oqurmenlerning éside bolushi mumkinki, «Yahweh» Xudaning alahide namidur; menisi «Menggü Bar Bolghuchi» dégendek. Biz bu namni adette «Perwerdigar» dep terjime qilimiz.   ■ **33:19** Rim. 9:15

dédi. □

34

Höküm-guwahliq taxtaylirining qayta bérilishi

¹ Perwerdigar Musagha: — Sen awwalqigha oxshash özüng üçhün tashtin ikki taxtayni yonup kel; Men bu taxtaylarga sen ilgiri chéqiwetken taxtaylardiki sözlerni yézip qoyimen. ■ ² Sen ete etigen'giche teyyar bolup, seherde Sinay téghigha chiqip, shu yerde taghning choqqisida Méning aldimda hazir bolghin. ³ Lékin héch kishi sen bilen bille chiqmisun we yaki taghning héch yéride bashqa adem körünmisun, qoy-kalilarmu taghning tüwide otlimisun, — dédi. ■

⁴ Musa awwalqigha oxshash tashtin ikki taxtayni yonup, etisi tang seher qopup, bu ikki tash taxtayni qolida élip, Perwerdigarning buyrughini boyiche Sinay téghigha chiqtı.

⁵ Shuning bilen Perwerdigar bulutta chüshüp, shu yerde Musaning qéshida turup, «Yahweh» dégen namini jakarlidi. □ ⁶ Perwerdigar uning köz aldidin ötüp: — «Perwerdigar, Perwerdigar, rehimdil we méhir-shepgetliktur, asan ghezeplenmeydihan, shapaet bilen

---

□ **33:23** «... **sen Méning arqa teripimni körisen**» — «... sen Méning keynimde qalghan iznalirimni körisen» dégendek terjimilirimi uchrishi mumkin. «**lékin yüzüm körünmeydu**» — yaki «lékin yüzümning körülüshi bolmaydu». ■ **34:1** Qan. 10:1 ■ **34:3** Mis. 19:12,13 □ **34:5** «**Yahweh**» — 33:19 we izahatni körüng.

wapasi keng Tengridur, □ ■ 7 minglighan-on minglighanlargha rehim-shapaet körsitip, qebihlik, asiyliq we gunahni kechürgüchidur; lékin u gunahkarlarni hergiz gunahsiz dep qarimaydigan, belki atilarning qebihlikining jazasini baliliri we newrlirigiche, shundaqla üchinchi we tötinchi ewladighiche yükleydigan *Tengridur*» – dep jakarlidi. □ ■

8 Shuning bilen Musa derhal yerge bash qoyup sejde qilip: –

9 – Ey Reb, eger men rasttinla neziringde iltipat tapqan bolsam, undaqta i Reb, arimizda biz bilen mangghaysen; chünki bu xelq derweqe boyni qat-tiq bir xelqtur; bizning qebihlikimizni we gunahimizni kechürgeysen, bizni Öz mirasing bolushqa qobul qilghaysen! – dédi. ■

Yéngiwashtin ehde tüzüsh

10 Shuning bilen u Musagha: – Mana, Men bir ehde tüzimen; séning barliq xelqing aldida pütkül yer yüzining héchbir jayida yaki héchbir el arisida

---

□ 34:6 «Perwerdigar, **Perwerdigar**» — ibraniy tilida «Yahweh, Yahweh». «shapaet» — ibraniy tilida «xesed» bileden ipadilinidu (20:6 we izahatni körüng). ■ 34:6 Mis. 33:19 □ 34:7

«rehim-shapaet» — ibraniy tilida «xesed» dégen söz bileden ipadilinidu (20:6 we izahatni körüng). «atilarning **qebihlikining jazasini baliliri we newrlirigiche, shundaqla üchinchi we tötinchi ewladighiche yükleydigan» — bu muhim söz togruluq «qoshumche söz»imizni (20:5, 34:7 togruluq), shundaqla «Ezakiyal»diki «qoshumche söz»imizni (18-, 33-bablar togrulug) körüng. ■ 34:7**

Mis. 20:6; Chöl. 14:18; Qan. 5:10; Zeb. 86:14; 103:8; 145:8; Yer. 32:18

■ 34:9 Law. 25:38; Zeb. 28:9; 33:12; Zek. 2:16

qilinip baqmighan möjizilerni yaritimen. Shuning bilen sen arisida bolghan xelqingning hemmisi Perwerdigarning *karamet* emelini köridu; chünki Méning silerge qilidighan emelim derweqe dehshetlik ish bolidu. □ ■ 11 Men bugün sanga tapilaydighan emrlirimni tutqin; mana, Men silerning aldinglardin Amoriy, Qanaaniy, Hittiyl, Perizziy, Hiwy we Yebusiyarlarni heydep chiqrimen. 12 Emdi hézi bolghinki, sen baridighan zéminda turuwatqanlar bilen héch ehde baghlashmighin; bolmisa, bu ish silerge tuzaq bolidu; ■ 13 belki siler ularning qurban'gahlirini chöwüp, but tüwrüklirini sundurup, «asherah» butlirini késip tashlanglar. □ 14 Chünki sen héchqandaq bashqa ilahqa ibadet qilmasliqing kérek – chünki Menki Perwerdigarning nami «Wapasizliqqa Heset Qilghuchi» bolup, heset qilghuchi bir ilahdurmen. ■ 15 Bolmisa, shu zéminda turuwatqanlar bilen ehde tüzüshüng mumkin; andin ular ilahlirining keynidin yürüp buzuqchiliq qilip, ilahlirigha qurbanliqlar ötküzginide, silerni chaqirsa ularning qurbanliqliridin yep kétishinglar mumkin; 16 sen shundaqla yene ularning qızlirini oghulliringha xotunluqqa élip bérishing mumkin; u qızlar öz ilahlirining keynidin yürüp buzuqchiliq qilghinida, ular oghulliringnimu öz ilahlirining arqisidin manghuzup, buzuqchiliq qildurushi

-
- 34:10 «Méning silerge qilidighan emelim» —ibraniy tilida «Méning sanga qilidighan emelim». ■ 34:10 Qan. 5:2; Ye. 10:12,13 ■ 34:12 Mis. 23:32; Chöl. 33:51; Qan. 7:2 □ 34:13 «asherah butliri» — belkim butpereslikke béghishlan'ghan derexliklerdur. Derexler belkim ayal but sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin. ■ 34:14 Mis. 20:5

mumkin.■

17 Özüng üchün héchqandaq quyma butlarni yasatmighin.

18 Pétir nan héytini tutunglar; Méning emr qilghinimdek Abib éyida, béktilgen waqitta yette kün pétir nan yenglar. Chünki siler Abib éyida Misirdin chiqqansiler.■

19 Balyyatquning tunji méwisi Méningki bolidu; charpay malliringning ichidin deslep tughulghan erkekler, kala bolsun, qoy bolsun ularning tunjilirining hemmisi Méningki bolsun.■

20 Lékin ésheklerning tunji texeylirining ornigha qoza bilen bedel tölishing lazim bolidu. Eger ornigha *qoza* bermiseng, texeyning boynini sunduruwetkin. Tunji oghulliringni bolsa, ulargha bedel tölep qayturuwal. Héchkim Méning huzurumgha quruq qol kelmisun.□ ■

21 Sen alte kün ichide ish-emelingni qilip, yettinchi künü aram élishing zörür; yer heydesh waqtı bolsun, orma waqtı bolsun, aram élishing zörür.■

22 Yéngi bughdayning tunji hosulini tebrikleydighan «heptiler héhti»ni ötküzünglar; yilning axirida «hosul yighish héhti»ni ötküzünglar.□ ■

23 Séning herbir erkek kishiliring yilda üch qétim

■ **34:16** 1Pad. 11:2 ■ **34:18** Mis. 12:15; 23:15 ■ **34:19** Mis. 13:2; 22:29; Ez. 44:30 □ **34:20** «... tunji texeylirining ornigha qoza bilen bedel tölishing lazim bolidu» — démek, qoza texeyning ornigha qurbanlıq qilinidu. ■ **34:20** Mis. 13:13; 23:15; Qan. 16:16 ■ **34:21** Mis. 20:9 □ **34:22** «yilning axirida» — ibraniy tilida «yilning özgirishide» — yeni kützde. «hosul yighish héhti» — mushu hosul bolsa méwe-chewilerningkidur. Ibraniylar ishletken kaléndar boyiche, héyt yettinchi ayda, bezi yillirida Séntebrde, bezi yillarda Öktebrde bolatti. ■ **34:22** Mis. 23:16

Israilning Xudasi bolghan Reb Perwerdigarning aldigha hazir bolsun. ■ 24 Chünki Men taipilerni aldingdin heydiwétip, chégraliringni kéngeytimen; shuningdek sen yilda üch qétim Perwerdigar Xudayingning aldigha hazir bolushqa chiqip barsang, héchkim yéringge köz qirini salmaydu.

25 Manga sunulidighan qurbanliqning qénini boldurulghan nan bilen bille sunmighin; yaki ötüp kétish héytining qurbanliqining göshini etige qaldurma. □ ■

26 Zéminingning deslepki hosulidin tunji mehsulatlarni Perwerdigar Xudayingning öyige keltürüp ata.

Oghlaqni anisining sütide qaynitip pishurma. □ ■

27 Perwerdigar Musagha: — Bu sözlerni özüng üchün yéziwalghin; chünki Men mushu sözlerni asas qılıp sen bilen we Israil bilen ehde baghlidim, dédi.

28 U waqitta Musa shu yerde Perwerdigarning huzurida qiriq kéche-kündüz turdi; u héchnerse yémidi, héch su ichmidi. U yerde *Perwerdigar* taxtaylargha ehdining sözliri bolghan on emrni

- 34:23 Mis. 23:17; Qan. 16:16 □ 34:25 «**Manga sunulidighan qurbanliqning...**» — ibraniy tilida «Méning qurbanliqimning...». Mushu yerde bu söz belkim yuqirida tilgha élin'ghan üch héyttiki köydürme qurbanliqlarni yaki inaqliq qurbanliqlirini körsetse kérek. «Méning qurbanliqimning qéni» bolsa mezkur héylarda qurban'gah üstige töküldighan qanlarni körsitudu. ■ 34:25 Mis. 23:18 □ 34:26 «**Oghlaqni anisining sütide qaynitip pishurma**» — bu emr belkim etraptiki butperes xelqlerning melum örp-aditige egeshmeslik kéreklikini körsitishi mumkin. Bu toghruluq yene «Lawiylar»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ 34:26 Mis. 23:19; Law. 22:27; Qan. 14:21

pütti. □ ■

Musaning yüzining parqirap turushi

29 Musa Sinay téghidin chüshkende shundaq boldiki (u taghdin chüshkende ikki höküm-guwahliq taxtiyi uning qolida idi), özining *Perwerdigar* bilen sözleshkini üçün yüzining parqirap ketkinini bilmeytti. ■ **30** Emdi Harun we barliq Israillar Musani kördi, mana, uning yüz térisi parqirap turatti; ular uninggħha yéqin bérishtin qorqushti.

31 Lékin Musa ularni chaqiriwidi, Harun we jamaetning barliq bashliri yénip, uning qéshigha keldi; Musa ular bilen sözleshti.

32 Shuningdin keyin, barliq Israillar uning yéñigha keldi; u waqitta Musa Perwerdigar özige Sinay téghida söz qilghinida tapshurghan barliq emr-lerni ulargha tapilidi. **33** Musa ulargha deydigh-inini dep tügetti. U *sözligende* yüzige bir chümperde tartiwalghanidi; □ ■ **34** Qachanki Musa Perwerdigar bilen sözlishishke uning huzurigha kirse, chümperdini éliwétetti, taki u yénip chiqquche shundaq bolatti; yénip chiqqanda özige néme tapi-lan'ghan bolsa, shuni Israillargħa éytip bérretti.

□ **34:28** «*u héchnerse yémidi*» — ibraniy tilida «héch nanni yémidi». «*U yerde Perwerdigar taxtaylарha ehdining sözliри bolghan on emrni pütti*» — ibraniy tilida «*U yerde u taxtaylарha ehdining sözliри bolghan on emrni pütti*». Beziler: «*U* Musani körsitudi, dep qaraydu, biraq «Qan.» 10:2-4tin éniq köründuki, bu sözlerni pütküchi Xuda Özidur. ■ **34:28** Mis. 24:18; 31:18; 34:1; Qan. 4:13; 9:9,18 ■ **34:29** 2Kor. 3:7 □ **34:33** «*U sözligende yüzige bir chümperde tartiwalghanidi*» — yaki «*u (Musa) ulargha sölep bolghanda yüzige niqab tartiwaldi*». ■ **34:33** 2Kor. 3:7,13

35 Israillar Musaning yüz térisining parqirap turghini köretti; shunga Musa yene taki Perwerdigar bilen sözleshkili uning huzurigha kиргүче yüzige chümperde tartiwalatti.

35

Shabat küni, yeni «aram élish küni»ning belgilimiliri

1 Musa Israillarning pütkül jamaitini yighip ulargha: — Perwerdigar silerge qilishqa buyrughan emrler munulardur: — ■

2 Alte kün ish-emgek küni bolsun; lékin yettinchi küni silerge nisbeten muqeddes bir kün bolup, Perwerdigargha atalghan aram alidigan shabat küni bolsun. Herkim shu künide ish-emgek qilsa ölümge mehkum qilinsun. ■ **3** Shabat künide barlıq turalghuliringlarda hergiz ot qalimanglar, — dédi. ■

Ibadet jayı üçhün hediye sunush

4 Musa Israillarning pütkül jamaitige söz qilip mundaq dédi: — «Perwerdigar buyrughan emr mana shuki: —

5 Özünglarning aranglardin Perwerdigargha bir «kötürme hediye» keltürüngrar; köngli xalighanlarning herbiri Perwerdigargha bir «kötürme hediye»sini keltürsun: yeni altun, kümüş, mis, ■ **6** kök, sösün we qızıl yip, aq

---

■ **35:1** Mis.34:32 ■ **35:2** Mis. 20:8; 31:15; Law. 23:3; Qan. 5:12;
Luqa 13:14 ■ **35:3** Mis. 16:23 ■ **35:5** Mis. 25:2

kanap rext, öchke tiwiti, ■ 7 qizil boyalghan qochqar térisi, délfín térisi, akatsiye yaghichi, ■ 8 chiraghdan üchün zeytun méyi, «mesihlesh méyi» bilen xushbuy üchün ishlitlidighan ésil dora-dermekler, ■ 9 efodqa hem qoshén'gha ornitilidighan héqiq we bashqa yaqutlarni keltürünglar».■

Ibadet chédirining matérial-üskünlirini yasash

10 — «Aranglardiki barlıq mahir ustilar kélip Perw-erdigar buyrughanning hemmisini yasap bersun:
 11 — *muqeddes* chédir bilen uning ichki we tashqi yopuqlırını, ilghulırını, taxtaylırını, baldaqlırını, xadılırını we bularning tegliklırını, ■ 12 ehde sanduqi we uning baldaqlırını, «kafaret texti»ni, «ayrima perde-yopuq»ni, 13 shire we uning baldaqlırını, uning barlıq qacha-quchilırını we «teqdim nanlırı»ni, ■ 14 yoruqluq üchün yasalghan chiraghdan we uning eswablırını, uning chiraghlıri we chiragh méyini, 15 xushbuygah we uning baldaqlırını, «Mesihlesh méyi»ni, dora-dermeklerdin ishlen'gen xushbuynı, muqeddes chédirining kirish éghizidiki «ishik perdisi»ni, ■ 16 köydürme qurbanlıq qurban'gahi we uning mis shalasını, baldaqlırını we barlıq eswablırını, yuyunush dési we uning teglikini, ■ 17 hoylining perdilirini, uning xadılıri we ularning tegliklırını,

---

■ 35:6 Mis. 25:4   ■ 35:7 Mis. 25:5   ■ 35:8 Mis. 25:6   ■ 35:9 Mis. 25:7; 28:17,20   35:10 «mahir ustilar» — ibraniy tilida «köngli danalar».   ■ 35:11 Mis. 26:26   ■ 35:13 Mis. 25:23, 30
 ■ 35:15 Mis. 26:36; 30:1; 31:11   ■ 35:16 Mis. 27:4; 30:18

hoylining kirish éghizidiki perdini, ■ 18 chédirning mix-qozuqlirini, hoylining mix-qozuqlirini, shundaqla barlıq tanilirini, ■ 19 toqulidighan kiyimler, yeni muqeddes jayning xizmitige kahinliq xizmitide kiyilidighan, Harun kahinning muqeddes kiyimlirini hem uning oghullirining kiyimlirini teyyar qilsun». □ ■

Xelqning «kötürme hediye»si

20 Shuning bilen pütkül Israil jamaiti Musaning yénidin chiqip kétishti. 21 Andin köngli tartqanlarning herbiri, rohi özlirige türke bolghanlarning herbiri kélép, jamaet chédirini yasashqa, shundaqla chédirning xizmitide ishlitilidighan barlıq seremjanlarni yasashqa we muqeddes kiyimlerni tikishke Perwerdigargha atalghan «pulanglatma hediye»ni keltürgili turdi. 22 Ular erlermu, ayallarmu kélép, sunushqa köngli xush bolghanlarning herbiri hediye keltürüp, bulapka, zire-halqa, üzük, zunnar-bilezük qatarlıq herxil altun buyumlarni élip keldi; altunni «kötürme hediye» qılıp bérey dégenlerning herbiri uni Perwerdigargha sundi. □ 23 Kimde kök, sösün, qızıl yip bilen aq kanap rext, öchke tiwiti, qızıl boyalghan qochqar térisi we délfín térisi bolsa, shularni élip kélishti. 24 Kümüş ya mistin kötüreme hediye keltürey dégenlerning herbiri shuni Perwerdigargha hediye

---

■ 35:17 Mis. 27:9,16 ■ 35:18 Mis. 27:19 □ 35:19 «toqulidighan **kiyimler**» — yaki «kahinliq xizmet kiyimliri». ■ 35:19 Mis. 28; 31:10 □ 35:22 «Ular erlermu, ayallarmu kélép,...» — yaki «Er kishiler ayal kishilerge egiship,...».

qilip sundi. Kimde chédirning xizmitide ishlitiliidighan herxil seremjanlarga yarighudek akatsiye yaghichi bolsa, uni élip keldi.

25 Qoli chéwer ayallarning herbiri öz qolliri bilen égirip, shu égirgen yip we rextlerni, yeni kök, sösün we qizil yip bilen aq kanap rextlerni keltürdi, □ ■ **26** Shuningdek köngli qozghalghan ayallarning hemmisi hünirini ishlitip öchke tiwitidin yip égirishti.

27 Emirler efod we qoshén'gha ornitilidighan héqiqlar we yaqtatlarni, **28** dora-dermeklerni, chiraghqa we mesihlesh méyigha ishlitilidighan zeytun méyini, xushbuygha ishlitilidighan ésil dora-dermeklerni keltürdi. ■ **29** Shu teriqide Israillar Perwerdigar Musaning wasitisi bilen buyrughan ishlarning herqaysigha bir nerse bérishke köngli tartqan bolsa, er bolsun ayal bolsun herbiri shuni élip kélép, Perwerdigargha atap ixtiyariy hedİYE berdi.

Ibadet chédirini Yasighuchi hünerwenler

30 Andin Musa Israillargha mundaq dédi: —

«Mana, Perwerdigar Yehuda qebilisidin xurning newrisi, Urining oghli Bezalelni ismini atap chaqirip, □ ■ **31** uni Xudaning Rohi bilen toldurup, uningga danaliq, eqil-paraset, ilim-hékmet igilitip, uni hertürlük ishni qilishqa

□ **35:25** «qoli chéwer» — ibraniy tilida «köngli dana». ■ **35:25**

Pend. 31:19 ■ **35:28** Mis. 25:6 □ **35:30** «ismini atap chaqirip,...» — bu sözler Xudaning melum bir kishini melum muhim bir ish üçhün alahide tallap chaqirghanlıqını körsitudu. «Yesh.» 45:3, 4ni körüng. «Bezalel» — menisi «Xudaning sayiside» yaki «Xudaning bashpanahida». ■ **35:30** Mis. 31:2

qabiliyetlik qilip, ■ 32 uni türlük-türlük hünerlerni qilalaydighan – altun, kümüş we mis ishlirini qilalaydighan, ■ 33 yaqutlarni késip-oyalaydighan, zinnet buyumlirigha ornitalaydighan, yaghachlargha neqish chiqiralaydighan, herxil hüner ishlirini qamlashturalaydighan qildi.

■ 34 U yene uning könglige, shuningdek hem Dan qebilisidin bolghan Ahisamaqning oghli Oholiyabning könglige *bashqilargha* hüner ögitish niyet-istikini sélip, 35 ularning köngüllirini danaliq-hékmet bilen toldurup, ularni herxil neqqashliq-oymichiliq ishlirigha mahir qilip, kök, sösün we qizil yip bilen aq kanap rext bilen keshtichilik qilishqa hemde bapkarliqqa iqtidarliq qildi. Shuning bilen ular herxil hüner ishlirining we herxil layihilesh ishlirining höddisidin chiqalaydighan boldi. ■

36

¹ Shuning bilen Bezalel we Oholiyablar, shuningdek Perwerdigar muqeddes chédir yasashning herxil ishlirigha kérek bolghan danaliq-hékmet we eqil-parasetni ata qilghan mahir ustilarining herbiri ulargha qoshulup, shu ishni uning emr qilghini boyiche emelge ashuridu».

Xelqning hediylar

² Shu waqitta Musa Bezalel we Oholiyabni, shundaqla Perwerdigar danaliq-hékmet bilen

■ 35:31 Mis. 31:3   ■ 35:32 Mis. 31:4   ■ 35:33 Mis. 31:5

■ 35:35 Mis. 26:1

köngüllirini toldurghan, köngli özini shu ishni qilishqa qatnishishqa dalalet qilghan barliq hünerwen-kasiplarni chaqirip yighdi. ³ Ular kélip muqeddes chédirni yasashqa, shundaqla uning ish-xizmetlirige kéreklik seremjanlarni yasashqa Israillar élip keltürgen barliq «kötürme hediye»lerni Musadin tapshuruwaldi. Israel xelqi yenila öz meyli bilen her küni etigini Musagha ixtiyariy hediye keltürüp turatti. ⁴ Andin muqeddes chédirning ishlirini qiliwatqan ustilarining hemmisi qolidiki ishini qoyup qoyup kélip, ⁵ Musagha: — Xelqning élip kelgini Perwerdigar bizge qilishqa buyrughan ishni pütküzüşke éhtiyaj bolghinidin köp éship ketti! — déyishti. ⁶ Andin Musa emr qilip, pütkül chédirgah boyiche: «Mana, er bolsun, ayal bolsun, héchkim muqeddes chédirni yasash üchün «kötürme hediye» süpitide yene héchqandaq nerse teyyarlap kelmisun!» dep jakarlatti. Buning bilen köpçilik hediyeler keltürüshtin toxtitildi. ⁷ Chünki ular teyyarlıghan matériyallar pütkül qurulush ishiga yétetti, hetta éship qalatti.

Ibadet chédirining yasilishi

⁸ Muqeddes chédirning qurulush ishini qiliwatqan ustilarining herbiri népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiqlar arilashturulup ishlen'gen on parche yopuq yasap, kérublarning süritini yopuqlargha chéwerlik bilen layihilep nepis qilip keshtilep chiqtı. ⁹ Herbir yopuqning uzunluqi yigirme sekkiz gez, kenglikti töt gez bolup, herbir yopuq oxhash chong-kichiklikte

qilindi. ■ 10 *Bezalel* yopuqlarning beshini bir-birige ulidi, qalghan besh yopuqnimu hem bir-birige ulidi. 11 U ulap chiqilghan birinchi chong parchining eng chétidiki qismining bir teripige renggi kök izmilerni qadidi, shuningdek ulap chiqilghan ikkinchi chong parchining eng chétidikisining bir teripigimu shundaq qildi. ■ 12 Birinchi chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme qadidi, ikkinchi chong parchining eng chétidikisigimu ellik izme qadidi. Izmiler bir-birige udulmuudul qilindi. ■ 13 Muqeddes chédir bir pütün bolsun üchün u altundin ellik ilghu yasap, ikki parche yopuqni shu ilghular bilen bir-birige tutashturdi.■ 14 U muqeddes chédirni yépish üchün öchke tiwitudin yopuqlarni yasidi; yopuqtin on bir parche yasidi. 15 Yopuqlarning herbirining uzunluqi ottuz gez, kengliki töt gez bolup, on bir yopuqning hemmisi oxshash chong-kichiklikte qilindi. 16 Yopuqlarning beshini u ulap bir qilip, qalghan alte yopuqnimu ulap bir qildi. 17 U birinchi ulap chiqilghan chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme, ikkinchi ulap chiqilghan chong parchining eng chétidiki qismigha ellik izme qadidi. 18 U chédir bir pütün bolsun üchün hem mistin ellik ilghu yasap, ikki chong parchini ulap qoydi.■

19 U buningdin bashqa chédirgha qizil boyalghan qochqar térisidin yopuq yasap yapti, andin uning üstidinmu délfin térisidin yasalghan yene bir yop-

uqni qaplidi.■

20 U muqeddes chédirning tik taxtaylirini akatsiye yaghichidin yasap tikelid. ■ **21** Herbir taxtayning uzunluqi on gez, kengliki bir yérim gez qilindi.

■ **22** Herbir taxtayning ikkidin turumi bar idi, her ikki taxtay shular bilen bir-birige chétildi; u chédirning barliq taxtaylirini shundaq yasidi.■

23 U chédirning taxtaylirini shundaq yasidi; yigirmisi jenub terepke ornitildi; ■ **24** u bu yigirme taxtayning tégige kümüshtin qiriq teglik yasidi; bir taxtayning *astidiki* ikki turumi üçün ikkidin teglik, yene bir taxtayning ikki turumi üçün ikkidin teglikni yasidi.■

25 Shuningdek u chédirning udul teripige, yeni shimal teripige yigirme taxtay yasidi, ■ **26** shundaqla bularning qiriq teglikini kümüshtin yasidi; bir taxtayning tégige ikkidin teglik, yene bir taxtayning tégige ikkidin teglik orunlashturuldi. ■

27 Chédirning keyni teripige, yeni gherb terepke alte taxtayni yasap ornatti. ■ **28** U chédirning keyni teripidiki ikki bulungha ikki taxtayni yasap ornatti. ■ **29** Bu bulung taxtayliri astidin üstigiche ikki qat qilip *tuxtaylarni* özara chétishturdi, üsti bir halqigha békitildi. U her ikkisini shundaq yasap, ikki bulungha ornatti. ■ **30** Shunglashqimu u teripide sekkiz taxtay boldi, ularning kümüshtin yasalghan on alte teglikni bar idi; bir taxtayning tégide ikki teglik, yene bir taxtayning tégide ikki

■ **36:19** Mis. 26:14

■ **36:22** Mis. 26:17

■ **36:25** Mis. 26:20

■ **36:28** Mis. 26:23

■ **36:20** Mis. 26:15

■ **36:23** Mis. 26:18

■ **36:26** Mis. 26:21

■ **36:29** Mis. 26:24

■ **36:21** Mis. 26:16

■ **36:24** Mis. 26:19

■ **36:27** Mis. 26:22

teglik bar idi.■

31 Buningdin bashqa u akatsiye yaghichidin baldaq yasidi; chédirning bu teripidiki taxtaylarga besh baldaqni, ■ 32 chédirning u teripidiki taxtaylarga besh baldaqni, chédirning arqa teripidiki taxtaylarga besh baldaqni yasidi. ■ 33 U taxtaylarning otturidiki ottura baldaqni bu tereptin u terepke yetküzüp yasidi. ■ 34 U taxtaylarni altun bilen qaplap, baldaqlar ötküzülidighan halqilarni altundin yasap, baldaqlarni altun bilen qaplidi.■

35 U népiz toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiqlar arilashturulup ishlen'gen bir perde yasidi; uni kérublarning süritini chéwerlik bilen layihilep nepis qilip chüshürüp, keshtilep chiqardi. ■ 36 Uni ésishqa u akatsiye yaghichidin töt xada yasap, altun bilen qaplidi. Ularning ilmekliri altundin yasaldi; xadılarga u kümüshtin töt teglikni quyup yasidi.■

37 U chédirning kirish éghiziga nepis toqulghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiqlar arilashturulup ishlen'gen bir perde yasidi, uni keshtichige keshtiletti. ■ 38 U yene bu perdining besh xadisini ilmekliri bilen qoshup yasidi; ularning bashlirini we baldaqlirini altun bilen qaplidi; ularning besh

■ 36:30 Mis. 26:25

■ 36:33 Mis. 26:28

■ 36:36 Mis. 26:32

■ 36:31 Mis. 26:26

■ 36:34 Mis. 26:29

■ 36:37 Mis. 26:36

■ 36:32 Mis. 26:27

■ 36:35 Mis. 26:31

tegliki mistin yasaldi. □ ■

37

Ehde sanduqini yasash

¹ Andin Bezalel ehde sanduqini akatsiye yaghichidin yasidi; uning uzunluqi ikki yérim gez, égizliki bir yérim gez, kengliki bir yérim gez idi.
 ■ ² U uning ichi we sirtini sap altun bilen qaplidi, uning üstünki qismining chörisige altundin girwek chiqardi. ³ U uning üchün altundin tööt halqa quyup, ularni uning tööt chétiqigha békitti; bir teripige ikki halqa, yene bir teripige ikki halqa békitti. □ ⁴ U hem akatsiye yaghichidin ikki baldaq yasap, her ikkisini altun bilen qaplidi; ⁵ andin sanduq ular arqliq kötürlülsün dep, baldaqlarni sanduqning ikki yénidiki halqiliridin ötküzüp qoydi.

⁶ U sanduqning yapquchi süpitide altundin uzunluqi ikki yérim gez, kengliki bir yérim gez bolghan bir «kafaret texti» yasidi. ⁷ U ikki kérubni altundin soqup yasidi; ularni kafaret textining ikki teripige ornatti; ⁸ bir kérubni bir teripige, yene bir

---

□ **36:38** «**besh xadining** bashlirini we baldaqlirini altun bilen qaplidi» – 26:37-ayettiki mushu xadilarni «altun bilen qapligin» déyildi. Mushu ayette qaplinish kölümi dairisi éniq köründi – qarighanda, pütün xadilar emes, belki peget «bashliri» we «chétiq»liri altun bilen qaplinidi. «Baldaqlar» – ular xadilarni özara chétip turidighan tayaqchilar bolup, xadilarni muqimlashturush we perdilernimu kötürush rolini oynaydu (38:17ni körüng). «Baldaqlar»ning bashqa terjimiliri: «halqilar» yaki «emberler». ■ **36:38** Mis. 26:37 ■ **37:1** Mis. 25:10 □ **37:3 «töt chétiqigha»** – yaki «töt putigha».

kérubni yene bir teripige ornatti. U ikki teripidiki kérublarni kafaret texti bilen bir gewde qildi. □ ■ 9 Kérublar bir-birige yüzlünip, qanatlirini kafaret textining üstige kérüp, qanatliri bilen uni yépip tutrattı; kérublarning yüzü kafaret textige qaritildi. ■

Shire

10 U hem shireni akatsiye yaghichidin yasidi; uning uzunluqi ikki gez, kengliki bir gez, égizlikи bir yérim gez idi. ■ 11 U uni sap altun bilen qaplap, uning üstünki qismining chörisige altundin girwek chiqardi. ■ 12 U shirening chörisige töt ilik égizlikte bir lew yasidi; bu lewning chörisigimu altundin bir girwek chiqardi. ■ 13 U shirege altundin töt halqa yasap, bu halqilarни shirening töt burjikidiki chétiqqa ornatti. ■ 14 Shireni kötürushke baldaqlar ötküzülsün dep, halqilar shire léwige yéqin béktildi. ■ 15 Shire üchün u baldaqlarni akatsiye yaghichidin yassap, altun bilen qaplidi; shire ular bilen kötürületti. 16 U shirening üstige qoyulidighan barlıq buyumlarni, yeni légenlirini, qacha-qucha texsilirini, «*sharab hediyeliri*»ni quyidighan qedeh we piyalilerning hemmisini sap altundin yasidi. ■

Chiraghdanni yasash

- 37:8 «U **ikki teripidiki kérublarni kafaret texti bilen bir gewde qildi**» — yaki «U kérublar bilen kafaret textini bir pütün altundin yasidi». ■ 37:8 Mis. 25:19 ■ 37:9 Mis. 25:20
- 37:10 Mis. 25:23 ■ 37:11 Mis. 25:24 ■ 37:12 Mis. 25:25
- 37:13 Mis. 25:26 ■ 37:14 Mis. 25:27 ■ 37:16 Mis. 25:29

17 U hem chiraghiddanni sap altundin yasidi; chiraghiddanni soqup yasidi; chiraghiddanning puti, gholi, qedehliri, ghunchiliri we gülliri bir pütün altundin soqludi. ■ **18** Chiraghiddanning gholining ikki yénidin alte shaxche chiqirildi — chiraghiddanning bir yénidin üch shaxche, uning yene bir yénidin üch shaxche chiqirildi; ■ **19** bir yénidiki herbir shaxchide badam güli sheklide ghunchisi we chéchiki bolghan üch qedeh chiqirildi, yene bir yénidiki herbir shaxchide badam güli sheklide ghunchisi we chéchiki bolghan üch qedeh chiqirildi. Chiraghdan'ha chiqirilghan alte shaxchining hemmisi shundaq yasaldi. ■ **20** Chiraghiddanning *gholidin* badam güli sheklide ghunchisi we chéchiki bolghan töt qedeh chiqirildi. □ ■ **21** Bulardin bashqa *birinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche, *ikkinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche, *üchinchi* ikki shaxchining astida bir ghunche yasalghanidi; chiraghdan'ha chiqirilghan alte shaxchining astining hemmisi shundaq idi. **22** Uning shu ghunchiliri hem shaxchiliri chiraghdan bilen bir gewde qilindi — bir pütün sap altundin soqup yasaldi. ■ **23** U chiraghiddanning yette chirighini, shundaqla uning pilik qaychiliri bilen küldanlirini sap altundin yasidi. ■ **24** U chiraghdan we uning barliq eswablirini bir talant sap altundin

---

■ **37:17** Mis. 25:31 ■ **37:18** Mis. 25:32 ■ **37:19** Mis. 25:33

□ **37:20** «gholidin» — yeni gholining üstünki qismidin. 35-ayetni körüng. ■ **37:20** Mis. 25:34 ■ **37:22** Mis. 25:36 ■ **37:23** Mis. 25:37,38

yasidi. □ ■

Xushbuygahni yasash

25 U yene xushbuygahni akatsiye yaghichidin yasidi. Uning uzunluqi bir gez, kenglikи bir gez, égizlikи ikki gez bolup, töt chasa qilip yasaldi; *töt burjikidiki* münggüzler uning bilen bir pütün qilip yasaldi. ■ **26** U uni, yeni uning üstini, töt etrapini hem münggüzlirini sap altun bilen qaplidi; uning üsti qismining chörisige altundin girwek chiqardi.

■ **27** Uninggha altundin ikki halqa yasap, uning girwikining astigha békitti; ularni ikki yénigha udulmu'udul békitti. Xushbuygahni kötüridighan ikki baldaqni sélish üçhün bularni xushbuygahning ikki teripige orunlashturdi. □ ■ **28** U baldaqlarni akatsiye yaghichidin yasap, altun bilen qaplidi. ■

29 U hem muqeddes Mesihlesh méyini yasidi, andin etirchi chiqarghandek dora-dermeklerni tengshep sap xushbuyni yasidi. ■

38

Qurban'gahni yasash

1 U köydürme qurbanlıq qurban'gahini akatsiye yaghichidin yasidi. Qurban'gah töt chasa bolup, uzunluqi besh gez, kenglikи besh gez, égizlikи üç

□ **37:24** «bir talant altun» — belkim 4.4 kilogramche bolushi mumkin. ■ **37:24** Mis. 25:39 ■ **37:25** Mis. 30:1, 2 ■ **37:26** Mis. 30:3 □ **37:27** «ikki yénigha...» — yaki «ikki burjikige...». ■ **37:27** Mis. 30:4 ■ **37:28** Mis. 30:5 ■ **37:29** Mis. 30:22,34

gez qilindi. ■ 2 U uning töt burjikige qoyulidighan münggülzirini yasidi; münggülziri qurban'gah bilen bir gewde qilindi. Qurban'gahni mis bilen qaplidi. ■ 3 U qurban'gahning barliq eswablirini – uninggha xas bolghan daslarni, gürjeklerni, korilarни, laxshigirlarni we otdanlarnimu yasidi; uning barliq eswablirini mistin yasidi. ■ 4 Qurban'gah üchün mistin bir shala yasidi; shalani qurban'gahning qap bélining astidiki girwektin töwenrek turidighan qildi; shala qurban'gahning del otturisida idi. ■ 5 U shalaning töt burjikige baldaqlar ötküzülidighan töt mis halqini quyup yasidi. 6 U baldaqlarni akatsiye yaghichidin yasap, ularni mis bilen qapplidi. 7 Andin u qurban'gahni kötürush üchün baldaqlarni qurban'gahning ikki yénidiki halqlarlarga ötküzüp qoydi. U qurban'gahni taxtaylardin, ichini bosh qilip yasidi.■

Ibadet qédirining eswabliri

«mis qurbangah»

«yoghan das»

altun qiraghdan

«teqdim nan»
qoyulidighan shire

hushbuygah

ehde sanduqi

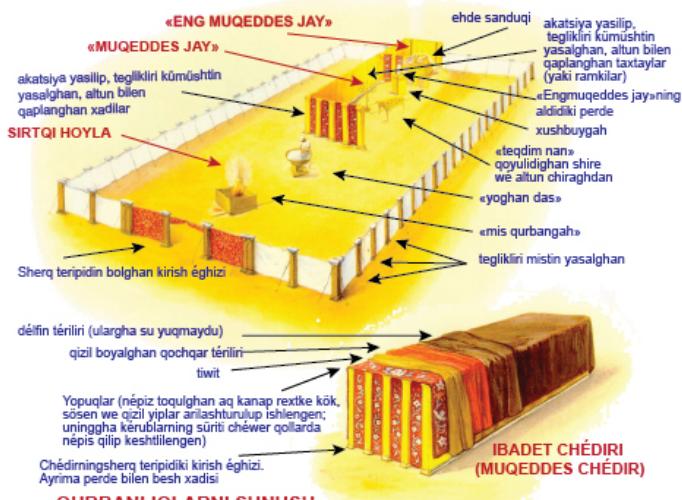

ehde sanduqining ichi

Yuyunush désini yasash

8 U yene yuyunush désini mistin, uning teglikinimu mistin yasidi; u bularni «körüşhüsh chédiri»ning kirish éghizining aldida xizmette bolghan ayallarning mis eynekliridin yasidi.■

MUQEDDES IBADET CHÉDIRI — CHÉDIRNING ÖZI WE SIRTQI HOYLISI

QURBANLIQLARNI SUNUSH

Ibadet chédiri we sirtqi hoylisi

Ibadet jayining hoylisi

9 Andin u chédirning hoylisinimu yasidi. Hoylining jenubigha, yeni jenubqa yüzlen'gen teripige népiz toqulghan aq kanap rexttin perdlerni yasidi; uning uzunluqi yüz gez idi. ■ **10** Perdlerni éshisqa yigirme xada we xadilarning yigirme teglikini u mistin yasidi. Xadilarning ilmekliri we baldaqliri kümüshtin yasalghanidi.

11 Shuninggħha oxshash shimal teripidimu uzunluqi yüz gez kélidighan perde bar idi. Perdlerni éshisqa yigirme xada we xadilarning yigirme teglikini u mistin yasidi. Xadilarning ilmekliri we baldaqliri kümüshtin yasalghanidi.

12 Shuninggħha oxshash għerb teripide uzunluqi ellik gez kélidighan perde bar idi; perdlerni éshisqa on xada we xadilarning on teglikini u mistin yasidi. Xadilarning ilmekliri we baldaqliri kümüshtin yasaldi.

13 Hoylining sherq teripi, yeni kün chiqishqa yüzlen'gen teripining kengqliki ellik gez idi. **14** Bir teripide on besh gez kélidighan perde bolup, uning üch xadisi bilen üch tegqliki bar idi. **15** Yene bir teripidimu on besh gez kélidighan perde bolup, uning üch xadisi bilen üch tegqliki bar idi. **16** Hoylining chörisidiki perdlerning hemmisi népiz toqulghan aq kanap rexttin tikilgenidi.

17 Hoylining chörisidiki hemme xadilarning tegqliki mistin, ularning ilmekliri we baldaqliri kümüshtin yasaldi; xadilarning bashlirimu kümüshtin qaplan'ghanidi. Hoylining chörisidiki hemme xadilar kümüshtin yasalghan baldaqlar bilen bir-birige chétildi.

18 Hoylining kirish éghizidiki perde népiz toqul-

ghan aq kanap rextke kök, sösün we qizil yiplar arilashturulup, keshtichiler teripidin keshtilendi; uning uzunluqi yigirme gez, égizlikи hoylidiki perdlerning égizlikige oxshash bolup besh gez idi. ¹⁹ Uning töt xadisi bilen mistin yasalghan töt teglikи bar idi; xadilarning ilmekliri kümüshtin yasaldi, ularning bashliri kümüş bilen qaplandi we baldaqliri kümüshtin yasaldi.

²⁰ Muqeddes chédirning hem chörisidiki hoylining barliq miq-qozuqliri mistin yasaldi.

Ibadet chédiri üçhün atalghan matériyallar

²¹ Muqeddes chédir, yeni «höküm-guwahliqi chédiri» üçhün atalghan matériyallarning sani töwende xatirilen'gen (ular Musaning buyruqi bilen, kahin Harunning oghli Itamarning qol astidiki Lawiyalar mes'ul bolup sanaqtin ötküzülüp, *Xudagha* atalghanidi): —

²² Yehuda qebilisidin bolghan Xurning newrisi, Urining oghli Bezalel Perwerdigar Musagha buyrughanning hemmisini ada qildi; ²³ Dan qebilisidin bolghan Ahisamaqning oghli Oholiyab uning yardemchisi idi; u bolsa neqqashliq-oymichiliq ustisi, layihilíguchi hemde kök, sösün, qizil yiptin aq kanap rextke keshte tikeleydighan usta idi.

²⁴ Muqeddes chédirni yasashqa ishlitilgen altun, yeni «pulanglatma hediye» süpitide keltürülgen altunning hemmisi muqeddes jaydiki shekelning ölchem birlikи boyiche yigirme toqquz talant yette

yüz ottuz shekel idi. □ 25 Jamaet arisidin sanaqtin ötküzülgen ademler teripidin keltürülgen kümüşh bolsa muqeddes jaydiki shekelning ölchem birlik boyiche bir yüz talant bir ming yette yüz yetmish besh shekel idi. □ 26 Bu kümüşh nopusi royxetke élin'ghan kishilerdin élin'ghanidi — démek, kimki yigirme yash ya uningdin chong, sanaqtin ötküzülgenlarning herbiri bir béka, yeni muqeddes jaydiki shekelning ölchem birlik boyiche yérим shekel kümüşh berdi. Sanaqtin ötken kishi alte yüz üch ming besh yüz ellik kishi idi.

27 Muqeddes jayning tegliklirini hem otturisidiki perdining tegliklirini quyushqa yüz talant kümüşh ketti; yüz talant kümüshtin yüz teglik yasilip, herbir teglik üchün bir talant ishlitildi. 28 U qalghan bir ming yette yüz yetmish besh shekel kümüshtin xadilarning ilmeklirini yasidi, ularning bashlirini qaplidi, shuningdek ularni bir-birige chatidigan baldaqlarni yasidi.

29 «Pulanglatma hediye» süpitide keltürülgen mis bolsa yetmish talant, ikki ming töt yüz shekel

---

□ 38:24 «yigirme toqquz talant yette yüz ottuz shekel...» — bir «talant» 3000 shekel idi. «muqeddes jaydiki shekel»ning birlik (altun) 224 gram bolghan bolsa, undaqta bu altunlarning éghirliqi texminen 2 tonna bolghan bolidu. □ 38:25 «jamaet arisidin sanaqtin ötküzülgen ademler...» — bu «ademler» erkek kishilerni körsitudu («Chöl.» 1:2-46ni körung). «bir yüz talant bir ming yette yüz yetmish besh shekel ...» — kümüşke nisbeten «talant» we «shekel»ning birlik altunningkige oxshash bolsa, bu kümüshlarning éghirliqi texminen 6.7 tonna bolghan bolidu.

chiqtı. □ 30 Buningdin u jamaet chédirining kirish éghizining tegliklirini, mis qurban'gahni, uning mis shalasi we qurban'gahning barlıq eswablirini, 31 hoylining chörisidiki xada tegliklirini, hoylining kirish éghizidiki tegliklerni, chédirning barlıq qozuqlirini we hoylining chörisidiki qozuqlarning hemmisini yasidi.

39

Kahinlarning muqeddes kiyimlirining tikilishi

1 Perwerdigar Musagha buyrughinidek kök, sösün we qızıl yipler ishlitilip, muqeddes chédirning xizmitide kiyilidighan *kahinliq* kiyimler, shundaqla Harunning muqeddes kiyimliri teyyar qilindi. ■

□ 38:29 «yetmish **talant**, **ikki ming töt yüz shekel...**» — bir «talant» mis 1500 shekel yaki bezide 3000 shekel hésablinidu; bir shekel mis 224 gram yaki 540 gram bolushi mumkin. Undaqta bu misning éghirliqi 23-92 tonna otturisida bolsa kérek. ■ 39:1 Mis. 31:10; 35:19

Bash kahin xizmette kiydighan «güzel hem shereplik» muqeddes kiyimler

(«Misirdin chiqish» 28:4-43)

Bash kahining muqeddes kiyimlari

² *Bezalel* altun we kök, sösün, qızıl yipler bilen népiz toqulghan aq kanap rextlerdin efodni yasap

teyyarlidi. ■ 3 Ular altunni soqup népiz qilip, uni késip yip qildi, andin bularni mahirliq bilen kök yiplar, sösün yiplar we qizil yiplardin aq kanap rextke lahayilen'gen nussxilar üstige toquди. □ ■

4 Ular efodning *aldi we keyni* qismini bir-birge tutashturup turidighan ikki mürilik tasma yasidi; efodning ikki teripi bir-birige tutashturuldi.

5 Efodning üstige baghlaydighan belwagh efod bilen bir pütün qilin'ghan bolup, uninggha oxshash sipta ishlinip, altun we kök, sösün, qizil yiplar we népiz toqulghan aq kanap rexttin yasaldi; hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi. ■ 6 Ular ikki aq héqiqni ikki altun közlükke ornitip, ularning üstige xuddi möhür oyghandek Israilning oghullirining namlirini oyup yasidi. ■ 7 Israilning oghullirigha esletme tash bolsun üchün, Perwerdigar Musagha buyrughandek ikki yaqutni efodning ikki mürilik tasmisigha békitip qoydi. □ ■

Höküm qoshénini yasash

8 U qoshénni chéwer qollargha nepis qilip keshtili tip yasidi; uni efodni ishligen usulda altun we kök, sösün, qizil yiplar bilen népiz toqulghan aq kanap rexttin yasidi. 9 Ular qoshénni ikki qat, töt chasa

■ 39:2 Mis. 28:6 □ 39:3 «Ular altunni soqup népiz qilip, uni késip yip qildi, ... kök, sösün, qizil yiplardin aq kanap rextke lahayilen'gen nusxilar üstige toquди» — eyni ibraniy téistikni chüshinish bir qeder tes. Uning birnechche xil terjimisi uchrishi mumkin. ■ 39:3 Mis. 28:6 ■ 39:5 Mis. 28:8 ■ 39:6 Mis. 28:9,10,11 □ 39:7 «... ikki yaqutni Efodning ikki mürilik tasmisigha békitip qoydi» — efod toghruluq munasiwitlik séxmini körüng. ■ 39:7 Mis. 28:12

qilip yasidi; ikki qat qilin'ghanda uzunluqi bir ghérich, kenglikimu bir ghérich kéletti. ■ 10 Uning üstige töt qatar qilip göherlerni ornatti: — bir qatardikisi qizil yaqut, sériq göher we zumretler idi; bu birinchi qatar idi. ■ 11 Ikkinci qatargha kök qashtéshi, kök yaqut we almas, ■ 12 üchinchi qatargha sösün yaqut, piroza we sösün kwarts, 13 tötinchi qatargha béril yaqut, aq héqiq we anartash ornitildi; bularning hemmisi altun közlükke békitildi. 14 Bu göherler Israilning oghullirining namlirigha wekil qilinip, ularning sanidek on ikki bolup, möhür oyghandek herbir göherge on ikki qebilining nami birdin-birdin pütyldi.

15 Ular qoshén'gha shoynidek éshilgen sap altundin ikki éshilme zenjir yasidi; 16 ular qoshén'gha altundin ikki közlük we ikki halqa étip, ikki halqini qoshénning *yuqiriqi* ikki burjikige békitti; □ 17 andin shu altundin éshilip yasalghan ikki zenjirni qoshénnинг *yuqiriqi* ikki burjikidiki halqidin ötküzüp, 18 éshilgen shu zenjirlerning ikki uchini ikki közlükke békitip, *közlükerni* efodning ikki mürilik tasmisining aldi qismigha ornatti. 19 Buningdin bashqa ular altundin ikki halqa yasap, ularni qoshénning *asti teripidiki* ikki burjikige békitti; ular efodqa tégiship turidigan qilinip ichige qadaldi. □ 20 Mundin bashqa ular altundin *yene* ikki halqa yasap, ularni efodning ikki mürilik tasmisining aldi töwenki qismigha, efodqa ulnidighan jaygha

---

■ 39:9 Mis. 28:16 ■ 39:10 Mis. 28:17 ■ 39:11 Mis. 28:18 □ 39:16 «ikki burjikige» — ibraniy tilida «ikki beshigha». □ 39:19 «ikki burjikige» — ibraniy tilida «ikki beshigha».

yéqin, keshitilen'gen belwaghdin égizrek qilip békitti. ²¹ Ular qoshénning efodning belwéghidin yuqiriraq turushi, qoshénning efodtin ajrap ketmeslikü üchün kök shoyna bilen qoshénning halqisini efodning halqisigha chétip qoydi. Bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

Kahinlar kiyidighan bashqa kiyimlerning tikilishi

²² *Bezalel* efodning ichidiki tonni pütünley kök renglik qildi. ²³ Tonning *bashqa kiyilidighan* töshüki del otturisida, xuddi sawutning yaqisidek ishlen'genidi; yirtlip ketmeslikü üchün uning chörisige pewaz ishlendi. □ ²⁴ Ular tonning étikining chörisige kök, sösün we qizil yiptin anarlarni toqup ésip qoydi. ²⁵ Ular hemde altun qongghuraqlarni yasap, qongghuraqlarni tonning étikining chörisige, anarlarning ariliqigha birdin ésip qoydi; her ikki anarning otturisigha bir qongghuraq ésip qoyuldi. ²⁶ *Qahinliq* xizmitige ait *qongghuraqlar* tonning étikining chörisige békitildi; bir altun qongghuraq, bir anar, bir altun qongghuraq, bir anar qilip békitildi; hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

²⁷ Ular Harun bilen uning oghullirigha népiz toqulghan aq kanap rexttin xalta köngleklerni tiki; ■ ²⁸ sellini aq kanap rextte yasidi, shundaqla chirayliq égiz böklerni aq kanap rextte, tambalarni népiz toqulghan aq kanap rextte teyyarli;

□ **39:23** «sawut» — jengchining alahide kiyimi. ■ **39:27** Mis. 28:39

29 buningdin bashqa ular belwaghnimu kök, sösün we qizil yip arilashturulup keshtilen'gen, népiz toqulghan aq kanap rextte teyyarli; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

30 Ular yene nepis taxtayni, yeni muqeddes otughatni sap altundin yasap, uning üstige möhür oyghandek: «Perwerdigargha muqeddes qilindi» dep oyup pütti; ■ **31** ular otughatqa kök renglik yipni baghlap, uning bilen otughatni sellige taqidi, bular Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.■

Musaning yasalghan seremjanlarni közdin kechürüşi

32 Shu teriqide jamaetning ibadet chédirining hemme qurulushi pütküzüldi; Israillar Perwerdigarning Musagha buyrughinining hemmisini shu boyiche qildi; shu teriqide hemmisini püttürdi. **33** Ular chédirni Musaning yénigha élip keldi – chédir yopuqlirini, uning barliq eswablirini, ilmeklirini, taxtaylirini, baldaqlirini, xadiliri bilen tegliklirini, ■

34 shuningdek qizil boyalghan qochqar térisidin yasalghan yopuq bilen délfin térisidin yasalghan yopuqni, «ayrima perde»ni, **35** ehde sanduqi we uning baldaqlirini, «kafaret texti»ni, **36** shire we uning barliq eswablirini, shundaqla «teqdim nanlar»ni, ■ **37** sap altundin yasalghan chiraghdan bilen uning chiraghlarini, yeni üstige tizilghan

---

■ **39:30** Mis. 28:36; 29:6   ■ **39:31** Mis. 28:37   ■ **39:33** Mis.
35:11   ■ **39:36** Mis. 31:8

chiraghlarни, унинг барлиқ есваблери хем chiragh мейини,³⁸ altun xushbuygah, mesihlesh мейи, dora-dermeklerdin yasalghan xushbuyni, chédirning kirish éghizining perdisini, □³⁹ mis qurban'gah bilen унинг mis shalasini, унинг baldaqliri bilen hemme eswablirini, yuyush dési bilen унинг teglikini,⁴⁰ hoylining chörisidiki perdlerni, унинг xadiliri we ularning tegliklirini, hoylining kirish éghizining perdisi bilen hoylining taniliri we qozuqlirini, muqeddes chédirning, yeni jamaet chédirigha ait xizmetke ishlitlidighan barliq eswablarni,⁴¹ muqeddes jaygha ait xizmet üchün tikilgen kahinliq kiyimini, yeni Harun kahinning muqeddes kiyimliri bilen унинг oghullirining kahinliq kiyimlirini bolsa, hemmisini élip keldi.■

⁴² Bu ishlarning hemmisini Israillar Perwerdigarning Musagha barliq buyrughanliri boyiche ene shundaq ada qilghanidi.⁴³ Musa ishlarning hemmisige tepsiliy qaridi, mana, ular Perwerdigarning buyrughini boyiche bu ishlarni pütküzgenidi; buyrulghandek, del shundaq qilghanidi; Musa bularni körüp, ulargha bext-beriket tilep dua qildi.

40

Ibadet chédirining tiklinishi

¹ Andin Perwerdigar Musagha mundaq emr qildi:

□ **39:38 «altun xushbuygah»** — ibraniy tilida «altun qurban'gah».

■ **39:41 Mis. 31:10**

² Birinchi ayning béshi, ayning birinchi küni sen jamaet chédirining muqeddesxanisini tikligin. □ ³ Höküm-guwahliq sanduqini uning ichige qoyup, ichki perde arqiliq ehde sanduqini tosup qoyghin; ⁴ shireni chédirning ichige ekirip, üstige tizilidighan nersilerni tizghin; andin chiragh-danni ekirip, üstige chiraghlarni orunlashturghin. □ ■ ⁵ Altun bilen qaplan'ghan xushbuy köydürgüchi qurban'gahni höküm-guwahliq sanduqining udu-ligha tiklep qoyghin; chédirning kirish éghizining perdisini épip qoyghin. □ ■

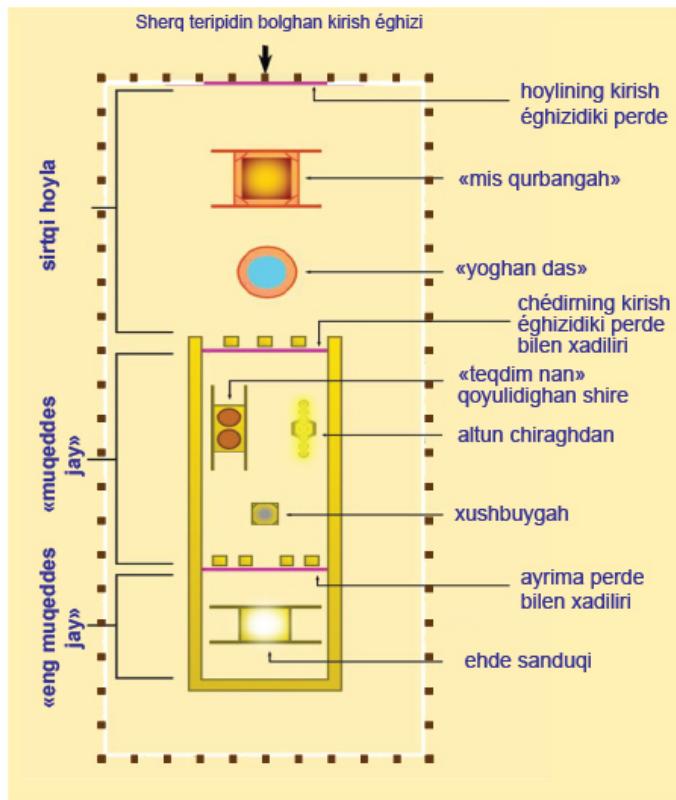
⁶ Köydürme qurbanlıq qurban'gahini muqeddesxanining, yeni jamaet chédirining kirish éghizining aldigha qoyghin; ⁷ andin yuyush désini jamaet chédiri bilen qurban'gahning otturisigha orunlashturup, su tosheturup qoyghin.

□ **40:2** «muqeddesxanisi» — démek, chédirning özi, yeni «muqeddes jay» bilen «eng muqeddes jay». □ **40:4** «chiraghlarni orunlash-turghin» — yaki «chiraghlarni yéqip qoyghin». ■ **40:4** Mis. 26:35; 27:20 □ **40:5** «xushbuy köydürgüchi qurban'gah» — xushbuygahni körsitudu. ■ **40:5** Mis. 26:36

IBADET CHÉDIRI (MUQEDDES CHÉDIR)

(«Misirdin chiqish» 25-31, 35-40-bab)

Ibadet chédiri we sirtqi hoylesi

⁸ Hoylining chörisige perdlerni békitip, hoylining kirish éghizining perdisini asqin; ■ ⁹ andin

«mesihlesh méyi»ni élip, ibadet chédiri we uning ichidiki barliq nersilerni mesihlep, uni we barliq hemme eswablirini Xudagha atap muqeddes qilghin. Shundaq qilip *pütkül chédir* muqeddes bolidu. ¹⁰ Sen köydürme qurbanliq qurban'gahini, shundaqla uning barliq eswablirini mesihlep, uni *Xudagha atap* muqeddes qilghin; buning bilen qurban'gah «eng muqeddes nersiler» qatarida bolidu. ■

¹¹ Sen yene yuyunush dési we uning teglikini mesihlep muqeddes qilghin. ¹² Andin Harun bilen uning oghullirini jamaet chédirining kirish éghizigha yéqin ekilip, ularni su bilen yughin; ¹³ Harun'gha muqeddes kiyimlerni kiydürüp, Manga kahinliq xizmette bolushi üçün uni mesihlep, *Manga ayrip* muqeddes qilghin.

¹⁴ Andin uning oghullirini élip kirip, ulargha xalta köngleklerni kiydürüp, ¹⁵ ularning atisini mesihliginingdek Manga kahinliq xizmitide bolushi üçün ularnimu mesihligin. Shuning bilen ularning bu mesihlinishi ular üçün ewladtin ewladqiche ebediy kahinliqning *belgisi* bolidu. □

¹⁶ Musa shundaq qildi; Perwerdigar uningha néme buyrughan bolsa, u shundaq beja keltürdi.

¹⁷ Shundaq boldiki, ikkinchi yilning birinchi éyida, ayning birinchi künide ibadet chédiri tiklendi. □ ■

¹⁸ Musa chédirni tikip, tegliklirini orunlashturup,

■ **40:10** Mis. 29:37 □ **40:15** «Ularning atisini mesihliginingdek manga kahinliq xizmitide bolushi üçün ularnimu mesihligin» — bu ishning, yeni Harun we oghullirini mesihlep kahinliqqa teyinlesh murasimining tepsilatlari «Law.» 8-babta xatirilen'gen. □ **40:17** «ikkinchi yili» — démek, Misirdin chiqqandin kékinkchi yili. ■ **40:17** Chöl. 7:1

taxtaylirini tizip, ularning baldaqlirini békitip, xadilirini tiklidi. ¹⁹ Muqeddes chédirning üstige *ichki* yopuqni yapti, andin uning üstige tashqi yopuqni yépip qoydi; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

²⁰ Andin u höküm-guwahliqni élip, uni sanduq ichige qoydi; baldaqlarni ehde sanduqining *halqiliridin* ötküzüp, «kafaret texti»ni sanduqning üstige orunlashturdi. □

²¹ Ehde sanduqini muqeddes chédir ichige élip kirip, otturigha «ayrima perde»ni tartti; shundaq qilip u höküm-guwahliq sanduqini perde arqliq tosup qoydi. Hemme ish Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi. ■

²² U shireni jamaet chédirigha élip kirip, muqeddes jayning shimal teripige, «*eng muqeddes jay*»diki perdining sirtigha qoydi. ²³ «Teqdim nanlar»ni shirening üstige, Perwerdigarning aldigha tizip qoydi; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi. ■ ²⁴ Andin u chiraghdanni jamaet chédirigha élip kirip, uni muqeddes jayning jenub teripige, shirening uduligha qoydi, ²⁵ chiraghlnarni Perwerdigarning aldigha orunlashturdi; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

²⁶ Andin u *xushbuyni köydürgüchi* altun qurban'gahni ichidiki perdining aldigha tiklidi;

□ **40:20 höküm-guwahliq** — Xuda Musagha tapshurghan «on perz» yaki «on emr» pütülgén ikki tash taxtayni körsitudu (31:18ni körün). ■ **40:21** Mis. 35:12 ■ **40:23** Mis. 25:30

□ 27 Uning üstide ésil xushbuyni köydürdi; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

28 U ibadet chédirining kirish éghizigha perde tartti.

29 Andin köydürme qurbanlıq qurban'gahini jamaet chédiridiki muqeddes jayning kirish éghizigha yéqin qoydi; uning üstide köydürme qurbanlıq we qoshumche ashlıq hediyesini ötküzdi; bularning hemmisi Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi. □

30 Yuyunush désini jamaet chédiri bilen qurban'gahning otturisigha qoyup, yuyushqa ishlitilidighan suni dasqa toshquzup quydi.

31-32 Musa we Harun bilen uning oghulliri qachanla jamaet chédirigha kirse yaki qurban'gahqa yéqin barsa, Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qollirini shu suda yuyatti. Bular Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qilindi.

33 Andin u chédir hem qurban'gahning etrapigha hoyla perdisini tiklep, hoylining kirish éghizining perdisini tartti. Shu teriqide Musa pütkül ishni tamamlidi.

Perwerdigarning parlaq nurining ibadet chédirini qaplishi

34 Shuning bilen bulut jamaet chédirini qaplap, Perwerdigarning julasi ibadet chédirini toldurdi.

□ 40:26 «xushbuy köydürgüchi altun qurban'gah» — xushbuygahni körsitudu. □ 40:29 «köydürme qurbanlıqning qoshumche ashlıq hediyesi» — herbir köydürme qurbanlıqqa bir ashlıq hediye qoshup sunulushi kérek (mesilen, «Chöl.» 28-29-bablarini körüng).

■ 35 Bulut saye chüshürüp, Perwerdigarning julasi chédirni toldurghini üchün, Musa jamaet chédirigha kirelmidi.

36 Qachanki bulut jamaet chédiridin kötürlüse, Israillar seperge atlinatti. Herbir qétim seperde shundaq bolatti. 37 Bulut kötürlümise ular qozghalmay, taki kötürlülidighan kün'giche seperge chiqmaytti. 38 Chünki kündüzi Perwerdigarning buluti muqeddes chédir üstide turatti, kéchisi uning üstide ot körünnetti; pütkül Israil jemetining köz aldida ularning barlıq qilghan seperliride shular körünnetti. ■

**Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script**

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5